

Биљана Живковић

СРБИ У АЛБАНИЈИ

Биљана Живковић

СРБИ У АЛБАНИЈИ

Београд, 2020.

Биљана Живковић
СРБИ У АЛБАНИЈИ
(Друго допуњено издање)

Издавач

Институт за политичке студије
Светозара Марковића 36, Београд

За издавача

Др Живојин Ђурић

Уредник

Др Момчило Суботић

Рецензенти

Др Момчило Суботић

Проф. Јово Вукелић

Пословни секретар

Смиљана Пауновић

Дизајнер корица

Марија Стевановић

Прелом и штампа

Ситопринт, Житиште

Тираж

100

САДРЖАЈ

РЕЦЕНЗИЈЕ.....	7
Откривање скривених и заборављених историјских чињеница.....	7
У чему је значај опстанка Срба у Албанији.....	11
1. ПОСТОЈИМО НЕКИМ ЧУДОМ!.....	21
1.1. Срби од давнина живе на садашњим просторима Албаније.....	22
2. ВАСКРСЛИ ИЗ ПЕПЕЛА И МРАКА.....	27
2.1. Зидају Скадар.....	29
2.2. Легендарни Учо.....	30
2.3. Не поновило се!.....	31
2.4. Најлепше су српске песме.....	32
2.5. Црква као сведочанство.....	34
2.6. Порука Скадрана.....	36
3. СУЧЕЉАВАЊА РАЗЛИЧИТИХ КУЛТУРА.....	39
3.1. Спорно порекло Албанаца.....	40
3.2. Врхунска вина, пастрмке и кавијар.....	42
3.3. Здрав живот сигурна дуговечност.....	44
3.4. Камена тврђава царује.....	46
4. СУОЧАВАЊЕ СА ИСТИНОМ ЈЕДИНИ ПУТ.....	47
4.1. Три деценије у затворима Албаније.....	47
4.2. Албанци су дошли на Балкан после Словена.....	50
5. ВАСКРС У СКАДРУ.....	53
5.1. На часу српског језика.....	54
5.2. Брдо од гробља настало.....	55
5.3. Васкрс у Враки.....	56
6. БРДАЊОЛА, СВЕТА ЗЕМЉА.....	59

7. СРБИ У АЛБАНИЈИ НАЈСВЕСНИЈИ СВОГ КОРЕНА.....	69
8. ДА СЕ ПИШЕ НОВА ИСТОРИЈА СРБА.....	79
9. ЧУВАЈМО НАШУ ВЕРУ И ЈЕЗИК.....	91
9.1. Срби аутохтони народ.....	91
9.2. Литургија у Враки.....	92
9.3. На Скадар-тврђави.....	93
9.4. Молитва у порушеној цркви.....	96
9.5. Свуда наше светиње.....	97
9.6. Цркве у Скадар-граду.....	98
10. КАД СВЕТИТЕЉ ПРОГОВОРИ.....	103
11. ПРАВОСЛАВЉЕ НАЈЈАЧИ МОСТ НА БАЛКАНУ.....	121
11.1. Формирање цркве.....	121
11.2. Две деценије у катакомбама.....	122
11.3. Затирање вере.....	124
12. ПРВИ СРПСКИ ВЛАДАР СВЕТИТЕЉ.....	129
12.1. Јован Владимир ступа на престо.....	131
12.2. Најстарије житије Владимирово.....	135
12.3. Владимирова и Косарина љубав.....	136
12.4. Пропаст Самуиловог царства.....	138
12.5. Убиство кнеза Владимира.....	138
12.6. Прво почивалиште у Преспи, месту љубави и страдања.....	141
12.7. Жалост Косарина.....	142
12.8. Владислављева пропаст.....	145
12.9. Од Преспе до Елбасана.....	145
12.10. Владимиров крст.....	147
12.11. Фреске и иконе светитељеве.....	148
12.12. Косарина светост.....	149

---

13. СЕДМОВЕКОВНО СЕДИШТЕ СРПСКЕ ДРЖАВНОСТИ.....	153
13.1. Задужбинарство српских владара.....	155
13.2. Скадар, Елбасан, Тирана као сведочанство нашег древног постојања.....	158
13.3. Генерације православних Срба у Албанији умирали су безимени и непрепознатљиви!.....	161
13.4. Демографска слика у данашњој Албанији.....	162
13.5. Становништво у Албанији до 20. века било већинско српско.....	163
13.6. Парохије, пароси и број домова у скадарском протопрезвитерату, 1909. године.....	169
УКРАТКО.....	171
ЛИТЕРАТУРА.....	179
РЕЧ О АУТОРУ.....	183

РЕЦЕНЗИЈЕ

ОТКРИВАЊЕ СКРИВЕНИХ И ЗАБОРАВЉЕНИХ ИСТОРИЈСКИХ ЧИЊЕНИЦА

Рукопис Биљане Живковић *Срби у Албанији* представља својеврстан наставак њене претходне књиге Приморско православље, којим ова вредна и надарена списатељица ходочасти древним српским православним простором и на светлост дана износи богатство српске историјске и културне баштине. У трагању за српским кореном и идентитетом ауторка је у више наврата посетила данашњу Албанију, поготово, северни део са древним Скадром -некадашњом српском престоницом. Читаоци су имали прилику да у *Печату* прочитају део ових изванредних историјских записа, које је Биљана вредно и зналачки, на терену, сачинила.

Књига Биљане Живковић има како књижевну, тако и историјску вредност, те веома изражен научни и друштвени значај. Написана је лепим језиком и стилем, веома инспиративно и писмено, а у историјском смислу, представља откриће, јер указује на неке скриване и заборављене историјске чињенице. На пример, ауторка износи податак да је не тако давно, на почетку XX века - овде било више стотина цркава и манастира, а у околини Скадра живело је око 250.000 Срба, и указала на буђење насилно затомљене српске свести међу преосталим Србима све три конфесије.

Део рада настао је у виду интервјуа Биљане Живковић са двојицом значајних актера ове књиге: професором Светозаром Ћирковићем и Павлом Брајовићем Јакојом, председником Удружења Срба и Црногораца „Морача–Розафа“. Наиме, у време црногорског политичко-државног и идентитетског одметања од српства 27 професора српског језика из Никшића, и њихових колега који су их подржавали, добили су отказ, јер нису прихватили да се српски језик преименује у матерњи (данас „црногорски“). Светозар Ћираковић, један од отпуштених професора, на предлог Митрополије црногорско-приморске и митрополита Амфилохија, а на позив Удружења Срба и Црногораца „Морача – Розафа“, на челу са Павлом

Брајовићем Јакојом, отворио је у Скадру Школу српског језика, и тако је почео процес националног и културног освешћивања Срба у Албанији.

Данас у Албанији (2,3 милиона становника) има неколико десетина хиљада Срба. У самом Скадру, са 120.000 становника, Срба има преко 25.000, а у околним местима чине још готово половину становништва, дакле око 40 хиљада. Још их има у Тирани, Драчу, Елбасану. Има их и православних, и муслимана и католика. Имајући у виду кроз какве су вековне тешкоће пролазили Срби у Албанији (забрана имена, језика, писма, и свих других идентитетских одлика) право је чудо да су се уопште одржали. Сви они радо истичу своје српско порекло. Пародокс је тим већи, што је територија данашње Албаније колевка српског народа, сви топоними су српског корена, простор северне Албаније био је у преднемањићком периоду део српске државе, а у немањићко време проширио се и на јужне делове.

„Древни бели Скадар-град на Бојани, изградише наши преци пре почетка хришћанске цивилизације, а доградише Бодини, Немањићи, а у XIV веку и Мрњавчевићи, потом Балшићи, доминира околином, Широ пољем. Тако сада Албанци зову непрегледну зелену долину накићену смарагдним рекама – Дримом, Киrom и Бојаном. Само Срби знају право значење назива. Топоними насебина, места, села, река, долина, све је српског имена и корена – Копљик, Каменица, Љеша, Пусто поље, Мало Поље, Веле Поље, Камени брег, Брдањола... Скадар је био српска престоница, све до пада под турску власт, што се поклапа са ситуацијом у другим српским земљама: Црном Гором, Србијом, Босном, Херцеговином. Један од српских владара Дукље био је Јован Владимир (рођен око 970. године), први светац међу српским владарима. У Елбасану је наша црква, посвећена Св. Јовану Владимиру, из XI века. Некада је само у Љешанској нахији било 250 српских цркава и манастира...”

На Скадар-тврђави столује српска црква Светог Стефана из XIII века. У тврђави се налази место где је, по легенди, узидана млада Гојковица, коју су Албанци преименовали у „Розафу“, као што су присвојили и сву српску културну и историјску

баштину на овом простору. Цркве и храмови порушени су у XX веку. Наступио је период потпуне албанизације, нарочито за време владавине краља Ахмета Зогуа (1918-1939) и Енвера Хоџе (1944-1985).

Познати европски научник, балканолог и албаноолог др Каплан Буровић, оповргао је све фалсификате албанских историчара о њиховој старини и илирском пореклу. Буровић наглашава да добар део Албанаца у данашњој држави Албанији, нису Албанци, већ муслиманизирани Срби, па и припадници других народа... Срби су староседеоци на овим просторима. Они су ту мештани, на своме, настањени, много пре доласка Арбанаса, па су, разуме се, везани за те области као Срби за Косово и Метохију. Дакле, Албанци нису на своме – тврди Буровић. И сам као Албанац, свестан свог српског порекла, пре неколико година вратио се православљу.

– Срби су – истиче Буровић – својом крвљу бранили Косово од Отоманске империје. Албанци су у Косовском боју били на страни Турака. Србе веже за Космет све, Албанце не веже баш ништа, осим њихове тежње да створе Велику Албанију.

О српском (словенском) пореклу северног дела данашње Албаније писали су Јован Цвијић, Љубомир Дурковић-Јакшић и други познаваоци етнологије, етнографије, етнопсихологије, верских прилика и слично. Ауторка веома аргументовано указује да је Србин и „албански“ национални јунак Скендербег-Ђорђе Кастриот, син Ивана (Јована) Кастриота, потоњег задужбинара Хиландара, православног Србина. Српство сведоче и нумизматичке и епиграфичке збирке Историјског музеја у Скадру, где кустоси кривотворе истину, па заставе српских држава, новац, медаљоне, прстење, витешке оклопше и друге драгоцене историјске доказе постојања српских династија: Немањића, Мрњавчевића, Балшића, Војислављевића, Бранковића, Лазаревића, представљају као албанске.

До 2008. године Срби у Албанији нису могли да имају српско име и презиме. Била су им наметнута погрдна албанска имена. Захваљујући истрајној борби наших сународника, на челу са Павлом Јакоја Брајовићем, председником Удружења Срба и Црногораца „Морача-Розафа”, од пре извесног

времена dobili su pravo da vrata nasilno promeњeno ime i prezime. Autorka posebno ističe prosvetiteljsku misiју profesora Ђираковића, koji otvara Школу српског језика и тиме почиње интензивно освешћивање Срба у Албанији. Српски језик и повратак српским коренима прихватили су, поред православних, и Срби исламске и католичке вере. У граду Фира живи око 300 породица, који са поносом истичу да су Срби мухамеданци из Рашке области (Нови Пазар, Сјеница, Тутин, Пријепоље, Нова Варош) и да им је жеља да добију своју школу у којој ће се настава одвијати на српском језику.

Кроз Српску школу прошло је више од 1.500 полазника свих узраста. Истовремено, око 40 српских младића и девојака из Албаније студирало је или студира у Београду, Нишу и на другим факултетима у Србији. У Скадру је, уз велику подршку Митрополије црногорско приморске, отворена Библиотека, у којој Срби сад могу да читају своје омиљене, тек откривене писце: Његоша, Андрића, Црњанског, Селимовића, Ћопића, Ћосића и друге.

Од државе Србије Срби у Албанији очекују да им се призна српско држављанство, те да српске фирме активно учествују у привредном и развојном животу својих сународника у Албанији.

Треба поменути да је Удружење Срба и Црногораца „Розафа”, на челу са Брајовићем итекако заслужно што је у Рашкој области склопљено преко 500 брака између овдашњих Срба и младих Албанки - српског порекла, махом католикиња, које сада рађају Србима децу и враћају се предачкој православној вери.

Све у свему, Биљана Живковић нам је подарила још једну веома садржајну и занимљиву књигу, коју са великим задовољством препоручујем стручној и широј друштвеној јавности.

Др Момчило Суботић

научни саветник

Института за политичке студије

У Београду 2018. године

У ЧЕМУ ЈЕ ЗНАЧАЈ ОПСТАНКА СРБА У АЛБАНИЈИ

Пуну деценију списатељка Биљана Живковић путује у Албанију, обилази Србе, њихове насеобине, села и градове где бораве, посећује цркве и српске светиње и пише о узбудљивом, драматичном, често и трагичном животу Срба са севера Албаније и из региона Скадра.

Наравно, Биљана Живковић највише пише у књизи *Срби у Аланији* о обнављању српског језика и писма, о масовном учењу скоро заборављеног српског, о обнављању српских цркава, оживљавању православних обичаја (крштења, венчања, слава...), о јачању и ширењу српске заједнице и најупорнијим и најдоследнијим Србима који све то покрећу, одржавају и афирмишу у држави Албанији. Пише и о историјским догађајима и личностима из тог региона са посебним освртом на српске владаре у тим крајевима. Посебно о првом српском краљу, опчињавајућем Светом Јовану Владимиру, који је кохезиони фактор опстанка Срба на овим просторима.

Зато је део ове студије посвећен и култу краља Светог Јована Владимира, за кога се сматра да је био први српски краљ. Јован Владимир рођен је 970. Године, у Елбасану је изградио у 11. веку манастир, који се и данас зове по њему, чија црква и данас постоји. Карактеристично је да кроз све приче о Србима у Албанији провејава лик и дело Св. Јована Владимира, прожима их дух светитеља...

Ово оригинално сведочанство о вековном бивствовању и опстанку Срба у Албанији, нарочито у региону Скадра и северне Албаније, и поред сталних, скоро континуираних покушаја затирања трагова њиховог постојања од стране државних органа Албаније и њене званичне историографије, у последњих стотинак година говори, нажалост, и о повременој небризи државе Србије и њених институција културе и Министарства за дијаспору о опстанку Срба у Албанији.

СРБИ ОД ДАВНИНА ЖИВЕ НА САДАШЊИМ ПРОСТОРИМА АЛБАНИЈЕ

Несхватљва аљкавост и неодговорност државних органа Србије надомештена је великим делом активностима и несебичној помоћи Српске православне цркве и посебно Митрополије Црногорско-приморске и њеног стожерника митрополита Амфилофија и његових свештеника. Ауторка убедљиво пише о томе.

То државне органе и институције државе Србије не амнестира од одговорности за неучињено и за избегавање давања сталне помоћи овој невероватно виталној и жилавој заједници Срба. Помоћ је тим дивним „жилавим“ Србима и даље итекако потребна и морала би да постане стална, сигурна и у сваком случају значајнија, обимнија. Брига Србије за њих мора постојати и бити искрена, не би требало да Срби из Албаније помоћ траже, већ да је матица сама и од срца даје. Треба само да се угледа наша власт на комшије Мађаре како они стално, упорно и с љубављу брину о својим сународницима у нашој Војводини.

Биљана Живковић кроз аутентичне изјаве Срба из Албаније говори управо о тим њиховим надањима о помоћи и бризи „мајке“ Србије, државе у коју они гледају као дете у мајку, у коју су заљубљени, јер је осећају као своју отаџбину, иако су рођени релативно далеко од ње.

Кроз сликовите и инспиративне доживљаје на ходочасним путовањима ка Србима у Албанији, Живковићка, увек изнова, открива неки нови и важан камен у мозаику своје главне тезе да Срби од давнина живе на овим просторима Албаније. За то не недостаје ни материјалних доказа у њеним текстовима, јер је град Скадар са својим чувеним фортификацијама, кулама и тврђавама био око 600 година српска престоница, све док није пао под турску власт 1479. године. Скадар је био српска престоница вековима, а подсећамо, Скадар је, по неким историчарима, био српска престоница чак и нешто дуже - од 490. до 1181. године. Зато Живковићка са личношћу увереношћу и истовремено са убедљивошћу за читаоца у овим својим

путописима више пута констатује: „Стигли смо у праколевку српског рода”...

Доказа, каже ауторка, има колико хоћеш: ту су краљеви српски Петрислав, па свети Јован Владимир, Владислав који су владали у 9. 10. 11. веку и територијом данашње Албаније. Доказ су и српске краљевске породице од Бодинових, Немањића, Мрњавчевића, Балшића... Срби су страоседеоци на овим просторима и тај суверени осећај, који ауторка носи у себи, је у ствари уверење које са собом имају Срби који живе у Албанији, са којима се она дружи, разговара, обилази православне светиње... Обнављање православне вере и обичаја постаје тако, утисак је списатељице, темељ даљег опстанка Срба на овим просторима.

Материјални докази дуготрајног српског опстанка и постојања су и цркве, тврђаве, дворци, замкови где је живела српска властела, многе грађевине зарасле у трње и начете зубом времена, које од својих саговорника она открива на путовањима по долинама и брдима северне Албаније (али их заједно са домаћинима крије да их не би уништили).

Да подсетимо, древни град Скадар пао је под власт Отоманске империје, након дуготрајне и беспштедне борбе, јер је град српских владара била дуго неосвојива тврђава. Бранећи Скадар 1447. године, страдало је више од 19 хиљада наших војника, наводи Живковићка. И тај ниво казивања ауторке прожет је сликовитим објашњењима и епизодама из живота српске властеле. Аутентични идентитет Срба на овим просторима може се доказивати и новим документима у археолошким истраживањима у предстојећем периоду.

ПРЕНОШЕЊЕ ЉУБАВИ ПРЕМА ВЕРИ И НАЦИЈИ СА РОДИТЕЉА НА ДЕЦУ

Други ниво нарације, који прожима овај ходочасни путопис, су приче о тешким временима које су Срби из Албаније претрпели у последњих стотину година у борби за свој опстанак. Наиме, ауторка на више места помиње период од почетка 30-тих година прошлог века, када су од 1934. суровим мерама краља Ахмета Зогуа, свим мањинама у Албанији

забрањена њихова вера, језик, одржавање традиције и обичаја, па чак су морали да мењају лична имена и презимена! Срби су системски жигосани.

Од 1934. године настаје најтежи период за опстанак српског православног живља у Албанији, јер су одлуке албанских власти биле свеобухватне у уништавању других народа и тицале су се укидања језика, писма, верских слобода – чак и затварања православних цркава, а посебно прекида школовања и затварања школа на српском језику.

Срби од тада до недавно, скоро осам деценија, нису имали своје школе, док такав случај није увек био када су у питању Македонци или Грци. Поставља се питање како су Срби сачували у тако дугом времену националног затирања свој идентитет, своју веру, језик, писмо и осећај да су Срби, православци.

О том феномену и одговору на ово питање трага ауторка у разговору са представницима Срба у Албанији. И открива да постоји јака потреба, снажан порив код ових људи да се човек заиста увери још једном у јединствену појаву велике снаге и вере људи који у генима умеју да носе предачко. Задивљујуће је, истиче ауторка, колико су мотивисани да трагају за коренима, оним прастарим. Сви су изненађени са колико љубави говоре Срби о свом родослову. Они га имају, сачували су га, и поносе се, мада су неки чак и веру променили!

„Срби у Албанији, верују... Сама свест да смо ми (када кажем Срби, мислим и на наш народ у Црној Гори и у Србији) у Албанији староседелачки, аутохтони народ, даје нам велику снагу...То нас је одржало”, каже један од предводника Срба у Албанији.

И преносе успешно то уверење млађим нараштајима... Доказ је велика воља и љубав младих Срба, дечака и девојчица да уче српски језик у српској школи на подручју Скадра.

Предводник Срба Павло Брајовић то сликовито објашњава:

„Ми чувамо Праг и Огњиште својих предака, јер ако не знаш ко си, ништа си!”

Иначе, у граду Скадру и околини живи око 70 одсто Срба и Црногораца из Албаније. Процењује се, више од 40.000 наших сународника.

Списатељица констатује да у Скадру постоје Срби православци, муслимани и католици српског корена. То је чест случај и њихова самосвест треба свима да буде за наук. Самим тим је проценат српског живља знатно већи. А представници Удружења Срба и Црногораца „Розафа” у Албанији истичу да су пружили шансу сваком човеку да се прикључи Србима и Црногорцима православне вере и онима који су свесни свог српског корена, муслиманима или римокатолицима. Убеђени су да су Срби у Албанији много свеснији свог корена од других, јер их је на то мука натерала.

Они истичу: „Понекад ми се чини, да смо свеснији много више него ви, у Србији. Овде ћете наћи на хиљаде Срба и Црногораца муслиманске вероисповести. Они се изјашњавају као Срби“.

ЗНАЧАЈ ПОЗНАВАЊА ИСТОРИЈЕ ЗА ОПСТАНАК СРБА

Да закључимо: тегобни и тешки период за Србе у Албанији био је и читав Други светски рат, а потом и време владавине Енвера Хоџе. Долазак суровог комунистичког режима, владавина атеизма и лаицизма, безбожњаштва утицала је да скоро све српске богомоље буду порушене, савњене са земљом. Уништено је укупно око 1.600 манастира и цркава, а од 440 свештеника различитих конфесија, само 22 је остало у животу и то радећи као занатлије. Цркве које нису срушене претваране су у гараже, магацине, штале или су остављане у брдима да пропадају.

Илустративан је и актуелни поразан факат: да би један Србин, у документа у Албанији, уписао српско име и презиме потребно му је и данас најмање две хиљаде евра! Све методе брисања народа су на делу!

После Другог светског рата, једноумље режима Енвер Хоџе наложило је 1968. године да сваки Србин мора да има албанско презиме, а затим су нам наментули списак од око три хиљаде албанских имена, што мушких, што женских, да случајно Србима не би пало на памет да својој деци дају имена предака православаца.

Од раних 70-тих, до касних 80-их година у Албанији није било ниједног православног епископа! Енвер Хоџина комунистичка владавина и безбожничка влада је прогласила да је Албанија прва земља у свету, која је у потпуности елиминисала верске обреде. Уз то, треба знати: чак до 2008. године Срби у Албанији нису могли да имају српско име и презиме.

Подсећамо, у самом Скадру 1991. године је, према попису становништва, било преко 27. 000 Срба, али је велико питање у ком броју су се Срби одазвали том, а и следећем попису, који су бојкотовали у највећем броју.

Ако се анализира на основу свих показатеља и података садашњи положај невелике, али компактне заједнице Срба у Албанији неспорно је да је она ојачала у односу на предходне деценије, да је заживела српска школа у којој много младих, а и старијих учи српски језик, културу и традицију. Као мањина на подручју државе Албаније Срби имају слободу вероисповести и окупљања, уче православне обичаје и обележавају своје крсне славе као симбол српства и јединствен обичај чувања имена Свеца који је заштитник породице.

ЉУБАВ СРБА ИЗ АЛБАНИЈЕ ПРЕМА СВОМЕ РОДУ, НАРОДУ, ВЕРИ И ЈЕЗИКУ

Заједници Срба у Албанији, евидентно је, недостаје снажнија подршка матице Србије и помоћ у школовању младих Срба на вишим и високим школама и универзитетима у Србији. О тој теми ауторка пише на више места наглашавајући значај питања образовања младе популације. Исто тако из ове књиге стално провејава та очаравајућа љубав Срба из Албаније према своме роду, народу и својој вери и језику.

Ту привлачну и снажну енергију тешко је описати рационалним мотивима и разлозима, јер су у питању и љубав према отаџбини и тражење чврстих корена опстанка на овом вековном српском тлу. Скадар је столећима у средњем веку био српска престоница и о томе је потребно и да се пише и говори, јер су ту корени настанка српске државе.

Под својим жупанима и краљевима, Срби су владали Скадром и пределима око њега више стотина година. Испод Скадра налази се црква св. Срђа и Вакха, гробница зетских и рашких владара, кнежева и краљева: Јован Владимир (сахрањен 1016), Доброслав-Војислав (1065), Михаило (1081), Бодин (1104), Доброслав II (1104), Градина (1143) и Драгиња (1151). Ова црква, на чијим темељима је српска краљица Јелена изградила нову цркву, била је највећи сакрали објекат на простору Барске надбискупије.

Ево записа историчара Љубише Морачанина: „После Јелене, краљице Србије, и њених синова, а након пропасти Душановог царства, Скадром и читавом Зетом завладаће Балшићи. Балшићи су укрстили своје сабље са Турцима, бранећи Зету као своју домовину и држећи Скадар као престоницу и прије славног боја на Косову.

Ђурађ Први Балшић, био је српски великаш из династије Балшића. Заједно са браћом (Страцимиром и Балшом) и оцем (Балшом) проширио је власт своје породице на Скадар (1360) и предео између Скадарског језера и Јадранског мора, а највероватније и на град Бар. Њега је наслиједио Ђурађ Други Страцимировић Балшић, који је ковао у Скадру новац на српском језику. Овај се Балшић, како видимо из једног документа, који носи датум 17. јануар 1386, поносио својим српским поријеклом и родбинским везама својих „славних предака Симеона Немање и Саве.”

Како се зна, Турци су дефинитивно заузели Скадар 1479. године и владали су потом пуних пет векова овим подручјем.

Што се тиче историје овог подручја, а који је значајан за Србе и српску историју и државу, треба знати још да су после турске владавине, избијањем Балканских ратова 1912-1913,

Срби и Црногорци покушали да град Скадар прикључе својим државама. О томе Љ. Морачанин пише:

„За ово је постојало основа, јер је 20.000 становника области говорило српски. Снаге Османског царства у одбрани Скадра предводио је Есад-паша Топтани. Ове снаге су се седам месеци опирале нападима црногорске и српске војске. Есад-паша се најзад предао Црној Гори априла 1913. године. До тада је црногорска војска претрпела губитке од преко 10.000 људи, али је под притиском великих европских сила морала да се повуче. Скадар је прикључен новоствореној независној Албанији, маја 1913, одлуком Лондонске конференције.”

Како је ауторка већ истакла на више места, наступио је у последњих стотину година најтежи период заостанак Срба на овом простору, владавина краља Зогуа, па Други светски рат, затим владавина суровог атеисте и комунисте Енвер Хоџе...

Из политизоване историје Скадра у току последњег века избацују се Срби, Грци, Илири, Келти, Римљани, Византинци. Сви се они преправљају у Албанце, кроји се нова историја, врши се најгрубља ревизија и фалсификовање неоспорних историјских факата.

На основу свега могло би се закључити да су Срби и њихова култура, традиција и вера у Албанији разбијени. Али, како истиче Биљана Живковић јесу затирани, али нису уништени. Доказ је обнављање српске традиције, културе, обичаја, језика и вере!

Но, Албанци константно објављују књиге и праве туристичке сајтове, који промовишу „византијске” цркве и „илирско наслеђе” на овој територији.

Један од закључака који произилази из ове студије је да је за опстанак Срба на овим вековним просторима, где су од петог века живели њихови преци и столовали српски краљеви, потребна јасна стратегија и подршка државе Србије. То је кључни национални и државни интерес Србије и утолико ова књига има и своју не само културну, историјску, путописну поруку, него исто тако и националну, православну, државну идеју о опстанку српске мањине у Албанији.

Јово Вукелић,
проф. филозофије

У Београду, фебруара 2019.

СРБИ У АЛБАНИЈИ

1. ПОСТОЈИМО НЕКИМ ЧУДОМ!

Грчевита борба наших сународника да очувају своје корене, **Павло Брајовић**, председник Удружења српско-црногорске мањине у Албанији

У време када се бројни Срби у матици одричу својих корена, порекла, традиције, заборављају на ћирилицу, сопствену националну културу, зарад неких *универзалнијих и узвишенијих – европејских вредности*, Срби у Албанији, скоро осам деценија изопштени, одбачени од свих, неким чудом су опстали. Изложени најтежим историјским искушењима, тортурама, уценама, страху, никада нису заборавили – ко су. То каже **Павло Брајовић**, председник Удружења српско-црногорске мањине у Албанији, који са породицом живи у Скадру. По струци је машински инжењер, правник и адвокат, а слови за неустрашивог борца за права српског и црногорског народа у Албанији. И много више од тога.

Покушавате да очувате језгро православног живља у Албанији. Колико у тој држави има наших сународника, а колико их је званично регистровано?

– Према попису, кажу да нас има више од 40.000 у целој Албанији, мада сам убеђен да је реалан број много већи. Људи се и даље плаше да се изјашњавају. У томе је велики проблем. У Скадру, где је седиште нашег Удружења Срба и Црногораца „Розафа”, од укупно 120.000 становника, око 25.000 су Срби и Црногорци, или 40 одсто становништва скадарске околине, где је сконцентрисано највише српског живља (православци и католици), а око 60 одсто су муслиманске вероисповести. Ипак, чак 40 хиљада њих се изјашњавају да су свесни својих српских корена. Али, у Албанији нас је, према статистикама државе, свега један одсто. То је нетачан податак, то је манипулација. Верујте, и ово што нас је преостало – нас Срба и Црногораца, само неким чудом се одржало. Навешћу вам оно што поткрепљује чињеницу да нестајемо са вековних подручја. Према подацима Албанске академије наука, године 1485. у северном делу Албаније, скадарској области, око 90 одсто становништва чинили су Срби, а 1905, у околини Скадра

живело је око 250.000 Срба. Током Првог светског рата, за наше сународнике је наступио први егзодус. Више од стотину хиљада православаца тада је избегло у Србију или Црну Гору, односно, тадашњу Краљевину.

1.1. СРБИ ОД ДАВНИНА ЖИВЕ НА САДАШЊИМ ПРОСТОРИМА АЛБАНИЈЕ

Друга болна сеоба наступила је 1934. године у време Краљевине Албаније (која је постојала од 1928. до 1939. године и била је протекторат Краљевине Италије), као последица драматичних догађаја у овој држави и репресалија над православним живљем. Да подсетимо, у то време, свим Србима је ускраћено право да носе своја презимена. Морали су да избаце оно „ић” или „вић”, и да их што више прилагоде албанским. Тако су нестајали Пашовићи, Поповићи, Брајовићи, Цекићи, Јанковићи, Мусићи, Мартиновићи, Лазаревићи.

Почела је и масовна албанизација школа у целој Албанији, посебно у Скадру (1932) и Враки (1933). У тим местима основну школу на српском језику похађало је до, тада, годишње од 130 до 160 ученика, а наставници су били Срби. На пример, према расположивим изворима у школској 1930/31. основна школа „Свети Сава” у Скадру имала је четири разреда са четири одељења, а у Враки је радила четворо-разредна школа са два одељења.

Забрањено је 1933. године у Албанији и школовање на матерњем језику. Укинуте су све наше установе. Настало је немилосрдно, систематско затирање православних корена, идентитета, вере, писмености. Само из Враке иселило се 150 породица са око 600 чланова, док је у Враки остало 60 породица са око 300 чланова. Касније, 1939. године, Мусолинијева фашистичка Италија извршила је окупацију - анексију Албаније и стање се још више погоршало.

Срби су били у страшном мраку и изолацији и после Другог светског рата, у време злогласног Енвер Хоџе, а све у намери да им се потисне и сама свест о пореклу. У то време, историја бележи – северни део Албаније напустило је на десетине хиљада православаца.

До 1990. године, драстичном страховладом комунистичког система, комплетан државни апарат спроводио је невиђене рапресалије, тако је овај простор скоро „очишћен” од Срба. Они који су остали, носили су крајње понижавајућа презимена која, када се преведу на албански језик, значе: глиб, муљ, блато, иловача, земља, прљавштина. И то смо истрпели.

Да ли вам и ко помаже да лакше опстанете? Сете ли вас се Срби из матице, или српска Влада, надлежно Министарство?

– Да будем искрен, деценијама смо били сами! Препуштени судбини на милост и немилост. У време титоистичког режима код вас је било добро, а ми смо преживљавали агонију. Тито, разуме се, иако је одлично био упознат са чињеницом да пролазимо кроз Голготу, да смо понижени, обесправљени, за Србе у Албанији ни прстом није мрдноу.

Сада је евидентан позитиван помак, брига, каква-таква – наше матице.

За нас, Србе и Црногорце у Албанији, наступа велики историјски тренутак, јер од фебруара ове године (2008.), организујемо курсеве српског језика и граматике. У том смислу, у сусрет нам је изашло Министарство за дијаспору Републике Србије, али и надлежно, за просвету. Обезбедили су нам, за почетак, за функционисање „школе описмењавања” 12.500 евра. Пресрећни смо! Али, страхујем да ће бити тешкоћа, јер ће се сви пријавити да уче матерњи језик. Радићемо у две смене – за децу до 14 година и за оне старије. Занимљиво је да се око три хиљаде муслимана, који живе на подручју Фира, у централној приморској Албанији, изјашњавају за Србе мухамеданске вероисповести, који су се, такође, пријавили да желе да уче језик својих дедова. Има и римокатолика свесних српских корена. Ако буде среће и држава доследна и буде нас истински помагала, неће бити проблема. Требају нам само књиге, буквари, учила. Жедни су људи свог писма, језика, културе, историје. Министарство за дијаспору нас је ове године финансијски помогло да поставимо свој сајт. За рад и одржавање издвојили су преко осам хиљада евра. Тако свет сада може да види да нас, Срба, има у Албанији, да живимо, да се боримо и постојимо.

Какав је положај Срба у Албанији, будући да се зна да наша земља бије битку за Космет, да сте у држави која свесрдно подржава албанске екстремисте, у намери да отцепе вековни део српске територије?

– Можда ће вам звучати парадоксално, али Албанци у Албанији не гледају са симпатијама на Шиптаре, јер постоји вишедеценијски антагонизам између једних и других. Обичан, поштен Албанац, зна да је то прљава отимачина и Шиптаре, како их зову, „Косоваре”, доживљавају као најпримитивнији део албанског народа. Код неких чак постоји бојазан, да би реализацијом тог нечасног чина – самопроглашења, заправо Шиптари управљали, дириговали и самом Албанијом. Државна политика је нешто друго. Званична Албанија свесрдно подржава, уз Америку, шиптарске политичаре да се домогну нечега што никада није било њихово. Што се тиче нашег положаја, он никада није био идеалан, али постоји једна олакшавајућа околност. Мука нас је натерала да завршавамо високе школе. Срби су у Албанији, и поред тога што им је „отет” матерњи језик, најобразованија национална мањина. Хтели или не, не могу у потпуности да нас потисну. Примера ради, наше Удружење броји више од 2.500 чланова, од тога преко 300 њих је са једном или две факултетске дипломе. До диплома смо долазили „ходајући по трњу”.

Шта вам је највећи проблем и како функционише Удружење?

– Воља и жеља да опстанемо, да нам деца знају матерњи језик, да упознају српске песнике, писце, уметнике, научнике, историју својих предака – јача је од свега. На челу Удружења сам свега две године. Наравно, ослањам се на људе који се истински залажу за што бољу везу с матицом, за повратак коренима. Има нас, срећом, много. У Скадру смо изнајмили просторије. Сакупљамо се, организујемо, радимо, договарамо, као што видите, у вези смо и са вама у матици. Сада смо сву енергију усмерили да што пре профункционише школа српског језика. Касније, како околности буду повољније, ако Албанија уђе у ЕУ, и ми ћемо имати бољи грађански статус. Срби скоро осам деценија немају своје школе, док такав случај није када су у питању Македонци или Грци. У Скадру и околини било је

до 1934. године преко 20 школа на српском језику, у Каменици, Враки, Дарагету... Надамо се да ће Србија помоћи да уведемо, временом, школовање на матерњем на свим образовним нивоима, од предшколских установа, до факултета. У плану је оснивање Културно-информативног и Економског центра у Скадру, који ће се финансирати средствима Привредне коморе Србије и Министарства за дијаспору. Следи и отварање Канцеларије за привредне односе са Србијом. Као што видите, кренуло се с „мртве тачке”.

Какав је верски живот Срба и у каквом су стању наше православне богомоље?

– Верски живот је скоро никакав. Он готово да не постоји. Све цркве, а било их је на стотине, или су срушене до темеља, или су претворене у џамије и католичке богомоље. У околини Скадра, у селу Врака, постоји само једна наша црква, која је изграђена пре седам година. Два пута годишње опслужује је **митрополит Црногорско-приморски Амфилохије Радовић**, на Бадњи дан и на Свету Тројицу. Митрополит нам је пуно помогао. Уз овој храм, постоји још један из 1829, али је руиниран. У Елбасану, граду у централној Албанији, још је само једна наша црква, коју Албанци сада присвајају. Она је посвећена Св. Јовану Владимиру, потиче из 11. века. Некада је само у Љешанској нахији било преко 250 српских цркава и манастира. О другим областима, да не говорим. Данас се Срби рађају и живе у Албанији некрштени, не венчавају се по православним обичајима и што је најгоре, не сахрањују се као хришћани. То је болно!

У Албанији, кажете, да сте без електричне енергије свакога дана, у просеку од 6 до 12 сати!

– На то смо се одавно навикли, па тако и функционишемо. Само је у Тирани, у том смислу, боља ситуација. Кад немате струје, а самим тим и воде, онда је живот знатно компликованији, услови нехуманији. Али, то трпи комплетно становништво, а не само Срби. У последњих петнаест година, Албанија се суочава са озбиљном енергетском кризом, и због тога сви плаћамо цех. Из тог разлога, отежана нам је и комуникација са светом. Компјутери тада не раде, ни телефони.

Шта поручујете сународницима у матици, а шта српским политичарима?

– Из свега што сам вам током разговора предочио, можете сами да закључите. Воља, јединство, слога и упорност једине су вредности које ће нас одржати, али и спојити. Народ без идентитета лако се утапа у било који други. Временом нестаје са историјске сцене. Мислим да смо у протеклих пола века, али и кроз бурну историју и ми тамо далеко, и ви у Отаџбини, коначно савладали неке лекције.

Геополитика, фебруар 2008.

2. ВАСКРСЛИ ИЗ ПЕПЕЛА И МРАКА

Наши сународници у Албанији после 74 године
изолације, чудом опстали - уче матерњи језик, српску
духовност и историју

Све су им били одузели! И српско име. И презиме. Порекло. Корене. Историју. Језик! Веру! Сасекли у корену Србима у Албанији оно што наука, историја, данас зову националним бићем. Оставили су им, пре 74 године, само голе животе. Време страшног мрака, мука, политичке острашћености режима који су се смењивали, патолошке мржње за све што није било албанско. Срби и Црногорци у скадарској области, где их је сада, по „албанској статистици“, око двадесет пет хиљада, ходали су адом прохујалих деценија. У њиховим погледима још је присутан – страх. Као да је злогласна Енвер Хоџина сенка, ту - негде. Препуштени су били једино Богу. Заборављени од својих сународника у матици, тадашњој великој Југославији. И неким чудом су опстали.

Скадар у северној Албанији простире се дуж једног од најбајковитијх језера у Европи, које га је са три стране опасало. Древни бели Скадар град на Бојани, којег изградише наши преци пре почетка хришћанске цивилизације, а доградише Бодини, Немањићи, а у 14. веку и Мрњавчевићи, потом Балшићи, доминира околином, Широ пољем. Тако сада Албанци зову непрегледну зелену долину накићену смарагдним рекама – Дримом, Киrom и Бојаном. Само Срби знају право значење назива. Топоними насеобина, места, села, река, долина, све је српског имена и корена – Копљик, Каменица, Љеша, Пусто поље, Мало Поље, Веле Поље, Камени брег, Брдањола, Тарабош ... У подножју тврђаве, са десне стране стонога града Мрњавчевића, сада невешто дограђеног и претвореног у пространи „албански” град-музеј, вијори се застава црвена са црним орлом. У самом граду Скадару живи 40 хиљада наших сународника. Читајте, Срба и Црногораца, али на наше изненађење и муслимана, који се све чешће везују за предачке, српске корене. Они који су истргнути од 1934. године из свих нормалних цивилизацијских токова, сада су

пресрећни. И њихова деца. До јуче нису смели ни себи да признају да су Срби православци. Сада сричу прва слова, уче речи, граматику, српске песме и поете. Враћају се исконској духовности, а корени су у њима самима!

Обећано испуњавамо. Дођосмо у посету нашим домаћинима, Удружењу Срба и Црногораца у Албанији „Морача-Розафа”, на чијем је челу адвокат и инжењер Павло Јакоја Брајовић. Човек који је успео скоро немогуће. Од када су Србима пре скоро осам деценија затворили све школе, установе, институције, корак, по корак, враћа се ускраћено. Наравно, све то уз помоћ матице, Министарства за дијаспору, али и СПЦ на челу са Црногорско-приморском митрополијом.

Црква Светог Архиђакона Стефана

2.1. ЗИДАЈУ СКАДАР

После четири дана боравка, сусрета са полазницима мини-школе српског језика, свих генерација и њиховог лучоноше **Светозара Ћираковића**, професора српског језика и књижевности из Никшића, наших људи са којима смо сатима разговарали, са неверицом смо схватили да је историјска лавина почела да се обрушава низ високу планину. Били смо затечени свим оним што смо доживели, видели, спознали, научили. Испреплетала се столећа, легенде, прастара српска историја, коју мало људи зна, па средњовековна, време турских зулума и Балканских ратова, Првог и Другог светског рата, савремене историје и данашњице. Схватисмо!

Стигли смо у праколевку српског рода. Дошли смо на Извор. Сада се овом темом озбиљно баве албански академици. Једни истражујући историју, попут познатог академика проф. др **Каплана Буровића**, који живи у Женеви и аргументовано брани тезу, по којој су Срби на овим просторима од памативека. За то је добио признање од америчког Института за историју. Други, напротив, пишу „нову албанску историју”, бришући туђа постојања. Срби се више не питају!

Од професора Светозара Ћираковића добили смо на папиру епску песму „Зидање Скадра”. То већ сва деца знају наизуст. Он је за кратко време од марта ове, 2008. године, када је почела настава, добио легендарно име – Учо.

– Сада сам прави Скадранин. Сваке седмице путујем, долазим неизоставно, а наставни фонд подразумева три дана рада, и то са три групе, јер нећете веровати, на наставу, осим наших голупчића, долазе и најстарији. Радим са децом узраста од 8 до 12 година, затим са средњошколцима, и оним старијим. Дође старина од 65 лета, вели: „Хоћу да ме научиш језик мога оца и ђедова”.

Срце ми је пуно.

Овде су и муслиманска деца и њихови родитељи. Сви они би хтели што пре савладају, да знају, разумеју, да читају на матерњем. Има деце која ни реч српског нису знала.

Укључио се у разговор **Зоран Ајковић**, проф. физике из Скадра, који полазницима преводи са српског на албански. За сада, школа има 150 полазника.

– Понекад их је толико, да у учионицу морамо да уносимо све столице из Удружења – казује нам кршни Црногорац, одлучног погледа.

2.2. ЛЕГЕНДАРНИ УЧО

Ђираковић и сам преживљава Голготу. Један је од двадесет шест професора никшићке Гимназије, који су се супроставили актуелној власти у Подгорици, демонстративно негирајући постојање вештачког „црногорског” језика. Због тога је професор Светозар Ђираковић остао без посла у отаџбини, а његова тужба сада је пред Међународним судом за људска права у Стразбуру, који ће „случај” професора, једног дана, ваљда, и разрешити.

– Свако зло има своје добро. И овде радим исто, учим децу писмености. Само што то у Скадру, осим класичног педагошког, има много већи значај, смисао. Непроцењив и епохалан. Видите, из пепела су изникли, попут феникса, сами. Нико им није помогао. Чак су у одлукама били храбри, јер такав захтев може да има за њих кобне последице, али храбре срећа прати. Долазе деца по киши, снегу, сада, по жеги из далеких села. Жељни су знања, српске речи. Жељни предачке истине и лепоте, жедни своје вере, жељни свог народа.

Упознајемо се са Емилом Лекићем. У учионици седи у десној клупи, до зида. Има дванаест година. Ту је и годину млађи Денис Мусић. Казујемо му да носи славно презиме сестрића цара Лазара. Одговара да зна, ђедо му је томе приповедао. Па, десетогодишњи Бојан Брајовић и Недељко Ајковић... Јован Томашевић, Енис Пиранић и Ани Брахими. Сви они имају четрнаест година. Анабела Мусић је најмлађа, она има осам година. Несигурно изговара речи, али када смо је питали шта највише воли, без размишљања је рекла : „Десанку Максимовић. Како су лепе њене песме. И Змаја”.

У Скадру на часу српског језика

Јован вели да је лепо када им учи чита и објашњава Ракића, Његоша, Шантића, Јакшића.

У вечерњим сатима, после наставе у клуб Удружења дође и **Бледар Башановић**, тридесетогодишњи економиста, до јуче исламизовани Србин. Однедавно се вратио вери дедовској и од крштења је Марко. Марко је студирао у Нишу и веома је везан за Србију. Памти време када су само могли о томе да сањају, да маштају да иду на школовање у Србију.

2.3. НЕ ПОНОВИЛО СЕ!

Павло Брајовић угледни је интелектуалац у Албанији, изнад свега, борац за свој народ. Напомиње да само тражи она права за Србе и Црногорце, која им по свим законима о националним мањинама припадају.

- Имам троје деце. Супруга је католикиња. У кући живимо сложено отац и мајка, мој брат Божо, професор физике, његова

деца Ивана и Игор, снајка. Свако је на свом спрату, али ту су брат и отац, када затребају.

У модерном, лепом и складно уређеном дому Брајовића дочека нас старина Данило, који газу осму деценију и његова Јана. Од Поповића је. Обоје из Враке, надалеко познатог српског села, које је кроз вековну историју било верски стожер.

– То је место, где су се за празник Свете Тројице окупљали сви православци из околине. Тако је то било до 1934. године. И онда нам затворише цркву. Сад је руина. Али, вазникла је нова и већа. Само да још добијемо нашег, српског свештеника, који ће овде живети – казује нам бака Јана.

У наручју држи најмлађег унука Игора, од двадесеторо, колико их имају.

Деда Данило је човек старог кова, који је годинама вредно радио на пољопривредном газдинству. Пензију је зарадио у пољу, као тракториста.

– Имао сам девет година када су ми Албанци убили оца. Остао сам нејак са мајком, али те живот не пита, кад те шамара, јеси ли јак, или ниси. Вукао сам терет као матор човек. Млад сам формирао породицу и зарекао сам се да ћу све дати да моји синови и ћерке буду школовани људи. Скоро сви имају макар по једну факултетску диплому. Нека буду честити, учени и часни. То је у животу најпрече. И да никад никога не мрзе. Видите, овде лепо живимо са муслиманима. Често ће вам сами причати о томе да знају да су њихови преци били Срби. Ми се слажемо као браћа. Тако сам и своју децу учио. А, била су пасја времена, када је Албанцу био дражи пас од нас. Како сам streпео за фамилију, за своју браћу, сестре, за пријатеље, за кумове... Нисмо смели ни Радио Београд, нити било који радио на српском да слушамо. Нисмо могли из земље никуд! Не поновило се!

2.4. НАЈЛЕПШЕ СУ СРПСКЕ ПЕСМЕ

Треће јутро добродошлицу нам пожели **Гано Мучић**. Муслиман, Албанац, има троје стасале деце и унучад. Плавок висок, витак човек, густе проседе косе.

– Знам шта мислите! Сви ми кажу да личим на Немањиће, са овим обрвама и правилним, српским ликом. Пореклом сам сигурно Србин. Отуда моје срце заигра кад чујем српске песме. Најлепше су на свету. И Гано запева: „Где си душо, где си рано”...

Убрзо дође и Расим З, па Ибрахим Т, па **Симо Ајковић**, председник Удружења *Свети Јован Владимир*. Објашњава да су династија Бодин, краљеви српски Петрислав, па Свети Јован Владимир, Владислав, владали у 9. 10. 11. веку и територијом данашње Албаније и да у Елбасану, у средњој Албанији, постоји српски православни храм – посвећен Светом Јовану Владимиру.

Крећемо према Скадарској тврђави. У центру града сусрећемо бицикliste, мотоциклисте, старце на коњу, људе са коњским запрегама, на магарцу, али има и луксузних аутомобила. Нема ниједног семафора, нити пешачког прелаза. Ни саобраћајних ознака. Тек, по који полицајац. Неким чудом, нема ни удеса! Смењивало се сунце и ветровити налети са јунском кишом, која је ширила мирис Скадарског језера и тек уловљене рибе.

Пењемо се вековним каменим путем према Скадар граду... Ходамо стазама историје. И схватамо, што се више приближавамо срцу древног српског града, којим су вековима управљали српски краљеви: од Бодинових, Немањића, Мрњавчевића, Балшића... да смо стигли на наше Врело.

Одавде воде све остале српске бујице, потоци и реке... сеобе... ратом изазване, миграције... збегови. Реке без краја, у стотине прваца. Павле и Марко објашњавају на којем месту је у прохујалим ратним вековима највише Срба и Црногораца страдало бранећи Град. У једном боју са Турцима чак двадесет хиљада српских ратника дало је своје животе.

Показују огромне камене кугле, којима су Турци гађали и рушили српски Скадар, до тада, неосвојиву престони град-тврђаву. На удаљености од двадест метара од Велике капије налази се место, где је, према песми и предању, зазидана у темље града Гојовица млада. Ту легенду су сада преотели Албанци, у покушају да фалсификују историју, па су све

српске великане, краљеве или „преузели”, дајући им албанско порекло, или их избрисали... Њихова „историја” каже да су три брата Албанца овде градила град, а на том месту је заидана млада Албанка!? Розафа! Чак се пре неколико година један њихов вајар потрудио да то у музеју дочара. Баш као да је Розафу интимно одлично познавао!

2.5. ЦРКВА КАО СВЕДОЧАНСТВО

Све албанске приче и измишљотине, о назови, њиховој древности на нашој предачкој земљи, нашим грађевинама, које својатају, падају у воду, јер се на врху прастарог Града од сивобелог камена достојанствено уздиже црква и већ на први поглед се види да је православна. Покушали су Турци пре четири века српску светињу да претворе у џамију, па су минарет изидали изнад олтара. Зуб времена је срушио минарет саграђен од цигала, па сада подсећа на звоник. У полусрушеној цркви, посвећеној Св. Архиђакону Стефану још постоји јасно озидано место за олтар. Запалисмо свеће!

Гледамо темеље порушених оружана, коњушница. Огромна камена зграда, казује Павло Брајовић, са леве стране до јужног потпорног зида, било је војно седиште Мрњавчевића.

Млади кустос у музеју нам декламује о историји, али не српској, него истој, али „албанској”. Показује нам витешке оклопе, стреле, секире, сечива, мачеве, заставе, новац... Видесмо и новац Бодина и Мрњавчевића, Балшића. Обишли смо троспратни музеј од белог камена, слушајући младог човека, док монотоним гласом понајвише себе убеђује у „историју”. Испод белог Скадар-града величанствени призор: три зелене реке Дрим, Кир и Бојана, опасују и чувају тврђаву, боље од било које земаљске војске.

Дође и за све Србе у Албанији, Скадру, велики дан - Св. Тројице, или Духови. Киша је престала да ромиња. У порти новоизграђене сеоске цркве, посвећене Пресветој Тројици, помало несигурно, окупља се народ српски. Обичаје су давно заборавили.

Велику улогу на себе преузео је протојерј **Радомир Никчевић**, из седишта Црногорско-приморске митрополије,

који под будним оком митрополита **Амфилохија Радовића**, несебично помаже, учи свој народ вери, молитви, значају крштења... Долази и служи на велике празнике. Са њим је отац Љубиша, сестринство манастира крај Мораче и млади калуђер Јован. У походе браћи у Скадар стигао је и песник **Будимир Дубак**. У Враку, старо српско село, дошао је и **Југослав Ђорђевић**, отправник амбасаде Србије у Тирани.

Отац Радомир, погледном брижног духовника, у исто време и служи и упућује оне жедне вере. А у новој цркви изграђеној на иницијативу СПЦ, уз подршку Православне албанске цркве 2000. године, раме уз раме, православци, који се тек уче како да се крсте са три прста, муслимани који са великим поштовањем стоје и католици. Крсте се шаком... Сви се моле једном Богу. Призор за наук и за неверицу! Мука све добре људе сједини под једну капу! Ова им је најмилија.

Протојереј Радомир Никчевић у цркви Свете Тројице у Враки

У посети манастиру Јелене Балшић, гости и домаћини

Крај нашег боравка крунисан је посетом манастиру који је у средњем веку саградила Јелена Балшић. Налази се ободу средње Албаније, поред самог Дрима. Уз пут, макадамом, испуцалим друмовима без асфалта, по глибу и рупама, разгледали смо сиве бетонске Енвер-хоџине бункере. Има их много... још стоје прогутани у шибљу или заробљени у мочварном терену. Пођосмо сви до древног манастира Јелене Балшић, али пошто је пут био тешко проходан, до краја стигосмо нас деветоро, потрпани у пространи цип Митрополије. Од манастира је остао скоро нетакнут спољашњи, темељни зид – да пркоси времену, као опомена, или зов из далеке историје. А Дрим је хитао да се сретне са Бојаном.

2.6. ПОРУКА СКАДРАНА

Хвала што не издадoste и што нам дођoste. Поздравите нашу браћу и сестре у Србији и Београду. Реците им за нас. Да постојимо. Да смо прошли све буре. Можда им то да снаге

за садашња искушења. Само слога чуда чини – рече Павло Брајовић на растанку, помало сузних очију.

Печат, април 2008.

Данило и Јана Брајовић са својим унуцима

3. СУЧЕЉАВАЊА РАЗЛИЧИТИХ КУЛТУРА

У Скадру – древној српској престоници

Албанија је суседна држава са којом нисмо у посебно пријатељским спољно-политичким односима, због косметског проблема и наравно, званичне не-дипломатије ове земље према такозваној независности косметских Шиптара. Међу првима монструозну творевину на нашој земљи признала је ова држава, коју смо недавно посетили. Логично, у првом реду, дружили смо се са нашим сународницима. Иначе, сам град је на четвртном месту, по броју становника одмах иза Тиране, Драча и Елбасана, у средишту земље.

Пре него што започемо причу о северном делу поменуте државе наше читаоце треба укратко упознати са историјом Албаније, поготово, скадарског подручја, које је једно од најбогатијих и најочуванијих простора у овом делу Европе.

Бункери једноумља развејани по Албанији

Албански народ није аутохтон на овим просторима. Према уџбенику основне школе француског Министарства просвете из 1868. године, који се зове „Римска држава”, пише да су Арапи крајем 10. века довели албанска азијатска племена са Кавказа право на Сицилију, пошто су Арапи у то време, победивши визанијску војску, покорили пола Сицилије. Из Сицилије, потом, због преврата беже већ исламизирани Арбанаси. Они, дакле, насељавају крајем 13. века подручја садашње Албаније, у почетку као сточарска племена. Међутим, савремени албански историчари нову фалсификовану *званичну верзију*, вешто пласирају. Према њиховим тврдњама, Арбанаси су „староседеоци”, а српска племена, словенска, ово подручје настанила су у 8. веку!? То наравно није истина, јер су Срби староседеоци на овим просторима. Ми смо се скоро на сваком кораку, током обилска наше древне престонице, у то уверили.

3.1. СПОРНО ПОРЕКЛО АЛБАНАЦА

Познати европски научник, балканолог и албанолог проф. др Каплан Буровић, који живи и ради у Женеви, побио је својим тезама све фалсификате албанских историчара, за свој рад, добивши признање америчког Института за историју. И сам као Албанац, свестан свог српског порекла, пре неколико година вратио се православљу. Др Буровић јасно каже шта мисли о пореклу православног живља на просторима данашње Албаније, а шта о арбанашким коренима.

– Треба знати да добар део Албанаца у данашњој држави Албанији, нису Албанци, већ муслиманизирани Срби, па и припадници других народа. Када би се од Албанаца одбили ови, не би имали ни 25 одсто свог становништва. Унутар данашње Албаније налазе се покрајине, територијално ништа мање од српског Космета, које су настањене неалбанским становништвом. Они су ту мештани, на своме, настањени, много пре доласка Арбанаса, па су, разуме се, везани за те области као Срби за Косово и Метохију. Дакле, Албанци нису на своме – тврди др Буровић.

Путујући кроз Албанију, све до њеног средишног дела, уверили смо се да је ова држава пребогата српским топонимима, било да је реч о називима подручја, области,

брда, села, попут „Веле поља”, огромне зелене површине, коју обилато наводњавају Дрим, Бојана и Кир, а налазе се испод старе тврђаве Скадар, саграђене пре 13. века.

Подсећамо, Властимировићи су прва српска владарска династија, коју је историја забележила, чији је родоначелник био кнез Властимир. Он је живео средином 9. века. Главни извор, на жалост, за реконструкцију владавине ове династије јесте дело *De administrando imperio* византијског цара и историчара Константина VII Порфирогенита. Из ове династије потекло је више владара, који су Србијом владали све до средине 10. века. Србија Властимировића прилично је зависила од међусобних односа других балканских држава, пре свега, Византије и Бугарске. Готово увек је признавала врховну власт или једне или друге, међутим, такође је често долазила у сукоб са њима, а нарочито са Бугарима.

Први по имену познати владари из ове породице били су Вишеслав, Радослав и Просигој. О њима, осим имена, готово се ништа не зна. Претпоставља се да је Вишеслав владао око 780. године. Радослав, или Просигој били су на власти у време устанка Људевита Посавског (819–822) који се дигао против франачке власти. Људевит се склонио у западни део српске територије, након што су га поразили Франци 822. Искористио је гостопримство и на превару је убио локалног жупана, али је био принуђен да побегне у Хрватску, где је убијен. Овај догађај забележио је франачки писац Ајхард у свом делу *Анали франачког краљевства* и уједно представља први помен Срба у западноевропским изворима. Писац *Анала* наводи да су Срби народ који држи већи део Далмације, подразумевајући под овим појмом римску провинцију Далмацију, која је обухватала територију данашње Босне и Херцеговине, цело јадранско приморје, Црну Гору са великим делом данашње Албаније и Западну Србију.

Историја указује да је древни град Скадар пао под власт Отоманске империје, након дуготрајне и беспштедне борбе, јер је град-тврђава српских владара била скоро неосвојива. Бранећи Скадар 1447. године, страдало је више од 19 хиљада наших војника.

Капија древног Скадар-града

Последњи Мрњавчевић преминуо је у тада стонем Београду, код свог ујака, деспота Стефана Лазаревића. Ма колико да пишемо о прошлости која је богата, мало тога новoga бисмо могли да изнедримо, док се, наравно, не отворе архиве, или нам лондонска Краљевска библиотека, или Конгресна у Вашингтону, не врате наша стара писана документа, или Ватикан, забрањену књигу „Краљевство Словена” аутора Мавра Орбина.

3.2. ВРХУНСКА ВИНА, ПАСТРМКЕ И КАВИЈАР

Путујемо северном Албанијом, државом која на сваком кораку казује да је у лошој привредној ситуацији. Путна мрежа је у запуштеном стању, осим оне деонице која спаја Скадар са Тираном. Села су више него скромна, народ сиромашан. Међутим, природа је овде скоро нетакнута, једра и раскошна. Скадарско језеро је једно од најживописнијих језера, које деле Црна Гора и Албанија.

Скадарско језеро је пребогато најразноврснијим, али репрезентативним врстама рибе, у првом реду, чувеним скадарским шараном, јегуљом, пастрмком, али једном врстом која подсећа на сабљарку, сељани је зову „носата” риба. Прошле године на Међународном сајаму туризма и екологије у Грчкој, прво место по квалитету и беспрекорној еколошкој храни добили су, управо, представници Албаније, односно Скадрани.

На самој обали Скадарског језера, идући од данашњег Скадра, рибарским селима, па дуж Бојане или Дрима, све до Скадарске тврђаве, простиру се мање, или више, скромни ресторани и по неки кафе бар. У ресторанима се служи традиционална храна. А традиција Скардана је да гост изабере тек уловљену пастрмку, јегуљу и да за врло кратко време храна буде на столу. Обичај је, такође, да се послужије у два наврата. Прво они делови рибе, који се брже спремају, а затим и преостали. Управо, од икре скадарског шарана производи се један од најскупоценијих кавијара на свету. Имали смо

прилике да пробамо и на специјалан начин обрађену икру, али и скадарски кавијар. Икра се извози у Русију, Америку, Енглеску, тамо се и прерађује. Проблем је што је држава сиромашна, не поседује савремену технологију за квалитетну производњу овог скупог сланог „деликатеса”, који се наравно, строго служи уз, за ту прилику, одабрана пића.

Скадарско вино једно је од најквалитетнијих и поуздано се зна да су у прошлости постојали врхунски познаваоци сорти вина и грозђа, као и дегустатори из овог краја. Они су још у Средњем веку одабирали која вина из скадарских виногорја путују у светске престонице. Уверили смо се да му по укусу, мирису, боји, ароми, скоро нема равног.

Скадрани се поносе својим винима. Уз рибу, обавезно се служи проја, која је од жуто-белог кукурузног брашна. Не соли је. Танку, испечену, овалну пројару, служе или у преливу од кајмака, сира или киселог млека, или потпуно посу са салатом и рибом. Традиција је, такође, да се на трпезу износе сезонске салате у комбинацији са туршијом, али и врло густим киселим млеком у којем је наструган бели, црни лук и неки зачин, који овом јелу даје љут, али примамљив укус. Вода је, такође, незагађена. Скадрани, било да су Албанци, муслимани или Срби и Црногорци, римокатолици, Грци с поносом истичу да су и језерска и речна вода и сада чисте, тако да може да се пије. То нисмо проверавали, али смо се, ипак, уверили, да скадарска изворска вода, чак флаширана прија и освежава.

3.3. ЗДРАВ ЖИВОТ СИГУРНА ДУГОВЕЧНОСТ

Ово подручје Албаније јединствено је по благој медитераној клими, специфичној ружи ветрова, која обезбеђује максималну концентрацију кисеоника, уз ојекрепљујућу близину Јадрана и лековитог јадранског ваздуха. Кише су честе, и исперу брзо, донекле асфалтиране, али прашњаве путеве. Смеђује се исконска лепота крајолика, тамно зелених брда, као тиркиз лепих и бистрих река. Овде се још на прастари начин лови риба, осим мрежом, постоје и направљене посебне замке, које се преко ноћи напуне уловом. Нема моторних чамаца, нити глисера, зато су јата галебова овде свакодневни приказ. Ако се, којим случајем, поправи привредно стање у овој држави и

почне озбиљније да се улаже у туризам, Скадар би брзо могао да постане примамљива туристичка атракција. Тако би околно становништво квалитетније живело. И још једна занимљивост – после становника Кавказа, Скадранци су најдуговечнији. Мало је канцерозних обољења, а неретко ћете срести старину од преко 95 година. Интересовали смо се колико лета има најстарији мештанин. Кажу има пуно времешних, стараца и старица од 103 до 107 година.

Овде влада својеврсно сучељавање различитих традиција, култура, прохујалих времена, тако да ћете у граду наићи на традиционалну Албанку у народној ношњи са подвезеном белом марамом, класично одевене жене и људе, старце са береткама, или белим капама и чакширама, али и модерне девојке одевене као и све младе жене у Европи. Оно што нам је пало у очи, у ресторанима, кафеима, нећете наићи ниједну жену. Оне су, ма које нације биле и степена образовања и културе – код куће. Излазе једино у пратњи мушкарца, или са комплетном породицом. Тај патријархални начин живота још увек је присутан у култури становништва у Албанији, без обзира на националност, образовање. Тамо сви поштују старине, и нико неће говорити пре него што старац заврши „слово”. Када су туђинци у питању, ту су Албанци резервисани и сумњичави или раводушни, а ређе предусретљиви. У сваком случају, срећу и осмехе због наше посете доживели смо од наших сународника, који су нас прихватили као своје рођаке.

У граду су и четири хотела, један из времена Енвер Хоџе, затим „Розафа” и врло модерни хотели „Гранд” и „Европа”. Цене смештаја од 30 до 100, па и 400 евра. Све зависи од прохтева и дубине „цепи” гостију. У самом центру су и два трга – Трг „Пет хероја” изграђен после Другог светског рата, и Трг „Исе Бољетина”, њиховог националног „хероја”, који је у историји познат по томе што је Албанију у време Балканских ратова чистио од неалбанаца.

Пролазећи долином река свраћали смо у угоститељске објекте и били изненађени када смо чули да неретко одјекује новокомпонована српска музика. Локали дуж Дрима, Бојане су чисти и модерни. Конобари знају, осим, албанског и српски, а по неки, и енглески. Средња генерација говори руски језик.

Овде ћете најчешће срести Црногорце и Србе и муслимане из суседне Црне Горе. Долазе људи својим рођацима и пријатељима из Цетиња, Подгороце, а највише из Улциња, Бара. Импресивно изгледају мала рибарска села и куће поред самих обала зелених река.

3.4. КАМЕНА ТВРЂАВА ЦАРУЈЕ

Скадар, град-тврђава који су зидали српски деспоти, сада је у запушеном стању. Али је приказ са врха старог српског утврђења величанствен. Испод Града и зидина од беличасто-сивог камена, који бљешти од сунчеве светлости, са три стране их опасују Дрим, Бојана и Кир. Ова лепота би инспирисала сваког уметника, или песника и помислили смо, да није никакво чудо, што су се на Скадар у историји обрушавали бројни непријатељи. Ваљало је освојити и уграбити овакву лепоту. На самој тврђави срели смо неколико немачких и холандских туриста, остали су били Албанци из других градова и нешто мало Грка и Македонаца. Албанци су са поносом разгледали „своју”, а нашу вековну историју. Ипак, ако би непознати посетилац поверовао и њихову причу, сваку дилему о пореклу града обара поглед на православну српску цркву Светог Архиђакона Стефана, од истог камена, по којем је древна скадарска тврђава препознатљива. Сукоби векова, народа, цивилизација, култура, традиција, нажалост, много тога су уништили, опустошили. Срећом, понешто од умећа средњовековних неимара, попут Рада који је градио Скадар – остало је, можда, као опомена да ничију лепоту не треба скривати и отимати. Уосталом, време је пред будућим генерацијама. А Скадар ће, вероватно, једног дана поново заблистати новим сјајем, ако не због прошлости, оно због нараштаја који ће доћи.

Са сајта „Српска РУ”, јун 2008.

4. СУОЧАВАЊЕ СА ИСТИНОМ ЈЕДИНИ ПУТ

Проф. др Каплан Буровић, швајцарски академик говори о правом пореклу Албанаца и косметском проблему

Проф. др Каплан Буровић, балканолог, албанолог, онедавно је широј српској јавности познат не само по животној Голготи, коју је претрпео у албанским казаматима за време Енвер Хоџиног режима, већ и по доследној борби, да знањем и пером, пре свега, европској јавности докаже порекло и историју и узроке косметске агоније која, како сам каже, не траје од јуче. Ових дана био је у српској престоници, посетивши и неке информативне куће. Повод су четири нове књиге од 96, колико их је до сада написао. Каже да је у Швајцарској, где живи, захваљујући подршци својих колега историчара, успео за кратко време да изнедри нова дела.

– Издавачка кућа „Балкан” у Женеви објавила је две нове књиге на енглеском и албанском, а преостале на српском језику. На енглеском је изашла књига „Јачи од смрти”, која је заправо збирка мојих судија, теза и чланака о актуелним проблемима у Албанији, уз критички однос према садашњој албанској политичкој врхушци, која се, према мом мишљењу, не разликује много од злогласног режима Енвер Хоџе, барем када је у питању однос према косметском питању и Србији. Ту је и моја студија у којој доказујем да Албанци нису никакви Илири, такав је и наслов – каже проф. др Каплан Буровић.

4.1. ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ У ЗАТВОРИМА АЛБАНИЈЕ

Као интелектуалац, током комунистичког периода, преживели сте тешке године у Албанији. Како је то кренуло?

– Два пута сам дипломирао на албанологији, у Скопљу 1957, и у Тирани 1970. године. Ове су ме студије и учиниле албанологом, научником, све ово што јесам данас. Лане сам прославио 55-ту годишњицу објављивања моје дисидентне поеме „Бојана”. Од тада почиње моја вишедеценијска Голгота.

Преко тридесет година провео сам у затворима Албаније и некако све то преживео.

Ваше друго дело посвећено је историјском доказивању порекла албанског народа, у којем тврдите да они нису аутохтони?

– Аутор сам бројних теза, по којој Албанци нису ни аутохтони, нити су илирског порекла. Написао сам на десетине стручних књига, преведених на шест светских језика. Разуме се да све има своју цену, па и ово моје трагање за истином. Нисам добродошао у Албанију, мада помало охрабрује чињеница да се, у том смислу, све више буди савест појединих академика и историчара у тој држави, који ме подржавају. Нажалост, они су малобројни, али постоје! Скренуо бих пажњу и на још једну чињеницу. Када сам пре неколико година написао књигу сличног садржаја Албанска академија наука се званично огласила, поручивши да је истина то што пишем, али да они прво морају да узму Космет! Лицемерје!

Албанци нису аутохтони народ, нису ни илирског порекла, нити су, како неки заговорници тврде, Пелазги. То све аргументовано, кроз историјску призму објашњавам у другој књизи „Ко су Албанци”. Што се они пре суоче са истином, а и они који подржавају шиптарски сепаратизам, биће боље и за једне и за друге. У противном, Балкану као регији у којој увек тињају сукоби, не пише се добро. Ту је и књига „Тамо на Косову”. Објавио сам и студију „Косово је неупоредиво”.

Албанци на Косову и Метохији нису мештани, они су дошљаци, после турске окупације. Косово и Метохију су Срби подигли из жара и пепела раног Средњег века и учинили од ње моћну државу да, док су Енглези јели прстима, Срби су употребљавали кашике и виљушке од сребра.

Срби су својом крвљу бранили Косово од Отоманске империје. Албанци су на Косовском боју били на страни Турака. Србе веже за Космет све, Албанце не веже баш ништа, осим њихове тежње да створе Велику Албанију. Треба знати да велики део Албанаца није албанског порекла и корена, већ да су муслиманизирани Срби, па и припадници других народа. Кад би се од Албанаца одбили ови, Албанци не би чинили на

Косову ни 25 одсто становништва. Унутар данашње Албаније налазе се покрајине (ништа мање од Косова), настањене неалбанским становништвом, то су, такође, староседеоци, настањени пре доласка Албанаца, па су и везани за те области као Срби за Косово и Метохију. Сличне регије постоје и по другим земљама у свету.

Изучавали сте своје породично стабло, зна се да сте пореклом Србин из Боке Которске, из племићке породице. Тврдите да су се Буровићи, у зависности од историјских околности временом католичили или прелазили у ислам, или остајали православци.

– То пише у опширној књизи „Порекло Буровића”. Трагајући за пореклом Албанаца, бранећи тезу да су Срби од памтивека на просторима Косова и Метохије и да су им корени и у данашњој Албанији, логично је да сам се бавио и сопственим пореклом. Буровићи се помињу у неким списима још у 13. веку у Рисну. Три века касније, један од Буровића из Херцег Новог примио је ислам и одселио се за Херцеговину. У истом столећу неки су постали католици. Зна се да су у 18. веку поједине фамилије Буровића биле православне. До пре неколико година био сам муслиман, јер тако су, у давна времена, одлучили моји преци. Али, понекад је потребно много храбрости да се човек суочи са истином и да је призна. Ја сам то показао својим опредељењем, повратком у изворно православље. Вратио сам се презимену Буровић. То је презиме мојих старосавних прадедова, пераских грофова и капетана. Буровићи су данас католици, православни и муслимани. Свесни су свог правог порекла. Имам, рецимо, блиске рођаке Србе Буровиће у Београду, са њима сам у контакту. Имам рођену браћу у Улцињу. Они се изјашњавају као Шиптари, а имају рођаке и муслимане. Један је муслимански Буровић у Херцеговини међу првима изјавио да је Србин. Вратио сам се презимену својих прадедова, не због себе, већ због других, дајући им лични пример. Да бих им показао пут. Наравно, и то има своју цену.

4.2. АЛБАНЦИ СУ ДОШЛИ НА БАЛКАН ПОСЛЕ СЛОВЕНА

Објасните!

– Муслиманска вера је међу нама учинила оно што није успела да учини и међу осталим народима Балкана и света. У целом човечанству чињеница је да се муслиманизирани нису одрекли своје националности. То су учинили само муслиманизирани Срби. Да ли су за то само они криви? Зар нису криви и православни Срби, који и дан данас неће да прихвате муслиманизираног Србина за брата? О овом проблему сам објавио студију у својој књизи „Мартиризирано Косово”, која је публикована прошле године.

Истина је да исламизирани Србин лако диже руку на брата православца, али и православни Србин лако диже руку на муслиманизираног Србина. Код православног Србина имамо и ову појаву: неће да прихвати за брата ни оног муслиманизираног Србина, који је порекао муслиманску веру и чак доказао на делу да је већи Србин и од православног Србина. Понекад то осетим и на сопственој кожи. Све су то наше несреће.

Како оцењујете садашње прилике на Балкану?

– Сувише је болно говорити о томе. Пре годину дана сам то већ негде рекао. Косово и Метохија, јесте окупирана територија. Ваша држава, српски народ су раздробљени, распарчани и унесређени. Балкан је спаљен, од времена недавних ратова на просторима бивше СФРЈ, бомбардовања Србије, па и саме косметске Голготе. Све набројано, према мом дубоком уверењу, ако се којим чудом, кормило историје не преокрене – јесте увод у Трећи светски рат.

Има ли за наде Косово и Метохију?

– Требало би предузети одлучно, конкретне мере за повратак Косова и Метохије матичној Србији. Било што било, Космет ће се, кад тад, вратити Србији. Излаз из ове тешке и озбиљне ситуације је обраћање научној истини о Косову и Метохији – самим Албанцима, који тамо живе. Са овом истином треба да се суоче, пре свега, Шиптари, а затим и сви они, који подржавају њихов сепаратизам. Кад се буду суочили

са истином и сами ће Албанци Косова и Метохије цедирати, одустаће од екстремистичких претензија. Већи део човечанства индоктриниран је неистином, фалсификованом историјом.

Институт за историју у Њујорку превео је и објавио на енглески неке ваше тезе о албанским коренима.

– Ондашњи историчари су се сложили са мојим тезама, прихватили су да Албанци нису аутохтони, ни у самој Албанији, камоли на Косову, схватили су да су Албанци дошли на Балкан, па и у самој Албанији после Словена. Године 548. нове ере Словени су увелико били у Durrachium (Драчу). Албанци су тада били на обронцима Карпата и Бескида. Оно што је од велике важности, са мојим албаноолошким тезама, сложили су се и многи албански научници, па и њихов највећи албаноолог, академик проф. др Екрем Сабеј и уважени историчар Ардиан Вехби. Албанизирање Срба се наставило посебно, када су Албанци изашли из Мата и распрострали се у пољу Драча, до 18. века они су успели да између река Дрим на Северу, реке Црни Дрим на западу и Скумбини на југу, чине већину становништва, али и дан-данас у тој зони има Срба који се одупиру албанизацији.

Печат, октобар 2008.

5. ВАСКРС У СКАДРУ

У древној српској престоници
на највећи хришћански празник

Онај ко једном оде у Скадар, мора опет да се врати. На то га натерају, пре свега, наши дивни сународници, а има их у овом граду на северу Албаније преко 40 хиљада, од укупно 250 хиљада становника ширег подручја. Натерају нас и лепоте и зов неодољивог Скадра, српског града – тврђаве.

Прослава васкршњег празника био је леп повод за сусрет са Србима, Црногорцима, који овде не знају за поделе, али и муслиманима и католицима, који знају за своје српско порекло. И потреба да се човек увери још једном у јединствену појаву велике солидарности људи који у генима умеју да носе предачко. Задивљујуће је колико су мотивисани да трагају за коренима, оним прастарим. Били смо изненађени са колико љубави говоре о свом родослову. Они га имају, сачували су га, и поносе се, мада су неки и веру променили! Њихова земља прилично неразвијена, сиромашна, још увек је окована неумољивим традиционалним остацима шеријата. Јер, ипак се зна „где је” жени место, ма ког да је она образовања или порекла.

Панорама дела Скадра, десно од моста на Бојани - Веле поље

5.1. НА ЧАСУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

– Сви смо сложни. У Удружењу са преко 400 активиста редовно ради школа српског језика у три групе. Матерњи језик уче све генерације. После три године пристигле и нове, а остале старе, тако да их је сада три пута више. Преко стотину нових тренутно редовно похађа курс. Када смо, пре две и по године, започели са мини-школом српског језика, мало ко је знао матерњи. Сада, захваљујући професору Светозару Ћираковићу из Никшића многи већ читају Црњанског, Андрића, Његоша.

Захвални смо и њему и матици и изнад свега Митрополији црногорској и митрополиту Амфилохију Радовићу, који је помагао када год би затајила помоћ других. Није дозволио митрополит ниједног момента да станемо! Јер професора морамо да плаћамо, књиге, букваре, читанке да купујемо. Да барем Министарство за дијаспору може да нам обезбеди потребан новац, овако, 1.100 евра, колико добијамо, не може да покрије трошкове набавке учила – каже нам Павло Брајовић.

На часу смо српског језика. Учионица мала да прими све. Питамо професора Ћираковића о чему данас уче његови ђаци.

– Ово је одељење које похађа трећи степен курса српског језика и ево, сада читамо, анализирамо „Мост на Жепи”, нашег нобеловца Ива Андрића. Савладали су одлично језик. Презадовољан сам. Уосталом, разговарајте са њима, па ћете се и сами уверити – вели нам проф. Ћираковић.

Прилазимо четрнаестогодишњем Денису Мусићу. Седи у првој клупи, до зида. Расположен је за причу.

– Када сам пре две године дошао, био сам уплашен, желео сам да научим језик мојих дедова, а нисам знао ниједну реч. Мислио сам да нећу никад научити да читам и пишем, да разумем српски. Сада је много лакше. Волим да читам књиге и увек узмем по неку из наше библиотеке.

Денисова сестра Анабела, три године млађа, већ говори течно српски. Воли и часове, али и дружење са својим вршњацима и децом која долазе у Удружење.

– Сви знамо да причамо српски и није тешко, јер ваљда се лакше учи када знаш да је то твој, матерњи језик. Професор је и добар и строг. Стрпљив је са нама. Када нам нешто није јасно по три пута нам објашњава. Онда је срамота да нешто не знамо. Читам Јову Змаја, али и понешто од Вука Караџића.

Браним Ерак има 18 година, напомиње да је за две године пуно научио.

– Знање ће ми омогућити да могу да се школујем даље у Србији или Црној Гори. А то ми много значи за будућност. Желео бих једног дана да студирам у Нишу.

Данијела Брајовић (15) за нас је била више него пријатно изненађење. Српски говори боље и правилније него неки њени сународници из матице. Како то – питали смо је.

– Била сам мала када сам у породици почела да учим српски. Много ми је помагао мој деда Данило, стриц Божо и отац. Није ми било тешко, напротив. Желела сам да разумем када причају бака Јана и деда Данило. Сада са задовољством читам Црњанског. Он је велики српски писац, а то ми је рекао и професор. На тај начин упознајем и дивну прошлост Срба, ону далеку. Волим и Андрића, а понајвише Његоша – казује нам ова лепа девојка.

5.2. БРДО ОД ГРОБЉА НАСТАЛО

Албанија је земља са којом Србија нема баш добре спољно-политичке односе, пре свега, због званичне политике ове државе према ставу о *независности* косметских Албанаца. Ова земља међу првима је признала вештачку *Kosova* државу. Албанија сада пише неку „нову” историју, у којој нема места за Србе – староседеоце. Није се лако са тим носити.

У Елбасану постоји црква нашег Св. Јована Владимира, која је изграђена у 11. веку! Постоји и понешто сачувано од писанија, а ни она нам нису потребна, јер смо се, боравећи неколико дана, поново уверили да корачамо нашим прастарим „стазама”.

Путујући, разгледајући бројне порушене цркве, уништена гробља, древне куле, остатке старих српских насеобина,

рушевина од камених кула, надомак села Враке, уништених старих српских школа, али пењући се брдом Тарабош, где је кости оставило преко 19 хиљада Срба и Црногораца у одбрани Града од Турака, све одише нашом тужном историјом. Човек не може да се отме осећању да је на свом праизвору. На свакој стопи – опомена! Нова крстолика рушевина са једва приметним православним обележјима опасана жицом, остаци древних грађевина, православне цркве које се по положају олтара и портала лако препознају, уништена српска гробља...

Тарабош је брдо, а гробље! Бранећи Скадар 1447. године, ту је страдало више од 19 хиљада наших војника. Да не говоримо о Шире пољу, Веле пољу. И Брдањоли, где су похрањене кости наших несрећних ратника, великих хероја из Балканских ратова и Првог светског рата, који су заувек ту остали без имена, без гробова, обележја.

Срећна околност је да нису брисани топоними који су српског корена – називи подручја, области, брда, поља, села...

Поглед на Веле поље, које обилато натапају смарагдне, кристално чисте реке Дрим, Кир и Бојана, својом лепотом одузимају дах. Изнад блиставог ушћа трију река, које тихо плове, и шумом дозивајући векове, царује древни Скадар – прекрасни древни камени град. Од неумољивог зуба времена, од ветра и сунца, кише, корачали смо по углачаном камену, као по стаклу, у сусрет изворишту из којег вековима извире свака наша сеоба, сви потоци, бујице, јауци, све патње и одласци – неки заувек!

5.3. ВАСКРС У ВРАКИ

Свануо је и дан када и православци и католици прослављају Васкрс. Те године су се *поклонили* датуми. У центру Скадра смештена је грчка православна црква посвећена Св. Димитрију, где је служена поноћна литургија. Долином скадарском одјекивала су дуго црквена звона те ноћи. Сутрадан, у селу Врака, надомак Скадра, служио је и свој народ причешћивао, протојереј ставрофор Радомир Никчевић из Митрополије црногорско-приморске. Пре пет година саграђена је ова црква посвећена Светој Тројици, где Срби и Црногорци

долазе Богу да се моле. И једина је за сада, наша светиња, осим манастира Св. Јована Владимира у Елбасану. Богомоља у Враки је изграђена после 76 година. Дошли су и отац Љубиша, Будимир Дубак, песник и велики заљубљеник у Скадар. Велики наш песник да је срећа и привилегија одабраних – причестити се у древном месту на најрадоснији празник. Пристигао је овом приликом Предраг Митић, први секретар амбасаде Србије у Тирани.

Отац Радомир Никчевић служи за Васкрс у цркви Свете Тројице у Враки

Песник Будимир Дубак и Павло Брајовић

У светињи поплочаној белим мермером, свечано одевени, озбиљних погледа, помало несигурних покрета стоје Срби и Црногорци. Неки од њих први пут узимају причест. Пуно је деце... жена... мушкараца. Пале свеће. Отац Радомир служи и учи их давно заборављеној вери. Они помно, жедно слушају. До њих њихова, како кажу, браћа муслимани и по који римокатолик. Дошли су заједно да прославе Васкрс, јер веле, лепше је када се радост подели са најближима!

Печат, април 2010.

6. БРДАЊОЛА, СВЕТА ЗЕМЉА

Стота годишњица од Првог балканског рата и чувене битке за Скадар, где је на олтар слободе живот положило око 12 хиљада војника Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе, обележено је литургијом у селу Брака. После 97 година, служен је и парастос изгинулим српским и црногорским војницима на Брдањоли, крај древног Скадра. Ходајући стазама славних предака макар на трен, походничким путем у Албанију, као да су отворена нова врата наше историје.

Сипала је ледена киша. Ветар је завијао. На Брдањоли, заборављеном и далеком српском стратишту, тог децембарског дана, као да су се спојили небо и земља. И као да смо ми, походници и њихови потомци, били на трен, у дослуху са њима. У биткама за Скадар, 1912-1913. године, евоцирамо сећања на наше храбре претке. Нама, непојмљивом снагом, јунаштвом и љубављу они су били битке за будућност народа који живе на Балкану. Нашу, али и албанску. Испоставило се, за незахвалне народе! На Брдањоли, огромном валовитом брду, на пет километара од давне српске престонице, окупили се потомци оних, који су златним словима писали историју сопственом крвљу. Што смо се више приближавали врху величанственог узвишења на челу са митрополитом црногорско-приморским Амфилохијем, киша је бивала све јача.

Помало уморним корацима митрополит се пробијао се кроз налете усковитлане кише, корачајући по клизавој иловачи. Шибало је ветар. Облаци су се спустили. Као да су сипали воду. На врху Брдањоле је данас, после скоро сто година, побијен крст са обележјем, сасвим обичним – 1912-1913. Велики црни дрвени крст за 12 хиљада храбрих и честитих живота. Тешко се пењемо, бранећи се од вихора и зиме, који су се у кости увлачили. Слушамо јек ветра и облака. Ми плачемо. Наше молитве за предачке душе одлазе у небо. Држимо свеће које се и поред невремена - пламте. Чудо! Митрополит Амфилохије са преко 20 свештеника и монаха из Црногорско-пориморске митрополије и Београдско – карловачке, служи. Много је људи походника дошло из Београда, Херцег Новог, Никшића, Подгорице, Ниша, Бањалуке, Новог Сада, Шапца, Велике

Хоче, Призрена, Пећи, Скадра... Као да је на Брдањоли српство стигло да окаје грехе заборави...

Читају се имена... И народ се моли. На црном дрвеном столу, уз жито и вино, гори велика свећа. Један млади монах над свећом и житом држи кишобран.

„Вјечнаја памјат”... одјекује Брадањолом... свеће постојано горе. Не гасе се.

Слушамо речи митрополита Црногорско-приморског Амфилохија Радовића.

–На овом месту почива 12 хиљада војника Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе. Нису жалили животе да бисмо ми данас постојали. Брдањола је света земља. На сваком кораку су кости наших предака, јунака који су се изборили на слободу против вековног турског освајача, не само српског и црногорског, него и албанског народа. Та њихова голготска саможртвена љубав суштина је љубави хришћанске цркве, коју она сведочи кроз историју. О томе најбоље говори историја Скадра, од ранохришћанских времена, Светог Јована Владимира, до данас. Својом несагледивом жртвом пострадали српски војници створили су албанском народу државу. Даровали су будућности ових народа, темељ на којем ће се градити њихови односи и поред тешких искушења, којима су годинама изложени. Нека свима овај догађај послужи за наук.

Тог децембарског дана (2. децембар) сви присутни помишљали су на своје претке. Тренуци за вечност. Никоме се није ишло са овог места, где су своје животе Срби положили на олтар отаџбине. Чувена битка за Скадар на Брдањоли је

место свесне херојске жртве. А жртве наших војника биле су дуго заборављене. Цео век. Заборав је неопростив грех.

Главном догађају на Брдањоли, претходила је света литургија у селу Врака, у храму Пресвете Тојице који је подигнут 2 000. године, у близини порушене вековне српске цркве истог посвећења. Храм је био препун гостију (преко 200), који су пристигли из свих српских земаља. Испред богомоље четири аутобуса из Србије, Црне Горе и два мања из Велике Хоче. Ту је и свештеник Радомир Никчевић из Митрополије цетињске, он брижно годинама надгледа духовно стасавање своје пастве у Скадру, за коју је задужен. Учио их је првим молитвама, обављао након 76 година, прва крштења, освећења и венчања Срба и Црногораца у Албанији. Зато се Никчевић овде осећа као код своје куће. А Скадрани га с правом зову својим свештеником.

У подножју, са десне стране стонога града Мрњавчевића, сада дограђеног и претвореног у „албански” је стари град – музеј. Вијори се огромна црвена застава са црним орлом. То су Албаници прослављали свој Дан државности и заставе, заборављајући да су им државу створили својим животима српски и црногорски војници у Балканским ратовима.

А захвалност - изостала! Оно наше историјско што је данас остало, званична Албанија жели да нам отргне. Да нам отме прошлост, културу, наше јунаке, цареve. Али, свему једном мора да дође крај!

Незаборавна је била литургија у Враки. Док је митрополит Амфилохије Радовић са својим свештенством и свештенослужитељима из Србије, чинодејствовао, раме уз раме, стајали су гости и домаћини. Било је много деце, наших малених сународника из Албаније. Палиле су се свеће. Народ се причешћивао.

Према благослову блаженопочившег патријарха Павла, настављена је традиција, која има огроман историјски и

духовни значај за српски народ, и у цркви Свете Тројице у Враки постављен је Часни Крст, донет са Исусовог гроба у Јерусалиму, дар Београдско-карловачке митрополије (на спомен патријарха Павла). Патријарх СПЦ Иринеј даривао је гараматом храм Свете Тројице у Враки. Литургији је присуствовао и амбасадор Србије у Тирани, господин **Мирољуб Зарић**, који напомиње да је редовни гост на свим прославама, свечаностима, дешавањима у Скадру и свугде, где живе наши сународници.

– Србија је, и поред великих тешкоћа са којима се суочава, опредељена за сарадњу са суседима. Недавно је Албанију посетио и министар спољних послова Србије господин Мркић подржавајући наша досадашња настојања да градимо коректне односе са Албанијом, у постојећим околностима. То не значи да нисмо свесни одређених разлика, врло озбиљних питања и размимоилажења. Највећа и најозбиљнија - јесте дубока разлика у ставовима званичног Београда и Тиране о Косову и Метохији. Као амбасадор Србије имам задатак да учиним све да се ти односи унапреде у свим областима, укључујући очување идентитета: националног, верског и културног припадника српског народа, који живе у Албанији. Да се Срби што више афирмишу, заштите, да им се омогући нормалан живот, исти онај статус који уживају припадници албанске мањине у нашој Јужној покрајини. Данас сам са нашим народом и сматрам да је од непроцењивог значаја што се одржава оваква свечаност у Скадру, где живи највећи део припадника српске националне мањине.

Гости пристигли из Београда под окриљем и благословом патријарха српског господина Иринеја су већином представници бројних друштава и асоцијација: „Свети Сава” из Београда, Студентска добровољна организација „Уједињена Србија”, Удружење „Јадовно 1941”, Матица српска дубровачка, Покрет за Србистику, Одбор за одбрану слободе и права, УКС, Национални ансамбл „Коло”, Мушка певачка група и дечји ансамбл „Косовски божури” из Велике Хоче, дечја певачка група и фолклорни ансамбл из Херцег Новог, песници и писци.

Професионални ансамбл „Коло” први пут у Скадру

Домаћини овог значајног сусрета, у спомен изгинулим јунацима у Балканским ратовима, били су Удружење Срба и Црногораца „Розафа” на челу да адвокатом и инжењером Павлом Брајевићем Јакојом и Братство „Свети Јован Владимир”, којег деценијама води Симо Ајковић. У огромном ресторанском холу, уз братску вечеру, низале су као ниска од бисера, песме, игре, стихови. Звуци старих времена.

Павло Брајовић је више од две деценије на челу Удружења Срба и Црногораца у Скадру. Избио је многе битке и најзаслужнији је што су Срби и Црногорци, након 74 године, васкрсли из пепела у Албанији. То је човек чврстог кова, не зна за предах, учинио је скоро немогуће, када је уз помоћ професора српског језика из Никшића Светозара Ћираковића, у Удружењу отворена школа српског језика. Она функционише већ шесту годину. Али...

– Било је година када нам је матица излазила у сусрет. Сада страхујемо, пошто је угашено Министарство за дијаспору да ће нас, Србе, у Албанији заборавити. Нама је од животног значаја, опстанак и рад Школе српског језика, до сада је више

од 700 деце и људи успешно савладало знање матерњег језика. Поносни смо што нам се од пре пет година, преко 30 студената школује у Београду. Ове године десеторо младих Срба из Скадра уписало је студије на Београдском универзитету.

Ако нас Србија буде заборавила, нестаћемо као народ из нашег древног града и из Албаније. И ми, наше писмо, наш језик и наша култура. Ми, Скадрани, не можемо више сами да се боримо. Било је година, када држава Србија није издвајала новац за функционисање Школе српског језика, или да будем јасан, само за скромно плаћање, за велики труд професора Светозара Ћираковића. У тешким моментима, када је претила опасност да се Школа затвори, увек нам је у сусрет излазила Црногорско-приморска митрополија и митрополит Амфилохије Радовић. Ми то никада не можемо да заборавимо. Надам се да ће Србија, са много више пажње и озбиљности, гледати на наш опстанак у Албанији. Организујемо Дане српске културе, промоције књига, изложбе, академије, прославе – све то од свог скромног новца, али докле? Треба купити ђацима полазницима курса српског језика књиге, читанке, словарице ћириличне! Одакле? У све већем броју пристижу нове генерације. Оно што је интересантно, јесте чињеница да је у Скадру спроведена анкета на званичном нивоу о томе који би Скадрани језик, осим албанског, волели да знају. Огромна већина се одлучила за српски језик. То много говори о успеху мисије Школе српског језика, али и о угледу српског народа у Скадру. Можда ће, када прочитају ове редове, надлежни у Србији, имати више слуха за нас.

Поноћ је прошла, одлазимо из Скадра. Машемо једни другима, обећавамо: „до скорог виђења”. „Ластин” аутобус креће према Црној Гори, коначимо у манастиру Подмаине у Будви.

Тражили смо погледом море, које као да се утопило у зимско сивило и облаке. У зору, у време јутарње службе, лила је киша као из мора, а не из облака. Грмило је и севало, а потом се сручио град, тако да нисмо могли да изађемо из манастирске цркве у планирано време. Путешествије, потом, настављамо ка манастиру Светог Василија Острошког Чудотворца. Пратила нас је све време ледена киша, а у повратку у Србију на сваком

километру вејале су пахуље. Мислимо на Гораждевац, Пећку Патријаршију, Високе Дечане, које у срцима носимо... и на први снег, походнички, Скадру у част.

Печат, децембар 2012.

Сећање на наше претке који су животе положили на олтар рода, парастос после века: митрополит Амфилохије са свештенством на Брдањоли

У походе сенима српских ратника

7. СРБИ У АЛБАНИЈИ НАЈСВЕСНИЈИ СВОГ КОРЕНА

Професор Светозар Ћираковић о историјској мисији
школе српског језика у Албанији

У Црној Гори се одувijek говорило српским језиком. Само су окупатори покушали да га преименују у два наврата (Аустријанци 1916. и Италијани 1941). Истина, с времена на вријеме, појављивали су се појединци који се нијесу могли остварити у Београду, па су одлазили у Загреб, да отуд, наравно уз одређену апанажу, пљују и псују све што је српско. Циљ им је био да расрбе Црну Гору, а пут до остварења пажљиво су бирали. Насрнули су на српски језик, који је основна одлика нашег идентитета, иако су добро знали да чак и онда када не би било српског народа у Црној Гори, постојаће српски језик, Ловћен и на њему и Његош као духовна српска вертикала. Доласком на власт дукљанске коалиције (ДПС-СДП), авет антисрпства се разгоропадила и пријетећи подигла главу. Са једне подгоричке телевизије тадашњи министар просвете саопштава да је циљ школства и просвете у Црној Гори да створи „новог” човјека. Дакле, основни задатак црногорске просвете је промјена идентитета њених грађана, а ова сулуда идеја црногорских сепаратиста је кулминирала почетком 21. вијека, јер се од тада увелико ради, и јавно и тајно, на разбијању Државне заједнице Србија и Црна Гора – каже професор српског језика Светозар Ћираковић коментаришући опште стање у Црној Гори.

Остали без посла у ЦГ, али су се отворила друга врата. Убрзо сте започели мисију од епохалног значаја. Отворена је Школа српског језика у Скадру, након 74 године. Како је почело?

– Да, остао сам без посла, нијесам га ни могао сачувати од „дукљанских аждаја” из чијих је чељусти избијао плам који је сажижао све што је српско, али сам сачувао оно чиме се поштени људи куну – образ. Помирио сам се са судбином, вјерујући да ничија није горела до зоре. Уздао сам се у себе и

у Бога да ће ме погледати и то се десило о Светом Сави 2008. године, као да је тада на мене пала Његова благодат.

Удружење српско-црногорске националне мањине Морача-Розафа из Скадра добило је одобрење од албанске Владе да може учити српски језик и тако чувати свој идентитет. Руководство Удружења, обратило се пароху скадарском, протојереју-ставрофору Радомиру Никчевићу, тада шефу кабинета митрополита Амфилохија, за помоћ. Иначе, отац Радомир сада обавља службу у сваком великом вјерском празнику у чувеном селу Врака код Скадра у Цркви Свете Тројице (за Божић, Светог Саву, Васкрс, Свету Тројицу...). Он ме је тада обавијестио о томе и ја сам се пријавио, па сам између шест кандидата био изабран да ширим српски језик и културу у Скадру, послвије 74 године, јер је 1934. године краљ Зоглу забранио српски језик, а као што и рекох, он је поново забрујао Сјеверном Албанијом. За мој избор вјероватно је пресудила препорука митрополита Амфилохија, јер наши људи у Албанији у њега имају велико повјерење. Они су били запостављени и заборављени и у СФРЈ, и у СРЈ, и у Државној заједници Србије и Црне Горе. Као да нијесу постојали. Тек је доласком владике Амфилохија Радовића за митрополита црногорско-приморског та слика темељно промијењена и он је почео да брине о њима и њиховој судбини, што су они топло поздравили. И дан-данас он каже: „Наша браћа Скадрани!”

– Имао сам много ученика, разврстао сам их у четири одјељења по узрасту и послвије три мјесеца био сам веома задовољан, јер сам видио да они свим срцем желе да науче језик предака, па сам у послу постао још ревностији. Обећао сам им да ћу их водити на екскурзију по Црној Гори, али да зато треба да науче српски језик како ваља. И учили су га својски, с љубављу. У паузама између часова, пјевали су наше пјесме, на српском, наравно. И нијесам их преварио: организовао сам им екскурзију до Никшића, до Пивског и Острошког манастира, уз помоћ добрих људи и Управе Дома Светог Василија из Никшића (оца Слободана Јокића, јереја, и Р. Крулановића, управника Дома).

Професор Светозар Ђираковић на часу српског језика у Скадру и Зоран Ајковић

Предајете српски језик свим генерацијама Скадрана Србима, Црногорцима, муслиманима, чак и Албанцима католицима, већ пету годину. Кажите нам нешто о жељама и размишљањима тих људи у Скадру који су, без обзира на садашњу веру, свесни српских предачких корена.

– У праву сте! Моји ђаци су различитих вјера и нација, а то ме чини срећним, јер ја људе не дијелим по тим принципима, него на добре и лоше, а разумије се да и једни и други нијесу дошли из Вационе, морају имати и вјеру и нацију. Ја им објашњавам да у тој разноликости и лежи богатство и љепота и дајем им примјер баште са разноврсним цвијећем и баште у којој се његује само једна врста цвијећа. Сви они: и Срби, и Црногорци, и Срби мухамеданци, и Срби католици знају за своје коријене. Историјска олуја је учинила своје. Скадар је био скоро 700 година српска престоница, све док није пао под турску власт 1479. године. Сваки окупатор има исти циљ: да различитим начинима придобије што више поданика.

Ситуација у Албанији готово се поклапа са ситуацијом у другим балканским земљама: Црној Гори, Србији, Босни и Херцеговини... Вршено је превјеравање, промјена идентитета, асимилација, промјена имена и презимена... Ипак, наши људи у Албанији нијесу заборавили своје предачке коријене и тамо живе као права браћа без обзира на то да ли су православни, мухамеданци, или католици. То сам видио својим очима и чуо својим ушима. Имао сам прилику да боравим у једном селу код града Фира, а у њему има око 300 породица, и они су ми с поносом рекли да су Срби мухамеданци из Рашке области (Нови Пазар, Сјеница, Тутин, Нова Варош, Пријепоље). И у том селу одржава се настава српског језика, а руководиоци села су ми с радошћу казали да имају обећање из Србије да ће им саградити школу у којој ће се сви предмети учити на српском језику. Иначе, жеља и сан многих младих људи наших коријена из Скадра и околине је да се школују у Београду, или у неком другом универзитетском центру у Србији. На том плану урађено је много захваљујући предсједнику Удружења Морача-Розафа, Павлу Брајовићу Јакоји, који даноноћно ради на афирмацији српко-црногорске националне мањине. Прошле године је у Београду студирало осам Скадрана, ове године такође осам, а у следећој 2012/13. у Србију на студије одлази још десет скадарских матураната. Наравно, све о трошку Србије.

Не могу а да не истакнем још нешто, што нам говори о томе колико наши људи из Албаније поштују и воле Србију и Црну Гору (мада Црна Гора о њима мисли колико и о лањском снијегу, изузимајући митрополита Амфилохија и наше свештенство). Они бескрајно желе српски или црногорски пасош, дакле држављанство, и надају се да ће једнога дана и овај њихов проблем бити ријешен. Они су лојални грађани Албаније, воле своју земљу, а најбоље ће јој се одужити на начин што ће добро научити српски језик и развити свестрану сарадњу између Албаније и Србије и између Албаније и Црне Горе. Блистали су од среће оног дана кад су двије владе, београдска и она из Тиране, укинуле визе у оба смјера. И ја сам био срећан због њихове радости. С обзиром на то да је Албанија иде путем демократије, у њој се дешавају позитивне промјене. Она се отвара према региону и Европи, па наша

браћа очекују да Србија и Црна Гора отварају фирме у њој, а да у те фирме запошљавају најприје људе наших коријена, који знају, осим албанског и српски језик. Свјесни су да слободни проток људи, роба и капитала може зближити њихову земљу са регионом и са Европом, а нарочито са Србијом и Црном Гором.

Да ли има момената из сусрета са децом и одраслим полазницима школе у Скадру, које никада нећете заборавити?

– Никада нећу заборавити мој први растанак са најмлађим ђацима (то је одјељење које чине дјеца од 7 до 14 година) 1. јула 2008. године, јер је долазио љетњи распуст. На столу ме је чекао поклон упакован у украсни папир. Купили су ми рјечник, српско-албански и албанско-српски. Стао сам задивљен, немајући ријечи. Објаснили су ми да, пошто сам ја професор, они мисле да ћу лако научити албански језик (као да сам ја геније), па док они добро не науче српски језик, да им на албанском причам о мојој земљи и о Србији. Преварили су се, они су много боље научили српски језик и сада већ добро говоре, а ја се још увијек мучим да научим

још коју нову ријеч и израз на албанском... или.. дан кад се упокојио наш патријарх Павле. На сахрану патријарха Павла у Београд је допутовала и делегација из Скадра. Међу њима је био племенити и милокрвни Гано Мућић, муслиман по вјери.

Зачудио сам се када ми је рекао да је наш патријарх свети човјек. И да иде да му се поклони.

– Откуд знаш, да је свет – питао сам га.

Као да је очекивао то питање, одговорио је благим тоном: „Професоре, тај свети старац, из којег је проговарало Јеванђеље, рекао је да кад се човјек роди, сви се радују, а он сам плаче, а свако од нас треба да у животу ради онако да кад умре сви плачу, а он да се радује”.

Пружио сам му руку и братски га пољубио.

Незаобилазан је и Томор, мој најстарији ђак, има 55 година, а од првог дана озбиљно учи српски језик. Одлично га је савладао за ове четири године. Научио је и да римује, па сам му, у том смислу, посветио додатну пажњу. Једнога дана ријешио сам да откријем ту тајну друштву из одјељења, наравно уз његово одобрење. Рекао сам им да, пошто су били добри, желим да их наградим, а у рукама нијесам имао ништа.

– Устани, Томо, хајде да чујем шта си написао – рекао сам.

Томо је почео најприје тихо, а онда је његов глас одјекивао учioniцом. Сјећам се једне строфе:

Кад пада киша у Скадру

Сви бјеже са улице.

Неко се крије у кући,

неко под стрехом

Само Томо Пиранић без страха

Иде да учи српски са осмјехом.

Ови стихови су изазвали буру одушевљења, а од тога дана никако га другачије не зовемо – до пјесник. Он мало негодује, али му је, ипак, мило ново име.

У Албанији Срби и Црногорци и остали полазници свој матерњи језик зову правим именом – српски, за разлику од ситуације у БиХ, Хрватској или ЦГ!

– Познато вам је да је творац наше азбуке и реформатор језика Вук Караџић. Он је тај језик створио за све Србе, без обзира на вјеру: и за Србе православне, и за Србе католике, и за Србе мухамеданце. То је једини језик којим се говорило на штокавском подручју (Црна Гора, Србија, Босна и Херцеговина и велики дио Хрватске). Вук прави велику грешку што на Бечком договору 1850. године поклања Хрватима тај језик (огромну помоћ су Хрвати имали и од Ђуре Даничића), а они га одмах по Вуковој смрти преиначише у – хрватски или српски, с перфидном намјером да уклоне ову одредницу српски, што се и десило неколико деценија касније. И српскохрватски је политички језик, политичка творевина, чији је циљ био да тобож помири Србе и Хрвате. А шта можемо казати о ткз. босанском и ткз. црногорском језику, осим да су то нелингвистичке творевине, такође, политички језици. У „босански језик” унесено је много турцизама, а у „новоцрногорски” језик много архаизама, као и два нова слова. Гласове које означавају та два нова слова познавао је и Вук Караџић и они су одлика српског књижевног језика. Ти се гласови чују од Црне Горе, преко Херцеговине до Босанске Крајине, до Бања Луке; од Романије до Златибора, Јадра и Лознице. Они немају одлике фонеме, јер немају опозицију, они не могу бити књижевни гласови, а под појмом књижевни глас Вук је, вјероватно, подразумеивао оно што се данас у лингвистици зове фонемом.

Дакле, ови „језици” су чисто политичке творевине, које са лингвистичким критеријумима немају никакве везе, а самим тим ни са науком о језику. Језик који је на силу уведен у ЦГ, ткз. црногорски језик, није ништа друго до српски књижевни језик.

Срби и Црногорци у Скадру не знају за наше подјеле, они сами кажу да су њихови преци говорили „нашки”, а под тим појмом подразумеивају искључиво српски језик. Кад је један министар из Владе Црне Горе прије неколико година долазио у Скадар, обећавао им је „брда и долине”, али под условом да уче „црногорски језик”.

Питали су га: „А шта вам је то, министре?“

Он није имао ваљан одговор, па им је рекао: „Па, знате, Црна Гора је независна држава и треба да има свој језик.“

Ето, колико се државне власти Црне Горе држе науке и колико им је стало до истине. Нажалост!

Колико је деце и људи прошло кроз вашу школу? Да ли сте задовољни резултатима?

– Први час сам одржао 28. фебруара 2008. године и од тада до 1. јула 2012. године кроз Школу је прошло преко 600 полазника. Наравно, највећи дио су дјеца и омладина, али има и одраслих. Сви имају само један циљ – да што боље науче српски језик, јер то је језик којим се говори у Црној Гори, Србији, Босни и Херцеговини и великом дијелу Хрватске (у њој, нажалост, због познатих разлога, данас живи веома мали број Срба), а они кажу да је то мала Европска унија, са којом треба да сарађују и којој, за сада, треба да се приближе, а у праву ЕУ ући ће кад за то дође вријеме. Веома сам задовољан резултатима, а како и не бих био када знам да Гордана Ајковић, Данијела Брајовић Јакоја, Измир Мусић, Бојан Брајовић Јакоја, Емрах Лекић, Ромина Цољај, Далиборка Мартиновић и многи други, могу комотно учити све предмете на српском језику. Неки од њих ће студирати у Србији, мада је њихова заједничка жеља да Србија помогне да се у Скадру отворе школе у којима ће се сви предмети учити на српском језику, најприје основна, а потом и средња школа на српском језику. То је њихов сан, а ја се надам да ће им се остварити.

Да ли је било проблема у раду школе? Какви су ваши планови за нову школску годину?

– Проблема увијек има, јер да би Школа функционисала потребна су новчана средства, а њих никада нема довољно. Школа је за полазнике бесплатна. Удружење „Морача-Розафа“ покрива све трошкове новцем који добија од Министарства за дијаспору Републике Србије. Наравно, та сума је прилично скромна, па ми је веома жао што ове године није било могућности да млади Скадрани (дјеца до 14 године) оду на Љетњу школу српскога језика „Свети Сава“, као што су ишли претходних година. Прошлог љета двије групе ђака похађале

су ту Школу, по 15 дана, а она је одржана у Петровцу на Млави и у Селевцу.

Наравно, учење српског језика подржава и Митрополија црногорско-приморска, па и она учествује у помоћи Удружењу. Треба нагласити да помоћ пружа и Министарство просвете Србије на начин што шаље одређени број уџбеника за српски језик, а по тим уџбеницима радимо, чим савладамо основе српског језика, а прве кораке правимо уз уџбеник Српски за странце – почетни течај, а ту књигу је издао Институт за стране језике Београд, и њени су аутори Маша Селимовић-Момчиловић и Љубица Живанић. Убијеђен сам да ће ова помоћ из Београда и даље тећи, без обзира на то што у новој Влади Србије нема Министарства за дијаспору. Ти људи су то заслужили и оправдано се надају да помоћ неће престати. Моји планови за наредну школску годину састоје се у томе да наставим тамо гдје сам стао, да у догледно вријеме од тих даровитих младих људи „створим” наследице, који ће моћи да самостално наставе мој рад, а да се ја повучем, са надом да сам остварио свој циљ за добробит нашега народа у Албанији и цијеле Албаније.

Шта за вас значи језик и колико је битно чувати то наше благо?

– Језик је, каже Хајдегер, кућа бића. То је моја башта, мој мирисни врт, моја кућа поред пута у коју може да сврати сваки добронамјерни путник и намјерник, мој град, моја отаџбина... За мене је језик уточиште од неприлика, заштита од немјерљивих мрачних сила, које упорно настоје да ме обезљуде, обеспамете и суноврате у ништавило. Да постанем нико и ништа, да ми одузму постојање и да пониште моју историју, традицију, културу и духовност. А то су на својој кожи највише осетили Срби у Албанији и за њих језик нема цијену.

Печат, јануар 2013.

8. ДА СЕ ПИШЕ НОВА ИСТОРИЈА СРБА

Павло Брајовић о новој борби српског народа
у Албанији за очување националног идентитета

На 10-годишњицу рада Удружења Срба и Црногораца „Морача” (Розафа) у Албанији, које је формирано, захваљујући великом ентизијазму њиховог председника Павла Јакоје Брајовића, адвоката и инжењера, налазимо се у седишту Удружења, где је администрација, велика учионица, библиотека са холем за културне догађаје... српска застава је на почасном месту, уз иконе Св. Саве и Св. Василија Острошког Чудотворца... Редови клупа, табла, рафови са књигама скоро свих наших стваралаца.

Честитамо Брајовићу јубилеј.

– Дошли сте и писали сте. То се не заборавља. Другачије је када људи у Србији имају могућности да прочитају и да се увере да постојимо, да се боримо и ми Срби, овде, у Албанији. Потом је уследила подршка државе Србије! Обележавамо ове године двоструки јубилеј десету годину Удружења и оснивања школе српског језика, коју води проф. Светозар Ћираковић.

Он је сада више Скадранин, него Никшићанин и део је свих наших породица у граду и околини. Када сте били први пут, сећам се били смо у малој просторији, нисмо имали ниједну књигу. Сналазили смо се, куцали на многа врата за помоћ и овом приликом желим да захвалим Митрополији црногорско-приморској и митрополиту Амфилохију Радовићу, јер они нас нису никада заборавили. Када је било тешко, када је претила опасност за опстанак школе српског језика, јер нисмо имали новца - митрополит је помагао. Никада није дозволио да се наша борба за идентитет, за наш језик – пољуља. Срби и Црногорци у Скадру на митрополита Амфилохија гледају као на свог најближег. Ако је Србија била, надам се и остала, темељ нашег постојања, онда је Митрополија поуздани основ, када темељ попусти. Често нам се дешавало да надлежно Министарство у Србији не уплати новац за рад школе, онда

је то катастрофа за нас 40.000 Срба у Скадру и околини. Променило се много тога у свести нашег народа са отварањем школе и са релативно честим доласком наших свештеника СПЦ из Митрополије, Подгорице, Цетиња, Зете и наше браће из Србије и Црне Горе... схватили смо, да нисмо сами.

После десет година и поред реке отежавајућих околности, стасавамо, увећавамо број чланова, радимо непрекидно на нашем зближавању са матицом. Нама је исто толико блиска Црна Гора, будући да нас дели само граница и да више од поливине Срба у Скадру има своју фамилију у Српској Спарти. Једно је сигурно, да није помоћи од свих, ми не бисмо опстали, и поред наше огромне жеље да се афирмишемо и регенеришемо у културном, духовном, образовном смислу. **Сама свест да смо ми (када кажем Срби, мислим и на наш народ у Црној Гори и у Србији) у Албанији староседелачки, аутохтони народ, даје нам велику снагу** – каже на почетку разговора Павло Брајовић о борби српског народа у Скадру за опстанак духовног, националног, културног идентитета.

Истичете да је велика разлика између дијаспоре и земаља у региону и да се то у случају Скадра најбоље види! Објасните.

– Видите, ми смо своји на своме, староседеоци, старији од свих народа овде. Моји Брајовићи и ја, знамо за наше корене од преко 370 година на овим просторима и огромна већина Срба и Црногораца љубоморно чувају своје радослове. Ви у Србији, нисте имали потребу за тим, јер сте у матици. Срби из дијаспоре, САД, Канаде, Аустрије, Немачке, дођу мало у матицу и оду својим кућама по свету. А ми, немамо, нити желимо, било где да одемо. И да сви, неким чудом реше да оду, ми бисмо остали. **Ми чувамо Праг и Огњиште својих предака, ако не знаш ко си, ништа си!**

Шта сте све успели за протеклих десет година?

– Круна нашег деценијског рада јесте континуирано функционисање школе српског језика. За нас је то највећи успех. Постојање школе је пут који је отворио формирање библиотеке, одлазак наше деце, по први пут у после 86 година у Србију на летње кампове. Понекад се деси да у току једне године оду по четири групе са преко осамдесет малишана. То је

највећа радост деце из Скадра. Потом и стипендије и студије у Србији. Гостовање у Републици Српској. Сарађујемо са нашим уметницима, писцима. Надамо се новим све озбиљнијим и дугорочнијим програмима. Поносни смо, јер је преко 800 младих научило српски језик и верујте, скоро да није било изостанака. Њихова жеђ за језиком дедова је задивљујућа. Они сада течно говоре српски језик, читају књиге, а најбољи желе да оду на студије у матицу. То је њихов највећи покретач. Исто толико одраслих је показало, такође, велико интересовање за рад у нашој школи, тако да је проф. Ћираковић ових десет лета, радио паралелно у три групе, као би се дала могућност и средовечним и старијим да науче српски језик. Презадовољни смо резултатима. Немамо празног хода. У нашим просторијама увек постоји неко дежуран, јер знамо да смо потребни нашем народу и у добру и у искушењима.

Шта је сада приоритет Удружења?

– Било је дана и ноћи када нисам знао како и куда даље, али увек се, Богу хвала, пронађе пут. Српски народ у Скадру и Албанији је до 1934. године имао своје школе, своје предшколске установе, библиотеке, цркве, манастире, чак и конзулат у Скадру. Сада радимо на томе да се у свих 12 школа у Скадру за српску децу озваничи обавезно учење српског као другог страног језика, што ће бити велики корак за нас. Имамо спремне одличне кадрове у Србији, школоване младе људе. Ако бисмо дозволили да нам се језик изгуби, онда бисмо и ми били заувек изгубљени.

Одлука Србије да од 2015. године не финансира студирање младих Срба из Скадра је онеспокојила све у древној Граду.

Проф. Светозар Ћираковић и после десет година учи све генерације у Скадру

Да ли сте добили образложење МСП, зашто је Србија укинула те стипендије?

– После 76 година, од 2010, почели смо да шаљемо наше студенте у Србију на школовање. Министарство је одлучило да помогне да и наша деца добију право да се школују; макар симболичан број стипендија. Не знамо ко је то 2015. у Србији спречио. Можда постоје људи и политичари у Србији који не верују да постојимо, или су решили да не постојимо. Ово је за нас-ужасно! Требало је десет младића и девојака да отпутује у октобру 2015. године на студије у Србију. Одабрали смо најбоље ученике и изразито талентоване, којима родитељи нису у стању да плаћају студије. Људи су огорчени и чини ми се да губе поверење у власти у Србији. За четири године Србија је стипендирала 25 наших најуспешнијих студената. Не треба да вам причам колики значај има то за нас. Много сиромашнија Македонија за исто време је дала 500 стипендија за Македонце у Албанији, којих је овде четири и по хиљаде. Албанија у

земљама региона школује преко 2.200 својих студената, питам се зашто је Србија прешла преко нас?

У Удржење нам долазе делегације Монтенегрина, као да их упорно неко шаље. Они врше притисак да приступимо Монтенегринима, уз обећање да ће нам школовати свако дете, дати новац за Центар, за културу, за Школу „црногорског” језика.... али ми нећемо да тргујемо својим именом, језиком, децом и прецима. Мој деда, по оцу, Србин је из Црне Горе, а по мајци, са Косова и Метохије. Нису нам преци били никакви монтенегрини. Ипак, нас веома забрињава однос матице према нама, утисак је да је незаинтересована.

У Скадру и околини живи око 70 одсто Срба и Црногораца из Албаније, више од 40.000 наших сународника. Одавно постоји потреба да се формира српски Центар за културу, туризам и трговину. Ми ћемо учинити све да тај Центар заживи. Тако би наша деца имала радна места везана за матицу, афирмативно би радила у интересу оба народа. Центар је идеална прилика да имамо сталне и много чвршће везе са Србијом, да туристи из Србије долазе код нас у Скадар, да обилазе наше светиње, да виде Тврђаву, Бојану, Кир. Бели Дрим, Тарабош, Брдањолу, цркву св. Тројице у Враки, да обиђу цркву. Св. Николе и Св. Јована, да се сретну са бројним Скадранима. Овде у Албанији је и Сарда, који је, од 313. и Миланског едикта, био један од првих хришћанских градова. Овде живи миран, тих и скроман народ, који је жељан језика и лепоте српске културе.

Срби из матице би могли, уместо да иду у Турску и Тунис и Египат на летовање, да долазе у походе својим прецима, свом изворишту. Центар би имао огроман значај за наш народ у целости. У оквиру Центра желимо да отворимо одељење за децу предшколског узраста, потом бисмо формирали хор, позориште, фолклорне групе. Оснивање Центра је постала неминовност, за то је потребан новац и наравно, помоћ и подршка Србије. Постоји, такође, идеја да у Скадру буде поново постављен почасни конзул, што би нам, такође, много значило. Колико је Скадар одувек био битан, говори чињеница да је у Граду функционисао руско-српски конзулат од 1880. до 1913. године.

Шта је од културних манифестација утицало на још веће повезивање Скадрана са нашом вером и културом?

– Већ пет година организујемо *Дане културе Срба у Скадру*, били су до сада виђени Срби гости, Матија Бећковић, песник Будимир Дубак из Подгорице... Када нам је долазио Патријарх СПЦ Иринеј, велика је била радост Срба Скадра и Албаније. Ми смо 2015. године били у Бања Луци и имали част да отворимо са нашом фолклорним ансамблом „Обилић” Фестивал српске традиције и културе у главном граду Републике Српске, прелепе утиске носимо! Додик не заборавља нашу децу ни за празнике. Мислим да у РС живе најбољи и најоданији Срби. Ми се трудимо да негујемо односе са свим српским земљама.

Само у Скадру постоје Срби православци, муслимани и католици српског корена. Њихова самосвест треба свима да буде за наук. У Удружењу је тако од првог дана, зар не?

– Пружили смо шансу сваком човеку да нам се прикључи и Србима и Црногорцима православне вере и онима који су свесни свог српског корена муслиманима или римокатолицима. Убеђен сам да су Срби у Албанији много свеснији свог корена од других, јер их је на то мука натерала. Понекад ми се чини, да смо свеснији много више него ви, у Србији. Овде ћете наћи на хиљаде Срба и Црногораца муслиманске вероисповести. Они се изјашњавају као Срби. Многи од њих несебично помажу Удружењу и наше Удружење сматрају својом другом кућом. Успели смо да се изборимо да у школу српског језика равноправно долазе и женска деца. Албанија је конзервативна средина и још увек вуче тешке репове заосталости. Код нас је већина полазника женског рода. Свако од нас даје лични пример својим породицама, фамилијама. Уважавају нас и Албанци, зато што поштујемо своју веру и традицију.

Да ли може да се каже да сте успели за деценију да Удружење прерасте у институцију Срба?

– Ако се посматра што су све људи из Удружења урадили, можда може тако да се каже. Формирали смо богату библиотеку, очекујемо још две хиљаде књига, организујемо традиционално Светосавске сусрете, Дане српске културе у Скадру, па чак,

будимо успавану свест код нашег народа у Србији, будући да смо, пре три године, овде у Скадру, заједно са Митрополијом црногорско-приморском, уприличили свечану академију, одржан је и парастос у част српских и црногорских јунака из Балканских ратова. Угостили смо за протеклих деценију бројне уметнике и друштва из Црне Горе и Србије, писце, певаче, свештенике, монахе, песнике... и поред отежавајућих околности, све смо ближи матици. Преко 500 бракова је склопљено у Србији, поготово Рашкој области, где није било девојака. Албанке, махом, католикиње сада рађају Србима децу и враћају се предачкој православној вери. На десетине је активности које Удружење спровело. Српски савет Црне Горе је одликовао 18 наших активиста за неговање српског језика и културе, тим поводом нам је гостовао Матија Бећковић, било је величанствено. Иначе, имамо око 600 чланова, на које можемо да рачунамо. Разуме се приоритет нам је Школа српског језика, њено финансирање, организовање летње школе у Србији и плаћање координатора - за те потребе нам је неопходно око 23 хиљаде евра. Али, нама су потребне сопствене просторије, о томе смо разговарали са премијером Вучићем, обећао нам је, када је недавно био у Тирани, да ће помоћи да профункционише Српски центар и да први пут, после осам деценија добијемо своје просторије, да имамо Српску кућу у Скадру. Онда бисмо могли да размишљамо о размени туристичких услуга Скадра са Србијом, у оквиру нашег представништва. Ми смо већ постали као агенција. Нема људи из Србије и Црне Горе, који дођу у Скадар и околину да не закуцају на наша врата. Потом их неко од наших активиста, или ја, водимо у обилазак древног града, наших светиња, тврђава, предачких гробова. Сваки корак у Скадру одише српском историјом. Прошао сам целу Албанију, не може се све уништити и сакрити. Понекад је са нама ишао и митрополит Амфилохије. Сећам се када смо, пре три године, открили гробље са српским обележјима или натписе на камену. Са нама су тада биле екипе албанских новинара, који су у јавности осуђивали истраживње. Када смо следећи пут обишли гробље српских војника из балканских ратова, све је било уништено, ниједног натписа, нити камена више није било. Тешко је човеку да се носи са вандализмом и осећањем туђе мржње.

Павло Јакоја Брајовић

Упорно трагате за материјалном духовном и културном заоставиштином Срба која, кажете, просто извире. Шта сте све открили?

– За време Енвера Хоџе скоро све наше богомоље биле су савњене са земљом. Уништено је укупно од 1.600 манастира и цркава, а од 440 свештеника различитих конфесја, само 22 је остало у животу и то радећи као занатлије. Цркве које нису срушене претваране су у гараже, магацине, штале или су остављане у брдима да пропадају. У почетку сам истраживао ближу околину Скадра и што сам више путовао, то се више врата отварало. Прикупили смо огромну документацију. Наша жеља је да организујемо научни скуп српских и албанских историчара, да се створе могућности за отварање старих књига, записа и да се напише права историја. Највише проблема правили су ми историчари из Србије. Био сам запањен. То сам очекивао од албанских научника, никако од српских. Уосталом, они нису ни били на терену, нису обилазили наше древне светиње, откопавали гробове, проналазили запуштена српска

почивалишта... када смо штампали проспекте, због прилика какви јесу, трудили смо се да пишемо о Бодину, Балшићима, Јелени Анжујској... Истина смета ономе ко је огрезао у лажи, а не ономе ко трага за њом.

Видите, оближња Брдањола је пуна костију наших предака. То је свето брдо. У Скадар-тврђави су биле три српске цркве, ми смо данас видели на врху Скадра цркву Светог Стефана. У околини Скадра је било на десетине цркава и манастира, а данас постоји само једна наша црква која је изграђена пре седам година. Понекад се зачудим када прочитам у српским медијима када неки новинар пише да је прелепу српску светињу у Албанији у 13. веку градио неки други народ, а зна се чији су владари у 6. 7. 8. ... 12. 13. веку... владали овим просторима. Сада нећу наводити места која сам са пријатељима обилазио и рашчишћавао порушене светиње са древним српским натписима, обележили смо и све пописали. Нажалост, приметио сам да, ако се таква вест појави у албанској јавности, одмах се све до темеља поруши или се са наших светиња скину српска обележја и натписи. Мене брине да су неки организованији у рушењу и потирању српских богомоља, него што је Србија спремна да нас чува и штити од рушитеља.

Да ли Срби из Албаније могу да добију држављанство од своје матице?

– Невероватно је шта од нас све тржи држава Србија да бисмо добили српско држављанство! Такву бирократију нигде нисам видео! Потребно је да донесемо брдо потврда, документације, због тога је већина Срба из Албаније одустала. Већину докумената не можемо ни да издејствујемо у Албанији. Контактирао сам Вучића, Дачића, Стефановића, покушавајући да им скренем пажњу на овај проблем, плашим се да немају довољно слуха за нас. Ми смо најугроженија мањина у Албанији, зато смо веома упознати са нашим правима и тражимо од албанске Владе, за нас, по закону шира права. Грци, рецимо, имају своје школе, културне установе, своје цркве, присутни су у политичком животу Албаније... чак су се Македонци изборили, имају своју општину. Нама, Србима је тежак пут до остварења права која нам припадају по свим

критеријумима демократских вредности. Какав је наш положај довољно је да кажем, да би један Србин у документа у Албанији уписао српско име и презиме, потребно му је најмање две хиљаде евра! Били смо избрисани као народ из скоро свих спискова. После Другог св. рата, једноумље режима Енвер–Хоџе наложило 1968. године да сваки Србин мора да има албанско презиме, а затим су нам наметнули списак од укупно три хиљаде албанских имена, што мушких, што женских, да случајно Србима не би пало на памет да својој деци дају имена предака православаца. У самом Скадру 1991. године је, према попису становништва, било преко 27. 000 Срба, али је велико питање у ком броју су се Срби одазвали попису. На задњем попису Срби и Црногорци се нису изјашњавали, из револта, јер су били уцењени. У широј околини Скадра данас има око 40.000 Срба.

Указујете да на подручју северне Албаније има српских богомоља, у којима служе свештеници других народа. Објасните, како су преотете наше светиње!

– Сва истина васкрсне о правим неимарима, када се угледају фреске наших светитеља, стваране по српској средњовековној сликарској и фрескописаној техници и стилу. Српски народ не зна да у Албанији, у нашим одузетим светињама постоје сачуване најлепше фреске: Св. Јована Владимира, Светог Саве, Стефана Дечанског, цара Душана... Њихова лепота веома подсећа на фреске из Сопоћана или Високих Дечана, Студенице... Неке наше светиње су у рукама Римокатоличке цркве, неке су сада при грчкој цркви, или албанској православној.

Црква Св. Јована Крститеља је из 9/10. века и зна се да су је градили српски властелини. Када би српски историчари били упорнији и када би им главни покретач био жеља за истином, много тога би нам било јасније и лакше бисмо се изборили са тешким историјским искушењима. Дошао сам до важних сазнања, захваљујући сарадњи са албанским историчарима, којима је историјска истина императив. Наравно, њих нема много и плаше се да се експонирају, али свака смерница од добронамерних научника, злата вреди. Сећам се да сам, једном приликом, до наше светиње из 9. века препешачио

13 километара, потом смо организовали чишћење и уређење околног простора богомоље. Звао сам и нашу амбасаду у Тирани, да дођу и да се увере, да нешто заједно учинимо у славу предака.

Остаци српске тврђаве на 40 километара од Скадра

Околина Скадра је пребогата нашим тврђавама, кулама, али и страиштима, гробљима и костима српских ратника. Погледајте, оно огромно брдо! Брдањола, то је за све нас свето место, по том брду Србин и Црногорац може ходати само са молитвом и са свећом у руци. На сваком кораку су кости наших предака, који су се изборили за слободу против турског освајача, за државе српског и црногорског, али и албанског народа. Стота годишњица Првог балканског рата и чувене битке за Скадар, где је на олтар слободе животе положило 12 хиљада војника Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе обележено је 2012. године литургијом у селу Врака и после 97 лета, парастосом изгинулим војницима на Брдањоли. У славу наших војника, на Брдањоли ће бити изграђен споменик изгинулим јунацима. Показаћемо свима да ми своје претке не заборављамо.

Скадар је био српска престоница пре Немањића, најмање 600 година пре Косовске битке. Јесу Косово, Стара Србија и колевка наша, али ако могу тако да кажем, постојала је и Зета, Дукља, Стара Рашка... Скадар је, ипак, наша праколевка. Ако су историјски извори уништени, ако су гробља и светиње порушене или отете, нису уништена историјска сећања, нити српска епска поезија, у којој се вековима преносило наше исконско трајање на будућа поколења.

Печат, фебруар 2016.

9. ЧУВАЈМО НАШУ ВЕРУ И ЈЕЗИК

Један дан у древном граду Скадру

Црква Свете Тројице у Враки, у близини Скадра. Село древно, кажу овдашњи Срби, наш вековни духовни и културни расадник. Још из времена, која су остала само на листовима избледелих списа, од свих заборављених. Врака која је 1930-их имала преко 250 српских домова, преко хиљаду и по православних душа, питомо, богато, виородно село. Изнад широке равнице, у даљини... назире се Проклетије. Има у Враки оних који приповедају да знају за своје српско порекло уназад 370 година. То су староседеоци који су и данас на својим огњиштима, у својим кућама, али њих је све мање. Вишедеценијски притисак силе, која није знала за милост, српски народ у Албанији је скоро затрла, чудом су опстали.

9.1. СРБИ АУТОХТОНИ НАРОД

Српске школе су у Албанији укинуте су декретом краља Зогуа 1934. године и од тада српско становништво у Албанији није имало могућност школовања на матерњем језику. Потоње деценије сејале су још већи страх и мрак, Срби нису смели у време злогласног Енвер Хоџе српски да зборе, а о својим школама и обдаништима су сањали најхрабрији. Поручене су цркве, светиње, манастири, тврђаве, здања, свако сведочанство српског постојања на овим просторима на којима су једино Срби аутохтони! Нашу древну тврђаву Скадар-град, нису, срећом, срушили, већ су је Албанци, присвојили и сваки редак наше дуге, античке историје.

Скадар је био српска престоница више од 7 векова, почев од 5. до 12-ог, династије Војислављевића, Бодина, Немањића, Мрњавчевића, Балшића градиле су светиње и задужбине за далека српска покољења. После Балканских ратова, отимају нам Скадар, сведочанство нашег древног постојања, тај скоро неосвојиви град, дарују народу који је у 14. веку од цара Душана добио право да на нашим брдима напаса стоку (малисори) и од тога живи. Данас, после толико векова, жалимо због царске добротe према безземљашима и чобанима. Јер изродили су се

чобани безземљаши у угњетаче својих добротинитеља и још горе, желе да сахране живу историју српског народа, или да је отму, да је представе као своју. То се зове - крађа. Према *Душановом Законику*, лопову су секли руку којом је крао... Будући да Албанци до своје историје никада нису држали, нити им је икада била за понос, као дошљаци су опстајали од крађе, подметања, убијања, протеривања аутохтоног становништва.

9.2. ЛИТУРГИЈА У ВРАКИ

Ове недеље у Враки служе два свештеника СПЦ из Црне Горе. Отац **Предраг Шћепановић** из храма Христовог Васкрсења у Подгорици и презвитер **Жељко Ђалић**, старешина Саборног храма Преподобне Параскеве-Петке у Зети. У цркви је и Павло Јакоја Брајовић, председник Удружења Срба и Црногораца „Морача”, председник Удружења Св. Јован Владимир, времешни Симо Ајковић, проф. Светозар Ћираковић из Никшића... осим Срба и Црногораца из Скадра, ту је **Иван Рашовић** из манастира Морача.... Уз њега стоји **Веселин Матановић**, Србин из Скадра, познати гимнастичар и албански репрезентативац. Са леве стране у цркви стоје гости из Црне Горе, са хором „Светосавник”, са својим диригентом **Дарјом Шћепановић**. Они су учесници Дана српске културе у Скадру. Десно су домаћини, највише је младих Срба из Скадра и Враке. Литургија је окончана.

У цркви, чија унутрашњост блешти од чистоте и белог мермера, 20-годишњи **Недељко Ајковић** продаје свеће.

– Нас, Ајковића, има много у Скадру и у Враки. Крштен сам пре пет година, посећујем нашу цркву, када год наши свештеници из Црне Горе долазе да служе. Студирам физику, овде у Албанији, а моја жеља је да будем студент и завршим школовање у нашој матици Србији. Нажалост, Србија од ове године нас из Скадра не стипендира, и то ми је тешко пало.

Милош, презимењак Недељков (19) и рођак, студент је информатике у Скадру. Кажу да су српски научили захваљујући Павлу Брајовићу који је све учинио да се сачува идентитет српског народа у Албанији и да се институционализује школа српског језика у Скадру.

Далиборка Мартиновић има 22 године, живи и ради у родном граду.

– Пре шест година сам завршила школу српског језика, коју води проф. Светозар Ћираковић из Никшића. Срећна сам што говорим матерњи језик, што пишем на српском, што читам књиге Андрића, Црњанског, Десанку, Исидору... Хвала и свим оним људима из Србије и Црне Горе који су нам слали књиге, тако да је формирана библиотека, одакле редовно позајмљујемо књиге.

Анабела Мусић данас има 17 година и одлично говори српски. Сећамо је се од 2008. године, као најмлађег полазника школе српског језика у Скадру.

– Сви који дођу из Србије и Црне Горе, кажу да брат и ја носимо презиме Мусића, чувених сестрића цара Лазара. Ето, ми данас живимо у Скадру, можда смо заиста потомци Мусића. Моја жеља је да, када завршим средњу школу, одем на студије у Београд, да осетим како се живи у Србији.

До Анабеле стоје **Јасмина Матановић** (16) и **Дејана Ђукић** из Копљика. Дејана има 11 година, слабо влада српским језиком, али нам преводи Јасмина, да од следеће године Дејана креће у школу српског језика. Каже, није крштена, али се нада да ће се ускоро и она крстити у цркви својих предака.

Марта (12) и две године старија **Адријана Секулић** већ читају књиге на српском. Највише воле наше бајке, приче и приповетке.

9.3. НА СКАДАР-ТВРЂАВИ

Док се овог ведрога, зимског дана, пењемо према древном Скадар-граду придружује нам се Србин, албански репрезентативац, Веселин Матановић, гимнастичар, шампион и носилац врхунских светских и међународних спортских одличја.

– Мајка ми је из Врбане, а отац пореклом из Скадра.

Сви смо пореклом из древног Скадра, имамо црту саборности и одговорности да наше Удружење што боље

функционише. Ја сам задужен, осим за спорт, и за културни живот нашег народа у Скадру. Долазе нам сународници из Србије и из Црне Горе и тада смо пресећени. Видите, ја знам за своје корене уназад 350 година, и тако је са већином Срба и Црногораца из Скадра.

Веселин показује Тарабош, Брдањолу, Веле поље, Широ поље, Копљаник, Доње поље... каже да о српском народу сведоче најбоље ове планине и брда и шира околина Скадра.

– Наш камени Скадар-град датира, кажу историчари 2.500 година пре Христа. Из вековног српског, односно, зетског државног живота у северној Албанији остали су многи трагови српске духовности, културе и просвете. У прошлости, у најездама од других народа, они су уништавани. Многбројни трагови опомињу (подсећају) на богат духовни живот Срба у Албанији, поготово, северној. Храмова је било на целом подручју, који је био насељен српским живљем. Велики број српских цркава на скадарском подручју сведочи о некада густо насељеним нашим становништвом, о српском верском животу. Славни Скадар - место дукљанских кнезова и српских краљева, имао је веома значајну историјску улогу, много пре Немањића, али и у њихово доба. Српске цркве, а било их је на стотине, или су срушене до темеља, или су претворене у џамије и католичке богомоље.

У Елбасану је наша црква, посвећена Св. Јовану Владимиру, из 11. века. Некада је само у Љешанској нахији било 250 српских цркава и манастира. О другим областима, да не говоримо. Срби који су се рађали овде, живели су генерацијама уназад 86 година, некрштени, нису се венчавали по православним обичајима, нити су им дозвољавали да се сахрањују као хришћани. Сада је за нијансу повољнија клима – казује Веселин.

Павло Брајовић нас води добро знаним стазама Скадар-града.

– Ми смо древни народ, без обзира на чињеницу што покушавају да нам присвоје историју, понашају се као свако који од другог отима, без жеље да се отета културна добра заштите. Они их уништавају, а неке светиње нуде Ватикану,

римокатолицима и Грчкој православној цркви. Видите, испод спољних зидова Тврђаве, налазе се првобитни темељи зидина већег и ширег града, који се спуштао према Бојани.

Говори о цркви Св. Јована Крститеља, која је из 9/10. века и зна се да су је градили српски властелини.

Албанија је ту нашу светињу предала римокатолицима. Цркву Св. Јована Крститеља изградио је неко од краљева династије Војислављевић. Пошто је настала пре раскола 1054. године, када смо сви били једна хришћанска црква, римокатолицима је то добро дошло као оправдање да могу да је „присвоје”. Међутим, од следеће године и наши свештеници ће служити у нашој цркви Св. Јована. Мало знамо о својим коренима, мало знају и српски историчари о томе колико су дубоки српски корени у Скадру. Наше светиње настајале су, овде, на предачкој земљи у 5. 6. 7. 8... веку. Налазио сам на десетине црквишта, остатака наших грађевина и гробаља, порушених споменика културе из прадавних времена, много пре раздвајања две цркве. Случајно или намерно у процесу реконструкције значајних српских светиња, изнад главних врата, скидају се угравирани натписи на старословенском, српском и уграђују натписи на латинском, на грчком, не би ли будуће генерације поверовале да је, рецимо, свети Јован Владимир био Грк, и да је камена црква, која сведочи о старости наше цивилизације и о аутохотности Срба на овим просторима - грчка. Албанцима је свака историјска лаж важнија, од суочавања са древном српском историјом, нека буде и грчка, и римокатоличка, само да не буде српска! Ма како то тешко падало, јер човек не може да буде равнодушан, у дубини душе сам Богу захвалан, што припадам народу о чију се историју отимају, лакоме се и краду је и себи приписују, него онима који немају славне претке, нити историју за понос људком роду. Имати печат народа градитеља, а не рушитеља, јесте привилегија великих!

Пролазимо дебелим каменим ходницима, наилазимо на место, где је зазидана Гојковица млада - место наше историје, епопеје, симбол жртве и љубави - „Зидање Скадра”. Гојковицу су Албанци „прекрстили” у Розафу, а основу превода српске епске песме, они су прекомпоновали у „своју” легенду о три брата „градитеља” Скадра!

9.4. МОЛИТВА У ПОРУШЕНОЈ ЦРКВИ

Улазимо у простор цркве Св. Архиђакона Стефана, не зна се тачно из ког су века првобитни темељи, али се зна да је садашња грађевина из 13. века, у 15-ом веку су јој Турци доградили минарет, који се од зуба времена срушио. Прелазимо преко каменог прага камене цркве на врху Града. Улазимо у унутрашњост цркве која је без крова, само зидови од камена, простор за олтар тако је очигледан. Сви смо се сакупили, и хористи из Подгорице и домаћини око свештеника. Они молитвом захвалише Господу, а потом, поменушше наше јунаке и витезове, који су бранили Скадар кроз векове. Величанствени тренутак! Срби се моле у својој древној светињи, под отвореним небом. Иза нас, са зидина, виори се застава са црним орлом.

Корачамо према огромном каменом здању, седишту војне команде Града некадашње српске престонице. Око огромне команде зидови су дебели три метра. Команда, попут темељних спољних зидова тврђаве и сада изгледа неосвојиво. Домаћини показују, колико је бунара имала тадашња српска престоница. И бунари су од камена.

Посматрамо тиркизни Кир и плавозелену Бојану. Изнад Бојане се уздиже, пусто брдо, Тарабош. Бојана тече великом брзином, али са врха Скадар-града, изгледа као да лагано плови. Са десне Скадар-тврђаве је, по раскоши, чувено ушће реке Дрим у Бојану. Видимо плавозелену Бојану, која отиче из Скадарског језера, чудо лепоте, једина река на свету која тече узводно.

Да ли нам река својим необичним и повратним током, носи тајну поруку?

У Удружењу делују као јединствена тројка Брајовић, **Гано Мућић**, десна рука Брајовићева и секретар (по албанском Артур Попаи) на крштењу **Велимир Поповић**.

Гано Мућић је пореклом из околине Враке и свестан је свог порекла, када је било најтеже помагао је морално и материјално Удружење.

Велимир после завршене школе српског језика, у Београду у УНС похађа школу новинарства, за потребе Срба Скадра. Велимир казује о Враки.

– Познато село Врака, у близини Скадра, имало је до 1941. године око хиљаду становника. Данас их је знатно мање. Врачани су чували свој језик, обичаје, традицију. Никада нису прекидали сродничке односе са својим рођацима у Црној Гори, имају и данас иста презимена (Поповићи, Секулићи, Мартиновићи...).

Запеваше хористи *Светосавника* „Тамо далеко”... песму о божурима косовским... и химну нашем Св. Сави... и започе *Дан српске културе* у Скадру песмом и књигом „Отац Доротеј”-потписника (писца) ових редова.

9.5. СВУДА НАШЕ СВЕТИЊЕ

– Недалеко од Скадра је рушевина манастира Св. Срђа и Вакха, коме је олтар оборен у Бојану. Црква је сазидана на месту старе, која је била гробна црква зетских и рашких кнезова и краљева: Михаила, Бодина, Владимира, Доброслава, Градине и Драгиње. Краљица Јелена Анжујска (1236 -1314) поштујући старину и значај ове цркве, саградила је са синовима, Драгутином и Милутином, 1290. године нову на темељима древне светиње. Њен иконостас (писао је руски конзул Иван Јастребов), није византијски, него управо српски. Сви свеци имају одијело онако, као што га имају на иконама у данашњој лаври Пећкој патријаршији и у грачаничкој цркви.

У селу Дајачи, у Хотима, била је црква Св. Срђе са знацима православног храма, али је одавно покатоличена.

У месту Риоли, североисточно од Скадра, стара православна црква, такође је одавно претворена у католичку. Близу ње је била црква Св. Јована, такозваног Рашког.

У пределу Шлака, источно од Скадра, налазе се рушевине Мазренске цркве, која је грађена истом архитектуром као Св. Јован у Рашу и Св. Госпођа у Крајини.

У селу Вукли је рушевина мале цркве у којој се чувао црквени кључ, израђен на стари српски начин, у облику птице.

У граду Балеш, данас Балеза, и на другој страни Бојане налазе се у рушевинама две цркве, грађене са олтарима према истоку. Православних српских цркава још је било у неколико

села: Св. Јован у Ђурмолу, Св. Никола у Сеоцу, Св. Јован Богослов у Шестану, Света Параскева у Махали, црква у Штитару и манастир у Каменици.

У Дању је била црква Пресвете Богородице коју је цар Душан даровао својој задужбини Светим Арханђелу Михаилу и Гаврилу у Призрену. Истом манастиру цар Силни је поклонιο и село Коплин у близини Градеца.

У селу Оботи, на Бојани, била је црква Светога Сергија, већ одавно у рушевинама. За православни свет је у Скадру 1864. године подигнут храм Александра Невског - пише Јован Вукмановић.

9.6. ЦРКВЕ У СКАДАР-ГРАДУ

– У самом Скадру било је више цркава које су претворене у цамије, служиле су у војне сврхе или су их срушили Турци... а касније Албанци.

У Росафу, старом делу древне српске тврђаве, најстарије здање је црква Св. Архиђакона Стефана, коју су Турци 1479. претворили у цамију, назвавши је Аја Софијом.

У скадарској тврђави била је српска црква Светог Матије, коју су Турци претворили у војничку тамницу. У близини тврђаве, од некадашње српске цркве Св. Павла „постала” је цамија Бабаку. Испод Града, код моста Бакчелик, постојао је манастир Светог Јована, касније су нашу светињу Турци употребљавали за барутану. Цркву Св. Николе основала је супруга цара Уроша Првог и у њој је замонашена, као Јелена.

Још се у историји помињу цркве: Светих Врачева, Светог Тодора, Св. Петра, Св. Граца, Св. Илије, али о њима су уништени писани трагови. (Ј.В)

Печат, фебрур 2016.

Црква Св. Архиђакона Стефана у срцу древног Скадар-града

Стара порушена српска црква Св. Тројице у Враки

У храму Светог Архиђакона Стефана, Павло Брајовић и Срби походници

Светозар Ћираковић, Гано Мућић са унуком и Павло Брајовић

У цркви Св. Тројице у Враки причешћују протојереј Предраг Шћепановић и презвитер Жељко Ћалић

Новоизграђени храм Св. Тројице у селу Врака у близини Скадра

*Дани српске културе у Албанији: (лево) Павло Брајовић,
презвитер Жељко Ђалић, Биљана Живковић,
протојереј Предраг Шћепановић, проф. Светозар Ђираковић*

10. КАД СВЕТИТЕЉ ПРОГОВОРИ

У походе светом српском краљу
Јовану Владимиру у Елбасану

Овог тропског јутра крећемо из Херцег Новог према Елбасану (граду у срцу Албаније), на чијим таласавим зеленим долинама почива манастир и мошти Св. Јована Владимира, српског великог кнеза и првог нашег владара светитеља.

У нашој групи походника има и Срба и Руса и деце и младића и девојака и средовечних, мирјана и монаха и свештеника, дипломата, научника... Рекло би се православни свет у малом.

Са нама је архимандрит **Бенедикт Јовановић**, игуман манастира Михољска Превлака, који тихо повезује човека са Богом и човека са човеком. Традиција је да архимандрит води Србе у Албанију на Дан Св. Јована Владимира. Већину нас је ухватило узбуђење, као када се иде у сусрет нечем узвишеном и ванвременском...

*Архимандрит Бенедикт Јовановић,
игуман манастира Михољска Превлака*

Пролазимо Тиват, иза нас остаје полуострво Луштица, увале сutorоморске, Чањ, Бар... На небу ниједног облачка. Спарно је. У Бару улазимо у нову цркву посвећену Св. Јовану Владимиру. Дивимо се византијско-плавом фрескописанију, унутрашњости централне куполе која је високо изнад наших глава са Христовим ликом у срцу. Посматрамо фреске са мотивима из Старог и Новог Завета... Црква подсећа на руске светиње са куполама нежних боја.

Прелазимо албанску границу...

Уз архимандрита Бенедикта је Веселин Матановић из села Врака код Скадра. Србин рођен у Албанији, живи у Црној Гори и добро познаје садашње српско-албанске прилике, али и прошлост. Објашњава да је Скендербег (15. век, наводно, албански национални јунак) уствари Србин, властелин и витез по имену Ђорђе или Ђурађ Кастриот.

– Први историјски документи у којем се као Ђурађ помиње, писани су ћирилицом, на српском језику. У питању су повеља из 1426. године, којом његов отац Јован дарује Хиландару приход од два села у Македонији (Ростуша и Требиште) и потврда којом се констатује да је Јован Кастриот за себе и своје синове купио четири аделфата (право да за свог живота бораве на територији манастира и примају приходе од манастирских ресурса) у Хиландару.

У каснијим документима Скендербегово име се појављује у различитим облицима, попут Ђерђ (албански: Gjergj Kastrioti Skënderbeu). Прешао је силом у ислам и завршио војну школу у Једренима (Адријанопољ), ратовао у турској војсци. Међутим, када је Јанош Хуњади поразио Турке код Ниша 1443. године, Скендербег је напустио турску војску и ислам, вратио се у своју земљу, на простору данашње Албаније и поново прихватио хришћанство. Водио је борбу против Османског царства и ислама цео преостали живот.

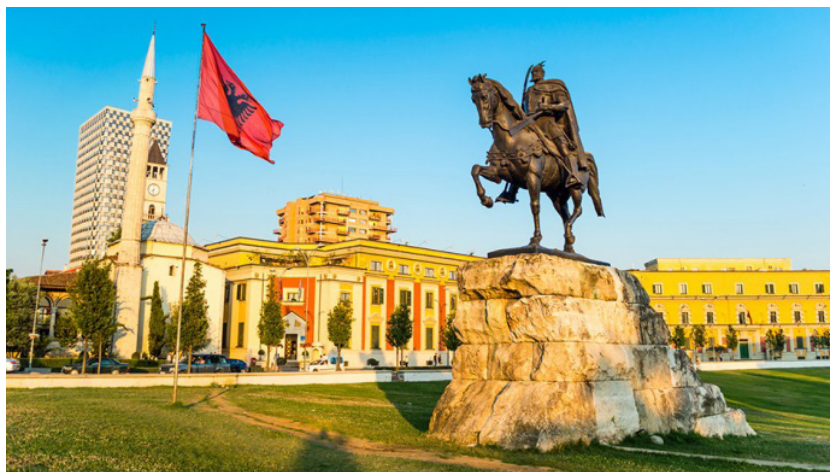
Скендер-бег је Ђорђе Кастриот, син Ивана (Јована) Кастриота, потоњег задужбинара Хиландара, православног Србина. Скендербег је имао интересанту историју, био српски јунак, бранитељ Православља! Велики борац племените крви 15. века, изнад свега православно хришћанин.

Побегао је својој српској земљи. Он се 30 година са жестином борио за интересе српског народа. Његов отац и брат сахрањени су у Хиландару. Репош Кастриот, брат Ђорђа Кастриота и њихов отац сахрањени су у акросолијуму, уз северни зид припрате краља Милутина, у Саборној хиландарској цркви. Јужно од манастира, на око један и по километар, налазе се рушевине тзв. Арбанашког пирга, који су Кастриоти изградили, пошто су добили аделфате (права да се населе на Светој Гори). Постоји и сачувана Повеља којом су Скендербегов отац и брат оставили на уздарје грађевине у Хиландару.

Када су, пре неколико година, Албанци сазнали да је Скендербег Србин и видели стара документа и повеље на српском језику, срушили су му споменик у центру Тиране и уклонили сваки траг. Касније су му споменик понови изградили, јер циљ им је да присвоје туђу земљу, славу и историју! У недостатку албанске средњевековне државе, сопственог идентитета, националних хероја, ова држава је почела са албанизацијом Скендербега и његове побуне, као што то данас покушавају са Св. Јованом Владимиром. Историјски подаци сведоче да је Скендербег био Србин, писао и говорио српским језиком, помагао је манастир Хиландар, као и цела његова породица.

Скендербег –Ђурађ Кастриот

Споменик знаменитом Србину, Скендребегу у Тирани

Обалом Скадарског језера пролазимо границу код Сукобина. Обилазимо древни Скадар-град, потом центар села Врака. У близини Скадра је на десетине порушених остатака здања које су имале верско или културно-историјско српско обележје. Данас су то присвојиле римокатоличка, грчка или од 1937. године формирана, Албанска православна црква. Ту, на обали Бојане налази се црква Св. Срђа и Вакха, наравно српска, и манастир који је изградила српска краљица Јелена Анжујска, супруга Стефана Уроша I и мајка краљева Драгутина и Милутина. Пролазимо Љеш, са десне стране, према обали мора, налази се место где су похрањени српски војници из Првог светског рата.

Идући у сусрет Дану у којем обележавамо хиљаду година од страдња Св. Јована Владимира, све смо ближи спознаји колико је древно трајање српског народа, наше историјско сећање. Питамо се, колико тога је заборављено.

Не може човек да путује Албанијом, а да не мисли на наш Космет. Ми, Срби постојимо много пре Св. Јована Владимира... наше трајање исписано је и на споменику деспота Стефана Лазаревића на Газиместану: „Све ово речено сврши се лета 6897, индикта 12, месеца 15, у дан уторак, а час је био шести или седми, не знам, Бог зна. ”

Година по Христу 1389, за нас Србе била је 6897. Деспот је споменик подигао и речи на крстолики мермерни споменик поставио 14 година након Косовског боја, записавши да су се и тада, дубоко у земљи, могле видети кости српских витезова... наших предака.

Наше прво свратиште на путу према Елбасану, јесте Тирана. Главни град је градитељска комбинација континенталне и приморске вароши. Пuteви у Албанији су пресвучени новим асфалтом. Са леве стране аутопута, испред Тиране, одваја се магистрала за Призрен. У срцу града доминирају палмини дрвореди. Има неке питомине и мириса удаљеног азура. Овде је клима блага, море је на 37 километара од овог града са преко 700 хиљада становника, подно планине Ђати. Тираном протиче речица Ишм. Пролазимо Скендербегов трг, на којем су поносни мештани овог града?! Питамо се, шта би рекао српски великаш Јован и син му Ђурађ Кастриот данас, када би се којим случајем појавили и да ли би разумели језик народа који их својатају.

Срби немају потребу да свој идентитет граде на темељима туђе прошлости, јер имају своју древну историју, језик, културу, традицију, своје светиње и светитеље, који су расејани од Сент Андреје до Елбасана, од Гомирја и Горског Котара до Софије...

У центру Тиране смештен је Саборни храм Христовог Васкрсења, новоизграђени, освештан пре две године.

Мошти светог Јована Владимира нису, нажалост, у манастиру његовог имена код Елбасана, иначе, албански живаљ светог Јована Владимира зове Шин Ђон. **Мошти нашег светитеља већ годинама почивају, највећим делом у Тирани и то не у садашњој Саборној цркви, коју смо посетили. Налазе се у Благовештењској цркви, гдје је до изградње Саборне цркве Христовог Васкрсења било седиште Албанске архиепископије.**

Међутим, нису у целости светитељеве мошти у Тирани. Како нам каже свештеник **Јован Пламенац**, део лобање Св. Јована Владимира је у бугарском манастиру Зограф на Светој гори, у цркви Светог Николе Болничког у Охриду је једна

свечева подлактица, друга је у Саборној цркви Христовог Васкрсења у центру Тиране, заједно са ребром Светог Козме Етолског, а у Историјском народном музеју у Тирани су делови лакта, ноге и главе Свечеве, и у Онуфри музеју у Берату је његова карлица.

Свештеник Јован Пламенац, трагајући за древном српском историјом

Мошти Светог Јована Владимира, вероватно су пренете 1957. године из манастира Шин Ђон у цркву Свете Марије у Елбасану, по речима Пламенчевим. И опет се позивамо на свештеника Пламенца који је био у прилици да види мошти почетком 1991. године. Ћивот је, каже отац Јован Пламенац, био много пунији него сада. Сада је скоро празан. Био је то исти ћивот који је у Елбасану, само су се сцене на њему веома слабо виделе. У међувремену је очишћен.

– Својевремено је ћивот почивао испод Часне трпезе у Благовештењској цркви у Тирани. Тај мали ћивот са Светитељевом подлактицом и ребром светог Козме Етолског раније је изношен народу на цјеливање и поклоњење, а када је изграђена Саборна црква тамо је пренијет. Мошти су, дакле,

остале у цркви Благовијести Пресвете Богородице. Само једном годишње, на дан светог Јована Владимира, износе их из цркве и у литији носе до манастира Шин Ђона. Ту одслуже свеноћно бденије и Литургију, и одмах их врате у Благовештењску цркву. То раде због тога што се народ, на челу са тамошњим свештеником, побунио када је архиепископ Анастасије 1995. године пренио мошти из Шин Ђона и то је нека врста компромиса - истиче Пламенац.

Тивот српског краља био је у време злогласног Енвера Хоџе изложен пропадању, небризи и понижењу.

Саборни храм у Тирани, где се налази једна подлактица Св. Јована Владимира и део моштију Св. Козме Етолског

Дочекује нас албански православни свештеник, отац Илија, у Саборном храму у Тирани, где је иначе, седиште Албанске православне цркве. Објашњава да је црква новоизграђена, посматрамо иконостас и велике редове столица, као у некој дворани... Црква има получетвртаст, благо извијен

облик, са огромним крстом на средини изнад главних врата. Отац Илија објашњава да је храм грађен по узору на Свету Софију. Са десне стране у срцу порте, успиње се звоник. Нисмо имали прилике да видимо до сада звоник који подсећа на четири огромне свеће са часовником на самом врху. У Цркви су само албански свештеник и гости Срби и Руси.

Док смо излазили из Тиране посматрамо већ оронули музеј Енвер Хоџе, амбасаду САД, универзитетски центар, аеродром, савремене пословне зграде, банке, у првом реду италијанске, француске и немачке. Оно што је такође упало у очи, јесте чињеница да у Албанији нема пуно џамија, нити у Тирани!

Стамбене четврти, са уличне стране, прекречене су пастелним тоновима жуте, наранџасте и розе боје, а са унутрашње стране, фасаде су сиве као на већини грађевина насталих у комунистичком периоду. Преплиће се скромност, простота, немар, несигурност са тежњом да се трчећим корацима направи покрет ка ЕУ. Стога не чуди што поред троспратних сивих влажних, мемљивих зграда, стасавају високе грађевине, које стреме ка небу.

Сусрет са Елбасаном и светињом коју је изградио Св. Јован Владимир ће сви походници дуго памтити. Обележавати миленијум је историјска драгоценост и велика привилегија.

Према речима Веселина Матановића, манастир Св. Јована Владимира, којег је изградио сам светитељ у 11. веку, од 1967. до 1991. био је војна касарна у Албанији. У конаку у порти су боравили војници, а сама црква је била полурушевина без крова. Делови полусрушене светиње у Албанији биле су деценијама затрпани камењем, остацима цигле и грађевинског материјала, земљом и травом.

Од 1995. године установљен је Сабор Св. Јована Владимира, од тада се окупљају Срби из Црне Горе, Србије и православци из Албаније, који су у већини српског корена. У ту чињеницу смо се уверили исте ноћи, молећи се заједно са онима који у почетку рекоше да су православни Албанци, али како је ноћно бденије одмицало, тако ће њихова срца

проговорити српски, објашњавајући, попут криваца и са страхом, да су они, заправо, српскога порекла.

Личност краља српскога, Јована Владимира, рођеног 970. и после хиљаду година од његовог мученичког страдања, не престаје да интересује историчаре, архиваре, и науку и цркву.

Манастир Светог Јована Владимира у Елбасану, 11. век

Владимирово појављивање на историјској сцени десило се у време дуготрајног рата између византијског цара Василија Другог (владао 976–1025) и бугарског цара Самуила (владао 980–1014). Јован Владимир ступа на престо пре 1000. године, наследивши веома млад, свог оца Петрислава. Петрислав се сматра првим дукљанским владаром, чије се постојање може потврдити историјским изворима, који казују да је био у блиским односима са Византијом. Дукља се састојала од две области, Зете на југу и Подгорја на северу.

По предању, Владимиров двор се налазио на брду Краљич, код села Коштањица, близу Скадарског језера, у пределу званом Крајина на југоистоку Црне Горе. У близини Краљича налазе

се остаци цркве Св. Пречисте Крајинске, која је постојала у Владимирово време. Када је 998. године Самуило освојио територије којима је управљао млади кнез Јован Владимир, заробио је Владимира и спровео га у заточеништво у Преспу.

Према легенди, јер Србима су писану историју, палили, уништавали... или отимали, све... осим легенди, па се на њих ослањамо; Јован Владимир је себе жртвовао, говорећи својој војсци да је боље да он жртвује своју главу за земљу и своју војску, него да изгине и војска и народ. Тако се и збило!

У Преспи се дешава сусрет **Косаре, царске ћерке** и младог Јована Владимира, краља заточеника. Сусрет ће одредити судбину бугарске принцезе Косаре и дукљанског краља Јована.

Читамо цитат из 12. века, преузет из „Љетописа попа Дукљанина: „Она угледавши Владимира и видевши да је лепог изгледа, покоран, благ и скроман, као и да је пун знања и Божије мудрости... заволе га... Косара, потом, изађе пред свог оца и замоли га да јој да овог роба за мужа”.

У Преспи Самуило даде Владимиру Косару за жену и сву му државу поврати. Владимир је владао више од 18 година великим територијама, осим Зете и Дукље, област Драча (подручје данашње Албаније) добио је од Самуила и Травунију (делове јужне Далмације и данашње Херцеговине, шири простор Требиња) и западне Рашке.

После пропасти Самуилове војске 1012. године, нови бугарски владар постаје Владислав. Он је одлучио да уклони Јована Владимира. Позвао га је у Преспу, а као гаранцију да му се неће ништа лоше десити послао је Владимиру крст над којим се заклео у своју мирољубивост. Одрубил му је главу на превару у Преспи (22. маја) - 4. јуна 1016.

Владимирово почивалиште било је, извесно време у Преспи, месту љубави и страдања.

Из Преспе га је несрећна Косара, 1019. године пренела у Цркву Св. Марије у Крајини (уз обалу Скадарског језера, на падинама планине Румије)... Владимира је убрзо народ произвео за светитеља, мада није сачувана записана канонизација. Али,

он ни мртав није имао мира. Мошти су му прво пренете у Драч, па у манастир Светог Јована (Шин Ђон) код Елбасана, да би од 1995. почивао у Благовештењској цркви у Тирани, а потом у Саборној цркви, седишту Албанске православне цркве.

Јован Владимир је први владар неке српске државе, који је уврштен међу светитеље. Сваке године на празник Св. Јована Владимира, по новом календару, велики број верника се окупља код манастира, којег Албанци називају Шин-Ђон. После литургије, ђивот са свечевим моштима се отвара, потом свештеници и народ у литији иду око цркве, са свећама у рукама.

У порти цркве у Елбасану пристиже народ. Почиње бденије у светитељевој цркви. Ту су православни из Тиране, Скадра, Драча, Фира, али и Македоније, Србије, Црне Горе. Као да светитељ сједињује оне који у генима носе истокрвну љубав и корен.

Ђивот са моштима Св. Јована Владимира у цркви у Елбасану, коју је изградио српски краљ

Манастир о којем сада брине свештеник Иринеј, налази се на благој падини. Улазимо у камени храм, четвртастог облика. Помало нас подсећа на цркву Св. Петра и Павла у Расу, у којој

је крштен наш Немања. Унутрашњост цркве је једноставна. Зидови су окречни у жуто. Изнад нас је пространа галерија.

Са изиданог иконостаса посматрају нас благи ликови Исуса Христа, Богородице, Св. Јована Владимира, Св. Јована Крститеља, апостолска. Иконе су великог формата и веома су лепе. Кандила горе. Са десне стране од црквених двери формира се колона. Људи стрпљиво стоје у дугом реду, многи у наручју носе дечицу... чекају да се поклоне. Походници из Црне Горе и Србије, као да су својом појавом скренули пажњу. Владала је свечана атмосфера. Као да је светитељ окупио све својом љубављу. Овде се иконе не целивају, нити се чине коленополоњења, није у традицији, овде верници руком додирују иконе.

Срце поиграва. Захвални Богу за овај величанствени тренутак, поклањамо се најстаријем српском светитељу владару. Присутна је и туга, јер је он далеко од родне Дукље и од највећег дела свог народа. А светитељев по крви и рођењу народ, ни СПЦ, немају ни најмањи делић његових моштију. Ћивот је прекривен црвеним плишом, златом извезеним. Попут страже, стоји неколико свештеника. Народ у тишини пролази. Бочна капела, где борави светитељ, у истој је равни са олтаром. Око нас се шири мирис мајских ружа.

Архимандрит Бенедикт (лево) и албански свештеник Иринеј у Елбасану

Атмосфера је одисала блискошћу, разумевањем и неком тихом радошћу. Седимо са стотинама православних „Албанаца”- за чудо, сви дишемо једном душом. Како је то могуће, питамо се. То је у држави, чија званична политика показује отворену нетрпељивост према Србији, а према Косову и Метохији спроводи агресивну политику и речју и делом.

У храму смо најчешће тихо говорили, или „*опростите*”, или „*хвала*”. Те две речи су биле довољне, да се препознамо са онима који живе у Албанији, а у срцу им је српски језик. Десило се нешто што нисмо очекивали. У великом реду столица са једне и друге стране, током свеноћног бденија, почеле су прво да прилазе жене и да објашњавају да знају српски. Да желе да разговарамо. А онда је реч, предачки матерњи језик, повезао људе који су истога корена, ма колико растојање замањско и историјско било између нас.

Док тече молитва и жуборе гласови четрнаест студената Духовне академије, са седиштем у Драчу... препознајемо византијски напев. Окупани смо мирисом тамјана и свећа. Поноћ одмиче. Служи стари владика Натанаил, Грк, сабрат лавре на Светој Гори, елбасански епископ Антоан, албански свештеници, отац Бенедикт и неколико монаха из манастира Подмаине. Сазнајемо да су владика Антоан и владика Никола из Драча, прешли у православље пре пет година. Били муслимани, па се вратили предачкој вери, православној. Обојица кажу да су Албанци.

Слушамо молитве на албанском, српском, грчком, па чак и на језику оних који су унесрећили, убијали многе народе у свету, а нас 1999. бомбардовали. Тај језик без Христове љубави, у нашој молитви је сувишан. Скрнави молитву и све се у нама буни. У 11. веку, у време када је столовао Св. Јован Владимир, држава Америка није постојала! Енглески језик је једини детаљ који је нарушио храмонију светих часова, када се човек приближи Небу и прецима!

Управо, овде, схватисмо зашто се Запад труди да нам избрише идентитет! Зашто траже да нам се „свест промени”. Срби у Албанији су показали да је то немогуће. Они су дали одговор!

Са моје десне стране седи средовечна жена, којој осмех не силази са лица.

„Ја сам **Јованка Ругахљим** из Тиране. Чујем да причате српски. Пола сам и ја Српкиња, пола Македонка, али све је то исто. Мајка ми је српкиња Зорица, а отац Тома, такође, православац. Школовала сам се при руској амбасади, зато што је мој отац тамо радио. Ја сам лекар, специјалиста. Мој супруг Павле, је такође Србин, по оцу а по мајци је Србин из Македоније. Наша деца Кристијан и Катарина, пишите, одлично говоре српски језик. Моја сестра живи у Новом Саду. Никаве границе, ни векови не могу да нас поделе... ми смо један народ. Потичемо од истог корена - српског”.

До ње је **Сатира Пренча**, из шире околине Елбасана. Она има старо име.

– Ја сам православна Албанка, тако морам да кажем. Откако знам за себе у нашој кући се говорио српски језик, тако је и данас, наша деца то настављају. Ми знамо да смо српскога корена, мој прадеда је славио светог Ђорђа. Била су страшна времена, тада нико наше дедове није питао где желе да живе, и када смо морали да кријемо и веру и језик и сваку српску реч. Хвала Богу, данас се понешто променило у корист љубави.

Константина и Марта Плавневши су из околине Тиране. Течно причају српски, казују да су и њихова деца православци.

– Чак и када бисмо хтели да заборавимо корене и претке, вера и језик нам то не дозвољавају. Много нам значи што сте дошли из Србије и Црне Горе у Елбасан. Макар да се у цркви видимо и разговарамо - вели Марта.

Иза нас седи Рускиња **Надежда Тејлор**, удата је за Енглеза.

Тужна је судбина мојих прадедова, и по оцу и по мајци. Били су жртве Октобарске револуције, морали су да беже из родног Луганска од црвеноармејаца, са реком сличних несрећника, којима је царска Русија, била и остала у срцу. Живим у Тирани са мојим супругом Мајклом. Он је универзитетски професор. Ту смо се упознали, створили породицу. Надам

се да ће мој Мајкл, једног дана бити Михајло. Наша деца, ћерка Олга и син Пјотр су православци. Тирана је последњих година почела да се опоравља, има нешто мање од милион становника, а цела Албанија нема ни три милиона. Преко 30 одсто становништва је православне вере. Није то мало!

Прилазе, потом, **Даница и Слободан Денада** старији, мршав брачни пар из околине Фира. Обраћају се на чистом српском. Казује нам Даница из свог срца.

– Ми се у Албанији изјашавамо као Македонци, мада ми је деда био Србин и свештеник СПЦ у Македонији. Видите, како је стање у Македонији и не знам шта би мој деда данас рекао. Слободан је пореклом из Македоније, његови корени су српски. Наша деца Габријел, Јоланда, Јана, Петар, Павле, такође су православци, а имамо и унучад, која су крштена у православној цркви... Срећни смо што можемо да дођемо у цркву, некада је то био пусти сан.

Уснити под сводом манастира из 11. века, којег је изградио наш светитељ, на тада нашој земљи и светињи, а сада далеко од српске земље, јесте посебно осећање. Размишљамо о пролазности, крхкости материје, о духовној бесмртности и ванвремености, о нашим коренима који су дубоки, о значају језика и вере. То даје смисао нашем постојању, ма где да се налазимо и ма какви тамни вилајети, нас Србе, окруживали. И ма колико нам наше отимали.

Иза благих удолина, набујалог зеленила и немих винограда, рађа се сунце. Призор неодољиво подећа на околину Призрена. Поредимо времена ова и она од пре хиљаду година, а хтели бисмо да о коренима сазнамо још више...

Формира се литија. То је традиција стара десетак година. Тивот са моштима Св. Јована Владимира носе око цркве... у литији су Срби, Црногорци, Македонци и православни Албанци, раме уз раме, и њихови свештеници... око цркве у великој колони молитвено корачају *три народа* истог корена.

Свештеник **Герасим Чакали** се обрадовао оцу Бенедикту. Каже да албански народ српског архимандрита у Елбасану радо дочекује и да су прошле године били тужни када он није могао да дође.

– Још не водимо статистику, колико људи дође за време летњих празника у Елбасан, али сигуран сам да се ради о хиљадама верника из четири нама најближе државе. За нас има то огроман значај. Можда најављује нека боља времена.

Током боравка у Елбасану са нама је најчешће био владика Антоан, митрополит елбасански и љешки. Не крије задовољство због заједничког богослужења са српским монасима. Завршио је богословију у Грчкој, а пре пет година прешао је у православље, као и владика драчки - Никола.

– За Албанску православну цркву празник посвећен св. Јовану Владимиру је један од навеличанственијих дана у нашем календару. Све то нас просветљује и толико је љубави у срцима свих, тако да смо решили да Дан св. Јована Владимира слаavimo по календару Српске православне цркве, а не по нашем. Желимо да нам следеће године дођете у још већем броју. Видите, данас је са нама неколико породица из Србије, чак из Смедерева, који су дошли у Елбасан, јер су преузели пре три године св. Јована Владимира за своју Крсну славу.

Из Смедерева су путовали славски колач, жито и свећа!

Свечари из Србије запалили су славску свећу на литургији у Елбасану. Било је у том пламену небеских искри... и неке нове снаге! Светитељска порука за нас Србе, грешне пред Богом. *Портал Српска РУ, јуни 2016.*

Литија око манастира Св. Јована Владимира у Елбасану

Црква Св. Јована Владимира у Елбасану

11. ПРАВОСЛАВЉЕ НАЈЈАЧИ МОСТ НА БАЛКАНУ

Један дан у манастиру Св. Влаха у Драчу,
на крајњем западу Албаније

На западу Албаније, у обалском средишном делу, које излази на Јадранско море налази се Драч. На 33 километра западно од Тиране, смештен је један од најзанимљивијих градова у Албанији. Историја каже да је Драч један од најстаријих градова на том подручју, насеобине потичу из античког доба, а на том месту 627. п. н. е. основан је Епидамнос.

Наша одредница нису обала, море, палме и хотели... пењемо се новим асфалтним путем према, неколико километара удаљеном брду, на којем се налази манастир посвећен Св. Влаху, Духовна православна академија и православно сиротиште за децу.

Вођа пута, Веселин Матановић, објашњава да је стари храм срушен до темеља 1957. године и да је последњи монах који је чувао светињу био Србин! Албанци су касније, током разговора, заобилазили тему о српском монаху и старим српским темељима на којима је вазникао нови храм АПЦ.

У периоду од 1934. до 1937. године настало је у Албанији, у време краља Ахмета Зогуа, тешко време за српски народ. Више нису имали основна грађанска права, постепено им је забрањиван језик, затим су затворене цркве, манастири, школе, библиотеке и све српске институције. Наступио је мрак за наш народ, који је чинио велики проценат становништва у Албанији. То је Зогу одлично знао.

11.1. ФОРМИРАЊЕ ЦРКВЕ

Албански краљ Ахмет Зогу је 1935. године обећао ондашњем архиепископу Висариону да ће допринети нормализацији односа Албанске и цркве Константинопоља и да ће побољшати положај цркве у земљи. Три године касније, делегацију албанског свештенства у преговорима са

Цариградом предводио је митрополит Христифор, а 12. априла 1937. године васељенски патријарх потписао је документ којим се признаје аутокефалност Албанске православне цркве!

Дакле, 1937. године, уз подршку Васељенске патријаршије и грчке цркве формирана је Албанска православна црква, која до тада није никада постојала. На чијим је темељима АПЦ установљена? Колико је приграбљених наших светиња и на чијим темељима сада граде своје богомоље, велико је питање и мало је историчара у Србији, а поготово, у Албанији, који би се упустили у подухват доказивања истине.

11.2. ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ У КАТАКОМБАМА

Од раних 70-тих и касних 80-их година, у Албанији није било ниједног православног епископа. Енвер Хоџина влада је прогласила да је Албанија прва атеистичка земља у свету, која је у потпуности елиминисала верске обреде. Православна црква је била приморана да се спусти у катакомбе. Верски обреди, православни и римокатолички, обављани су тајно, у домовима.

Јурисдикција албанске Цркве данас покрива територију данашње Албаније и православне Албанце који живе у САД-у. Богослужење је на албанском и грчком језику.

У Драчу је, сазнајемо, за кратко време на старим темељима никла нова црква Св. Влаха са Духовном академијом и сиротиштем.

Владика Николај је врховни настојатељ у области Драча, Фира и Аполоније. Дочекао нас је у Драчу са Рахиљом, једином монахињом у Албанији, која течно говори енџелски. Стигла је из Америке.

У порти летња жега, на травњаку неколико албанских породица обедује на разастртим чаршавима. Подсетило нас је то на наше Ђурђевданске уранке, када се овако обедовало. Срби су тако саборовали у црквеним портама до 1945. године. Касније се са том праксом црквених слава и саборних обеда „примитивних верника” престало.

Са леве стране порте постављена је мермерна чесма, а простор, паркови, порта око манастира посвећеног Св. Влаху је прави градитељски подухват. На благој узвишици, изнад самог мора, окупана блештавом белином од јарког сунца, успиње се раскошна црква, са лепезом од светлих лукова. Иза цркве се простире травњак и још један негован парк, а потом, у четири степенаста нивоа, у четири посебна дворишта, велико здање за пријем гостију, конак манастирски, потом библиотека, сиротиште, зграда Духовне академије. У доњој тераси налази се пространи манастирски маслињак. Неко је све планирао, платио, изградио... светиња је раскошна, али монаштва у Албанији нема...

– Данас се празнује у свим градовима и црквама у Албанији св. Јован Владимир. Цела година је њему посвећена. Срби и православни Албанци заједно у молитви поред светитеља, то је призор који говори да љубав према Богу и светима брише све границе и предрасуде. Св. Владимир Србин, рођен је у Дукљи, у данашњој Црној Гори, а његово свето тело почива данас у Албанији. Воле га подједнако и Срби и Црногорци и Албанци и Македонци... То је најснажнија порука и невидљива веза, која све нас спаја. Колико је то битан празник говори и чињеница да је у Албанију данас стигло много људи, осим из Црне Горе и Србије, и из Македоније и Грчке. Православље је најјачи мост народа на Балкану. Иначе, вера код нас у Албанији, васкрсава. Старе генерације долазе у цркву због настављања прекинуте традиције, а нове генерације траже свој пут ка Богу.

Интересујемо се у којој мери се граде православне светиње у овој земљи.

– У претходних пола деценије у Албанији је изграђено око 160 цркава, од тога обновљено је преко 60 старих богомоља, које су у статусу споменика културе од историјског значаја. У оквиру обнављања светиња изграђени су верски центри, сиротишта, школе, обданишта, Духовна академија, која се налази у Драчу, где је и храм Св. Влаха. Нажалост, у Албанији је веома скроман број монаха, свега неколико, од тога – једна монахиња. Светиње ничу, монаха нема довољно, народ долази... враћају се у православље.

Казујемо да знамо да је до 1957. године до рушења манастира у време Енвер Хоџиног једноумља, овде био монах Србин и да је на овом месту некад био српски манастир.

– Тачно је да је 1957. године био срушен манастир, као што је уништено на стотине верских објеката, у то тешко комунистичко време у Албанији. Чуо сам да је у њему било српских и руских монаха, али црквене архиве су још у власништву државе и нису доступне. Црква Св. Влаха је почела да се гради 1994. године, када је постављен камен темељац и за нашу Духовну академију. Први пут у историји наше цркве добили смо Духовну академију, која ће образовати православне свештенике и монахе.

11.3. ЗАТИРАЊЕ ВЕРЕ

Енвер Хоџа је 1967. године покренуо кампању којом је желео да у Албанији уништи „све верске обичаје и институције“, објавивши закон „против митова и верских институција“, према којем су забрањене све религије. Наступају тешке репресије над верницима: за јавно осењивање крсним знаком хришћанин је могао добити 10 година затвора, а ако се пронађе икона у кући следило је 25 година робије, а некад и смртна казна.

Владика говори о верском препороду у Албанији.

– Духовна академија има огроман значај за православни свет у нашој земљи, и уопште за Албанску православну цркву која је, иначе, установљена 1937. године. При Академији је и Средња богословска школа, која је 1996. почела да ради. У Академији се налази и Дом за студенте. Те исте године почела је изградња православног сиротишта за напуштену децу. Сиротиште је почело већ 2003. године да прима прве дечаке и девојчице без родитеља. Првих година капацитет је био до 25 малишана, а данас их је много више. Веома сам поносан што наша Црква брине о малим сирочићима. Знамо да је мало суседних држава које имају институцију сиротишта при цркви. Нешто слично има, осим руске и белоруске, и грчка црква. Ми сматрамо да малене који су без родитеља морамо да васпитавамо, да подижемо. Ко ће, ако то не урадимо, ми, Христови војници?

Објашњава да постоје одређена правила у АПЦ, ко може бити монах или свештеник.

– Високо образовање је битно, како за наше свештенике, тако и за монахе. У АПЦ могу ући у духовни свет, као свештеник или монах, само они који заврше Духовну академију. Високо теолошко образовање траје четири године, тренутно имамо на Академији 46 студената. До сада је образовано 270 свештеника и неколико монаха. По завршетку школовања, мушкарци могу да се одреде или за наставу, или за свештенослужење, а жене за неки други посао у оквиру Цркве. Манастир у Драчу је био веома богат кроз историју, имао је у свом власништву је преко хиљаду хектара земљишта. То ће се тешко вратити. Чак смо били принуђени да купујемо своју земљу. И даље ћемо то радити. Ова прекрасна црква је изграђена 2000, а скит 2006. године. Манастир, иначе женски, у потпуности је завршен 2009, а сестра Рахиља нам је стигла пре два лета.

Питали смо владика Николаја да прокоментарише стање на КиМ, положај Срба православца у нашој Јужној покрајини, али и чињеницу да је Св. Јован Владимир српски светитељ у Албанији, кога сви поштују.

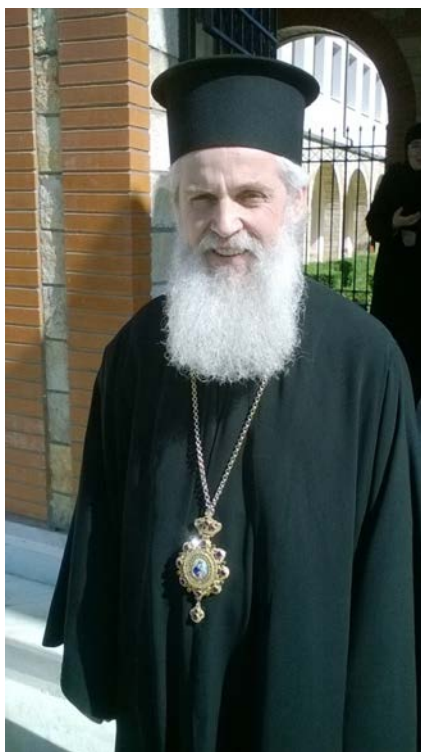
– Монаштво и свештенство имају своју мисију да воле Христа и сачувају своју православну паству. Нама, православцима, страна је свака сила, рат, мржња. Видите, претходна два дана, под манастирском куполом љубави Св. Јована Владимира како су једном душом дисали сви придошли православни балкански народи. Ми се надамо и молимо се да победи љубав међу људима свугде у свету, па и на Косову и Метохији, у Сирији...

Државне границе су једно у овом времену, али векови за нама уче нас да нас једино могу повезати наши светитељи Св. Јован Владимир или руски Св. Серафим Саровски, или јеванђелиста Св. Лука, или победоносац Св. Ђорђе... То је мистерија љубави царства небеског, мистерија Православне цркве. Љубав је најјаче оружје против сваког зла. Надам се да ћете све тачно записати. Најважније је говорити истину и српском и албанском народу.

Печат, јул 2016.

Црква Св. Влаха у Драчу изграђена на месту древног српског манастира

Црквени великодостојник Николај, митрополит Драча, Аполоније и Фира

12. ПРВИ СРПСКИ ВЛАДАР СВЕТИТЕЉ*

Свети кнез Јован Владимир као црквено-историјска
личност и жена му Косара

Личност кнеза српскога, дукљанскога, светог Јована Владимира, рођеног око 970. године и после хиљаду година, цео миленијум од његовог мученичког страдања, одевеног у Христа и љубав, не престаје да инспирише научнике, историчаре, архиваре, свештенство, монаштво. Много је тема о животу св. Јована Владимира, који изискују дубоку анализу, проучавање и трагање за сваким детаљем, документом, богомољама које су везане за личност светитеља, будући да је био владар најистакнутије српске кнежевине тога времена – Дукље. За све генерације које ће стасавати кроз векове св. Јован Владимир је идеал на кога се можемо угледати, или како је написао 1925. године у књизи *Свети Јован Владимир* др Чедомир Марјановић, на 900-годишњицу светитељевог страдања да је „светлост с неба”, светитељ који се највише славио током 11, 12, 13. века у свеколиком српском народу, а посебно на подручју Дукље, територије данашње Албаније, али Травуније и западне Рашке.

О великом поштовању св. Јована Владимира (првог српског владара светитеља), говоре чињенице да су његове прве службе и Похвале писане не само на српском, односно краљевом матерњем језику, него и на грчком, са грчког су превођене на црквенословенски језик... *„На мученичком страдању овог српског краља, у великој мери, утемељено је државотворно и духовно биће српског народа, најпре у Дукљи, сада Црној Гори, а онда и Рашкој, односно Србији и осталим српским земљама”*, писао је др Марјановић.

Не бих почињала излагање са „историјским чињеницама”, које нам више од неколико векова намеће англосаксонска, словенофобска наука која понавља мантру говорећи да сми ми, Срби, иначе древни словенски народ, дошли на просторе Балкана са Карпата у 6, 7. веку!

* Рад са научног скупа у Бару поводом 1.000 година од убиства Св. Јована Владимира, у организацији Црногорско-приморске митрополије

Срећом све је више доказа, и то од стране угледних светских научника др **Доменика Томацолија** из Европског завода за науку и патенте, чувеног биолога и зачетника генеалогije, проф. др **Анатолија Кљосова** са Харварда, др **Андреја Тјуњајева** са Ломоносова... они се темеље на историјским и генеалошким, научним чињеницама, које говоре да су Срби на својим просторима од памтивека, дакле на подручју данашње Црне Горе, Албаније, Грчке, Хрватске, БиХ, Србије, Македоније... у време раног средњег века биле су то државе: Дукља, Зета, Травунија, моћне и јаке, Војислављевићеве... Балшића земље... потом Рашка... па краљевства Првовенчаног, Владислављево, Урошево, Драгутиново, Милутиново, царство Душаново, кратко царство Нејаког Уроша, којег разграбише великаши српски у сопствену пропаст, Лазарево и Деспота Стефана Лазаревића, Бранковића... православно и српско...

Када на такав начин посматрамо наше трајање, онда се у потпуности уклапа личност св. Јована Владимира, као чувара трона велике Дукље. Мада историја не може да тврди да је он први српски краљ, можда је само реч о првом краљу српском о којем су сачувана, каква-таква писмена (писани трагови). Мада има и оних који се држе само сачуваних писмена, па Јован Владимир и није краљ него кнез... Како... им било...

Када говоримо о писменима, било би добро када би наши историчари (који се ослањају искључиво на писмена документа, а највећи део нам је уништен и спаљен)... могли детаљније да простудирају извесну садржину Конгресне библиотеке у Вашингтону (око 40.000 књига на српском језику у Конгресној библиотеци у Вашингтону, где су и наше старосавне књиге много векова пре Немањића и до Немањића) или Лондонске краљевске библиотеке, где се налазе наша писмена из најранијих векова и постнемањићких... Шта ће њима наше књиге!? Шта крију отете и добро чуване прастаре српске књиге, Србима и свету недоступне? Наша поднебља кроз векове су сатирана од стране држава Запада. Много тога од темељних историјских доказа је или опљачкано, или спаљено. Западни свет, њихове библиотеке, тргови, посебно музеји којима се они поносе са ароганцијом и убирају велики новац за то – заправо су опљачкана блага Византије, најчешће словенских народа, па и нашег народа... Вековима је Запад крао

туђу културу, духовност и уметност, о материјалном богатству да не говоримо.

Главна икона светог Јована Владимира у цркви у Елбасану

12.1. ЈОВАН ВЛАДИМИР СТУПА НА ПРЕСТО

Дукља је била раносредњовековна српска кнежевина, чија се територија већим делом поклапала са данашњом Црном Гором. Моћ Дукље знатно се повећала након распада државе српског кнеза Часлава, по његовој смрти око 943. године. Обим Чаславове Србије није поуздано утврђен, али се зна да је укључивала Рашку и Босну. Рашка је, потом, потпала под политичку доминацију Дукље, скупа са суседним српским кнежевинама Травунијом и Захумљем. Византинци су Дукљу често називали Србијом.

Владимирово појављивање на историјској сцени дешава се током дуготрајног рата између византијског цара Василија Другог (владао 976–1025) и бугарског цара Самуила (980–1014). Чини се да је Василије II настојао да ангажује и друге балканске владаре за борбу против Самуила, те да је из тог разлога одржавао контакте и са дукљанским кнезом. Српско посланство, чији је долазак у Цариград око 992. године забележен у једној повељи манастира Велика Лавра из 993, по свој прилици дошло је Василију, управо из Дукље.

Јован Владимир ступа на престо пре 1000. године, наследивши веома млад, свог оца Петрислава. Петрислав се сматра првим дукљанским владарем, чије се постојање може потврдити примарним историјским изворима, који потврђују да је био у блиским односима са Византијом. Дукља се састојала од две области, Зете на југу и Подгорја на северу. По свој прилици, Владимиров двор се налазио у жупи Облик или близу ње. По предању двор се налазио на брду Краљич код села Коштаћица близу Скадарског језера, у пределу званом Крајина на југоистоку Црне Горе. У близини Краљича налазе се остаци цркве Пречисте Крајинске, која је постојала и у Владимирово време.

Његова владавина описана је у 36. поглављу *Летописа попа Дукљанина*, који је, према новијим истраживањима, завршен крајем 13. или почетком 14. века; кратка поглавља 34. и 35. баве се његовим оцем и стричевима, док се претходни делови темеље на усменим предањима и ауторовим домишљањима, углавном се не сматрају поузданим изворима за историју, поглавља од 34. до 36. су заснована на старијој Владимировој биографији, написаној у Дукљи, између 1075. и 1089. године. Летопис **Јована Скилице**, византијског историчара из 11. века, описује Владимира као мудрог, побожног, праведног и мирољубивог владара.

Личност младог кнеза Јована Владимира је веома инспиративна и тешко да човек може да одлучи да пише о његовом доприносу нашој историји и духовности, а да не помене његове корене, васпитање, љубав према православљу, и посебно охристовљену љубав према својој краљици Косари. У неким детаљима, љубав **Косаре, ћерке бугарског цара**

Самуила (до 989. године покорио све српске земље) и Владимира, подсећа донекле на љубав између руских светих - Св. Петра Муромског и Св. Февроније, обоје су се љубављу заветовали на христوليки живот, обоје сахрањени једно поред другог, обоје живели монашки, обоје симболи вечне преданости Христу, вери и кроз њих, свом народу.

Можда бисмо могли да размишљамо о томе да нашег краља Владимира и краљицу Косару, у духовно-историјском смислу, чешће помињемо у народу и и не раздвајамо их, пречесто и превише. Краљица Косара се после несрећне и мученичке смрти вољеног супруга, српског православног краља, заветовала на монаштво. Служила је у манастиру, где су Владимирове мошти почивале, а касније је заветовала српско монаштво, да је сахране поред ногу Владимирових. И сахрањена је управо тако. То кажу штури историјско-црквени записи, као и предања.

Многи народи у свету, када би имали такве примере које има наша прошлост, отелотворена у дукљанском краљевском пару, оличена у блиставим личностима Св. Владимира и Косаре, можда чак и легенду, искористили би то за целе националне спектакле и зараду.

Владимир је син српског кнеза Петрислава, у 10. веку, првог потврђеног у сачуваним списима архонта Диоклитије. Петрислав је био син Хвалимиров, према *Барском родослову*, и брат Мирослава, који је управљао Скадром и страдао у Скадарском језеру, и Драгомира, управитеља Травуније и Хума. Према *Барском родослову*, након смрти Петрислава, „диоклитијски трон је наследио син Владимир, веома млад и уочи самог рата са бугарским царем Самуилом”. Кнез Владимир је брзо и лако савладао ратне и витешке вештине и упоредо је стекао завидну културу и образовање за тадашње прилике. Сматра се да је Владимир владао из своје престонице, која се налазила у подножју брда Катркола или у близини Скадарског језера. Област којом је, након очеве смрти управљао, звала се Крајина и заузимала је простор између Скадарског језера и Јадранског мора, реке Бојане и Црмнице.

У грчком житију је записано: „У раној младости Владимир је био дат неком добром војсковођи, да учи ратну вештину.

Он је ту вештину схватао одлично, и у борбама се показивао храбар и неустрашив. У њему су спојени били: витештво и побожност. Његово милосрђе према бедним и сиромашним било је превелико. Изучавао је марљиво *Свето Писмо* и знао га је превасходно (одлично). Знањем *Светога Писма* и милосрђем успео је, да многе богумиле и друге јеретике поврати ка вери православној. У близини краљевскога двора било је неко запуштено место, које је свет сматрао страшилиштем. Он је то место очистио, уредио и на њему сазидао диван храм. Доцније се то место прозвало по његовом имену. Велику је љубав он имао према народу своме и отаџбини својој. Он се трудио целога свог живота да живи по вољи Божјој, ради добра својих поданика”.

Владика Николај Велимировић пише у делу *Читанка* о светоме краљу Јовану Владимиру да се: „у историји српског народа два човека сликају, као свети Јован Крститељ, са две главе: са једном на рамену и другом у руци. То су два света владара мученика: краљ Владимир и кнез Лазар. Обојица су посечени, и обојица су до дан данас остали живи”...

„Тела обојице њих сачувана су до дана данашњега, и то тело кнеза Лазара више од 500 година, а тело краља Владимира више од 900 година. Њихове свете мошти нису сачуване кроз толике векове помоћу каквих спољашњих балсама, него због унутрашњег балсама свете правде њихове, која је просахнула и кроз кости њихове. Историја светитеља нема краја. Близу је хиљада година како се родио краљ Владимир, и још историја његова нити је свршена, нити ће се свршити. Јер, како би се могло рећи, да је свршена историја једнога човека, кога хиљаде и хиљаде живих људских бића и дан данас сматрају живљим од себе, молећи се пред иконом његовом, призивајући на невољи у помоћ име његово и клањајући се његовим моштима као нечем моћном, многомоћном? Кад је реч о светитељу, не може бити речи о смрти. Светитељство се управо и састоји у победи свега смртнога у човеку. Чак и кад светитељ трпи спољашње поразе у пословима светским, ти поразе се као цемент слажу у унутрашње изграђивање душе његове - пише владика Николај.

12.2. НАЈСТАРИЈЕ ЖИТИЈЕ ВЛАДИМИРОВО

Најстарије сачувано *Житије светог Јована Владимира* садржано је у 36. поглављу *Летописа Попа Дукљанина*. Ова на латинском написана хроника је, према новијим истраживањима, завршена између 1299. и 1301. године у Бару, који је тада био под влашћу српског краља **Милутина Немањића**. За аутора *Летописа* сматра се барски надбискуп Рудгер, који је, све су прилике, био Чех. Он је 36. поглавље саставио као сажетак старијег Владимировог житија, написаног на латинском у Дукљи највероватније између 1075. и 1089. У *Летопису попа Дукљанина*, најзначајнијем јужнословенском средњовековном делу, име дукљанског кнеза, као личности с краја 10. и почетка 11. века, јесте Владимир. Извесно је да „ни једној особи у свом *Летопису* није Дукљанин посветио толико пажње и простора као Владимиру, око његове главе исплео је чудесну светачку легенду, која је сигурно у народу и пре постојала, па ју је он само забележио како ју је чуо од других”.

Одмах по преузимању престола, био је млади дукљански владар опхрван унутрашњим проблемима, пре свега, јеретицима и богумилима, чија је идеологија уништавала будућност охристовљених словенских народа. По доступним изворима, владао је Дукљом од 990. до 1016. године и покушао да сачува кнежевину, стиснуту између Византије и Самуиловог царства. Кад се приклонио Византији, Самуило га је заробио и свезаног послао у Преспу, своју престоницу.

Неки историчари тврде да се Јован Владимир мудро разрачунавао са богумилима, враћао их Христу, или их је и протеривао, и на тај начин навлачио бес појединих властелинских породица, што је, можда, резултирало издајом кнеза Јована Владимира од стране његових поданика, у време када га је 998. године напао бугарски цар Самуило.

Када је Самуило освојио територије којима је управљао кнез Јован Владимир, заробио је Владимира и спровео га у заточеништво у Преспу. Овде је важно истаћи да је по *Житију* и по предању Св. Јован Владимир себе жртвовао, говорећи својој војсци да је боље да он жртвује своју главу за земљу и своју војску, него да изгине цела војска и народ. Тим храбрим

и витешким гестом Јовану Владимиру је порастао углед у војсци у народу, и у свету духовништва.

А пред своје заробљавање кнез (краљ) Владимир скупи све своје око себе и стаде им овако говорити :

– Чини ми се браћо, да мени предстоји испунити реч еванђелску која каже: „Добар пастир полаже душу своју за овце своје. Боље ће бити, дакле, да ја сам положим душу своју за све нас и да добровољно предам тело своје да га убију, него да ви пропаднете од глади и мача”.

Опростивши се са свима, оде цару, а овај га свезана посла у престоци град Преспу, у близини Охрида, у заточење.

„Владимир блажени сеђаше тако у тамници у Преспи и мољаше се Богу даноноћно. Ту му се јави Анђео Божји који га окрепи и јаву му да ће га Бог ускоро ослободити из тамнице, али да ће после тога мученик постати и неувенуло венац вечног живота у Царству Небеском задобити.”

У Преспи се дешава сусрет царске ћерке и младог заточеника краљевске крви. Сусрет ће одредити судбину бугарске принцезе Косаре (Теодоре) и дукљанског младог владара Јована Владимира.

12.3. ВЛАДИМИРОВА И КОСАРИНА ЛЈУБАВ

Фрескотис св. Јован Владимир, жена му Косара и св. Никола у цркви у Бару

Цитат је из 12. века, преузет из *Летописа попа Дукљанина*, најстаријег сачуваног писаног историјског извора.

– И тако једног дана кћер цара Самуила, по имену Косара, потакнута и надахнута Светих Духом, приђе оцу и замоли га да сиђе са својим слушкињама да опере главу и ноге окованих и заробљених, што јој отац дозволи. Међутим, угледавши Владимира и видевши да је лепог изгледа, покоран, благ и скроман, као и да је пун знања и Божије мудрости, задржи се са њим у разговору, јер јој се његов говор учини слadak више него мед и саће. Заволе га не из похоте, него што се сажали на младост и лепоту његову, и што хтеде да га ослободи из тамнице. Косара, потом, изађе пред оца свога и замоли га да јој да овог роба за мужа.

И приђе к цару, падне к његовим ногама, и овако му стане беседити: „Оче мој и господару! Знам да ћеш ме по обичају удати. Али, ако је твоме величанству по вољи, или ћеш ми дати за мужа краља Владимира што га држиш у тамници, или знај да ћу пре умрети, него што ћу поћи за другога.”

Не могаше отац отказати кћери својој, јер ју је много волео и знао за Владимира да је од краљевске крви, те јој испуни молбу и изведе Владимира из тамнице.

Самуило даде Владимиру Косару за жену и сву му државу поврати. Владимир је, потом, владао више од 18 година територијама, а осим Зете и Дукље, добио је од Самуила област Драча (подручје данашње Албаније) и Травунију (делове јужне Далмације и данашње Херцеговине и шири простор Требиња) и западну Рашку. У Преспи је зачета љубав између Самуилове кћери Теодоре Косаре и заточеног кнеза Јована Владимира.

„Љубав ватрена и девствена, нежна и предубока, неизмерна, као бајка”. Као зет и вазал, Владимир се вратио у Дукљу. Након тога, како пише у Летопису: „Владимир је тако живио са својом женом Косаром у потпуној светости и чедности, љубећи Бога и служећи му и ноћу и дању и владао је својим народом, који му је повјерен праведно и у страху од Бога.”

Логично је претпоставити, чак да св. Јован Владимир није имао краљевску круну и звање, већ кнежевску, да га је моћни Самуило, произвео у чувара краљевског трона, одмах по женидби, пошто је постао супруг његове јединице, принцезе Косаре.

12.4. ПРОПАСТ САМУИЛОВОГ ЦАРСТВА

Уследио је 1014. године стравичан пораз на Бјеласици, који је доживео цар Самуило, од византијског самодржца Василија Другог. Он га није само поразио, него је преко 12 хиљада бугарских војника ослепео, а сваком стотом је оставио по једно око, а потом се десила изненадна Самуилова смрт. Такво зверство византијског цара Василија Другог, уништена Самуилова војска, охрабрили су синовца Владислава, који је тежио да освети свог убијеног оца, а жељан и територије Дукље. Самуило је, свејевремено, у борби за престо убио свог рођеног брата Арона. Ове околности напомињемо, како бисмо имали јаснију представу о тешким спољним и незавидним историјским приликама са којима се носио млади краљ Дукље.

Самуиловом смрћу долази до обрта, односно, наглог пропадања бугарско-македонског царства, што је омогућило краљу Јовану Владимиру да води самосталну политику, чиме је стекао фактички независан положај у односу на Бугарску.

12.5. УБИСТВО КНЕЗА ВЛАДИМИРА

Цара Самуила наследио је син Гаврило Радомир, чија је владавина била кратког века: убио га је 1015. године његов брат од стрица Јован Владислав, и преузео власт над царством; недуго потом убио је и Радомирову жену. Нови македонски владар Владислав, који је 1015. године преотео власт цару Радомиру (сину Самуиловом), одлучио је да уклони и Владимира. Позвао га је у Преспу, а као гаранцију да му се неће ништа лоше десити, поручио да ће Владимиру послати златни крст над којим се заклео у сваку своју реч.

Владислав шаље гласнике Владимиру са захтевом да дође на царски двор у Преспу, али Косара одговара мужа од тог пута и сама одлази у Преспу. Цар и рођак српску краљицу

Косару прима са високим почастима, те наново позива краља Јована Владимира да дође, шаљући му златни крст на коме се заклео да му ништа нажао неће учинити. *Летопис* бележи Владимиров одговор: „Знамо да Господ наш Исус Христ, који је за нас страдао, није на златном или сребрном крсту распет, него на дрвеном. Дакле, ако је твоје обећање искрено и твоје речи истините, пошаљи ми по монасима дрвени крст и уздајући се у помоћ Господа нашег Исуса Христа и полагајући наду у живи крст и вредно дрво, доћи ћу”.

И Владимир је дошао у Преспу вођен љубављу према Христовом крсту и путу.

Цар бугарски Владислав је погазио обећање, као што су то, уосталом, кроз целу потоњу историју Бугари чунили српском народу, и 22. маја, односно 4. јуна 1016. године погубио је дукљанскога краља Јована Владимира. Крволочни и сулуди Владислав убио је Јована Владимира на превару и издајнички, попут Јуде Искариотског. Нема скоро детаља из живота, али и страдња св. Јована Владимира, који се није дубоко утиснуо, попут златног печата, у легенде, песме, у памћење српског народа.

Скилицин кратки извјештај о Владимировом убиству слаже се у главним цртама са *Летописом попа Дукљанина*.

„Два епископа и један пустињак дођоше дукљанском кнезу, предадоше му дрвени крст, те потврдише да се на њему цар заклео да му никаква зла од њега неће бити. Владимир пољуби крст и стави га у своја њедра, па са малом пратњом крену у Преспу. Чим је стигао тамо уђе у једну цркву да се помоли Богу. Изашао је из цркве држећи онај дрвени крст, а пред самим црквеним вратима га оборише војници кривоклетног Владислава и одрубише му главу. Било је то 22. маја 1016”.

Летопис попа Дукљанина (глава 36.) о томе што се збило након Владимирове погибије каже:

„Глава му је одсјечена 22. маја. Епископи, пак узму његово тијело и сахране га у истој цркви уз химне и похвале. А да би Господ обзнанио заслуге блаженог мученика Владимира, многи мучени разним слабостима, пошто су ушли у цркву и молили се код његовог гроба, оздраве. Ноћу, пак, сви су

тамо видјели божанску свјетлост, као да је горјело мноштво свијећа”.

Према речима свештеника Јована Пламенца казивања и писанија о Светом Јовану Владимиру нису у потпуности заснована на историјској истини, него више на легендама.

– Историјска наука, због недостатка изворâ, не даје јасну слику живота кнеза Владимира. Не зна се поуздано тачно гдје је убијен: да ли у Преспи, Драчу, Охриду, код Елбасана... не зна се ни зашто је убијен: да ли га је Јован Владислав убио да би уклонио претедента на бугарски престо након што је убио Самуиловог сина, да би заузео његове земље.

Ми се ослањамо на драгоцене, малобројне записе и легенде.

По Девољском епископу Михаилу записано је, почетком 12. века, у његовим исправкама „*Кратке историје*” Јована Скилице да је светитељ убијен у Охриду.

Постоји у порти цркви Богородице Челнице у Охриду камен, на којем је свети Јован Владимир убијен и одмах поред камени гроб у којем је он, потом, сахрањен. Према епископу Девољском Михаилу, тело српског краља св. Јована Владимира је касније пренето, прво негде код Струге, а одатле у манастир Шин Ђон. Ту се не помиње Пречиста Крајинска. Неки археолози тврде данас да је Пречиста Крајинска манастир из 14. века! Али, имајући у виду чињеницу и нашу дугу традицију градитељства богомоља, јер су наши преци градили светиње најчешће на разрушеним темељима својих древних цркава, то може да буде случај и са Пречистом Крајинском.

Порта цркве Богородице Челнице у Охриду

12.6. ПРВО ПОЧИВАЛИШТЕ У ПРЕСПИ, МЕСТУ ЉУБАВИ И СТРАДЊА

Сахрањен је Владимир у Преспи, одакле га је несрећна Косара убрзо пренела у цркву Св. Марије у Крајини (уз обалу Скадарског језера, а на падинама планине Румије)... Владимир је брзо проглашен за светитеља владара (по неким изворима), првог у Срба.

Али, светитељ ни мртав није имао мира. Мошти су му прво пренете у Драч, па у манастир Светог Јована (Шин Ђон) код Елбасана... да би од 1995. године почивао прво у Благовештењској, а онда у Саборној цркви у Тирани, седишту Албанске православне цркве. Дрвени крст који га је, по предању, коштао главе, вековима је у поседу породице Адровић из околине Бара и сваке године, на Свету Тројицу, износи се на врх Румије.

Црква Св. Ахилија у Прести, где је убијен Св. Јован Владимир (10/11. век)

Пошто је страдао као праведник, брзо је проглашен за блаженог, три године после смрти, и подједнако су га поштовали представници свих конфесија које су ту живеле.

Поп Дукљанин описује: „...Његово тијело лежи у цело и мирише као да је намазано многобројним мирисима, а руком држи онај крст који је добио од цара. И у истој цркви сваке године на његов празник се окупља мноштво народа и захваљујући његовим заслугама и његовом посредовању, ту се и данас чине многа добра онима, који се моле искреног срца. Жена блаженог Владимира, Косара, замонаши се и живећи побожно и свето, у истој цркви оконча живот и ту би сахрањена, код ногу свога мужа...”

12.7. ЖАЛОСТ КОСАРИНА

Љетопис попа Дукљанина (глава 36.) бележи што се десило са Косаром, након Самуилове смрти и Владимирове погибије, а вероломством новог бугарског цара.

„Жена блаженог Владимира плакала је великим плачем, више него што се може исказати, много дана. Гледајући, пак, цар чудесна дела, која Бог тамо чињаше, доста се уплаши и наведен кајањем, дозволи својој рођаци да узме његово тијело и однесе”.

Поп Дукљанин описује паћенички крај Косаре: „Двије године после Владимировог смакнућа – 1018, умрла је његова жена Косара, која је, такође, сахрањена у цркви Св. Марије у Крајини”.

Записао је поп Дукљанин да у цркви Свете Марије у Крајини (Пречиста Крајинска) постоји књига добрих дела и чудеса Владимирових, приказаних по хронолошком реду. Свети Јован Владимир је показао светачке моћи још за живота – на његову молбу Бог је уништио змије од којих му је војска страдала, а његов светачки ореол је нарочито био изражен непосредно после његове смрти. Кнез Владимир је у *Летопису попа Дукљанина* више пута назван блажени, што је први степен светости и три пута *sanctus*/свети/. Међутим, не постоји сачуван документ о чину канонизације”.

Саркофаг у којем почивају мошти св. Јована Владимира

Због државничке храбрости и истинског мучеништва за свој народ, живот кнеза Владимира и данас представља блистави пут истине на лествици јачања духовног идентитета српског народа, поготово у крајевима данашње Црне Горе и Албаније... али и целе Србије и српских земаља.

Нажалост, блажени кнез Владимир није имао срећу да мирно почива у земљи дукљанској, већ су његове мошти неколико пута мењале место починка. Према Константину Јиричеку, 1215. године, Епирци су приликом заузимања Скадра, опљачкали Богородичну цркву у Крајини и однели мошти светог Владимира у Драч, где је до 1381. сматран заштитником града. Значи, још тада су Владимира сматрали светим, јер се, у средњем веку, као највећи ратни плен, сматрало отимање светитељских моштију. Око цркве код Елбасана развио се православни манастир, који ће у 18. веку постати седиште Драчке архиепископије.

У новија времена, манастир је због неодржавања ороную, а после 1960. године угашен је од стране комунистичког Енвер Хоџиног режима у Албанији; њивот са свечевим моштима је 1967. склоњен у цркву Свете Марије у Елбасану. Манастир је у полусрушеном стању враћен Цркви током 1990-тих, а обнова његове цркве и конака завршена је 2005. године. Од 1995. године мошти св. Јована Владимира су чаване, прво у Благовештењском храму, потом у Саборној цркви у Тирани, а у манастир елбасански враћају мошти само за празник нашег светитеља. Данас се у Саборној цркви у Тирани налази једна подлактица светитељева, а један део моштију је у Благовештењском храму у Тирани.

Слављење имена светог кнеза Владимира било је нарочито изражено у оквирима средњовековне Зете, да би се, неколико векова касније, пренело на околне земље (Албанију и Македонију), а преко *Летописа попа Дукљанина* потресна, скоро библијске снаге, прича о Владимиру и Косари, постала је радо читана у ширим културним круговима Далмације и Дубровника. Тако је далматински књижевник Андрија Качић-Миошић, средином 18. века, написао хронику у стиховима под називом „Разговор угодни народа словинског”, уневши песму „О краљу Владимиру”.

12.8. ВЛАДИСЛАВЉЕВА ПРОПАСТ

Владислав је почетком 1018. године покушавао узалуд да нападне Драч, под чијим зидинама је скончао. Према *Летопису*, током опсаде Драча, св. Јован Владимир се појавио пред Бугарином Владиславом, док је овај седео за трпезом и вечерао. Убица Владислав устао је и почео да бежи, позивајући војнике да га спасу. Скончао је ту ноћ у лудилу, говорећи како га убија св. Јован Владимир. Исте године је византијска војска под вођством победоносног цара Василија дефинитивно покорила остатке некада моћне Самуилове царевине. Пошто Владимир и Косара нису имали деце, његов наследник био је стриц Драгомир, травунијски кнез, који се у првој половини 1018. године упутио са војском у Дукљу, са намером да се устоличи као њен владар. Кад је дошао у Котор, Которани су га на превару убили, а његови војници су се вратили у Травунију...

12.9. ОД ПРЕСПЕ ДО ЕЛБАСАНА

Кнез Јован Владимир је први владар неке српске државе, који је уврштен међу светитеље. Неколико година његове мошти су почивале у Пречистој Крајинској, цркви близу његовог двора у Крајини. Народ је масовно походио ово светилиште. Око 1215. године – када је Крајина била под влашћу рашког великог жупана Стефана Првовенчаног – мошти је, вероватно, однела из ове цркве у Драч војска епирског деспота Михаила Првог. Он је у то време био заузео Скадар, који је од цркве удаљен око 20 километара. Свети Јован Владимир је поменут у једном грчком црквеном тексту као светац заштитник Драча. Драч је 1368. од Анжујаца освојио великаш Карло Топија, француске крви. Он је 1381. године обновио у византијском стилу, земљотресом порушену цркву у уској долини речице Куше, притоке реке Шкумбин – близу локације на којој ће у 15. веку бити подигнут град Елбасан у централној Албанији. Црква је посвећена Светом Јовану Владимиру, како је уклесано у мермерном натпису на српском, грчком и латинском језику, који је Топија поставио изнад јужног улаза у храм. Свечеве мошти чуване су у дрвеном ћивоту, смештеном у три метра високој едикули у цркви.

Сваке године на празник светог Јована Владимира, 4. јуна по новом календару, велики број верника се окупља у близини Елбасана у манастиру Светог Јована Владимира, којег Албанци називају Шин-Ћон. Мошти светитељеве тада путују из Саборне цркве у Тирани пут Елбасана. Тог јутра у манастиру Св. Јована Владимира клањају се моштима Светог краља верници пристигли из околних православних држава... Након јутарње литургије свештеници носе ћивот три пута око цркве, појући, док их окупљени народ прати држећи свеће у рукама. Ћивот се поставља испред богомоље да би га верници целивали...

Бројне су приче о исцелењима болесних и бездетних, како хришћана тако и муслимана, након молитве код свечевих моштију.

Протојереј Јован Пламенац, парох барски и старешина румијске цркве Свете Тројице са крстом св. Јована Владимира

12.10. ВЛАДИМИРОВ КРСТ

Крст који је, по предању, онај на коме се Јован Владислав криво заклео, а Јован Владимир био погубљен, традиционално се чува у **породици Андравић из Вељих Микулића код Бара**. По Андравићима, тако је већ вековима. Андравићи кажу да је крст, од тисовог дрвета, окован у сребро у Венецији у време кад је народ барског краја све више прелазио на ислам (вероватно крајем 16. века). На путу за Венецију и назад чувала га је велика пратња. Дужина му је 45 см, ширина 38 см, дебљина 2,5 см, а на његовом доњем крају углављена је кугла од месинга, у коју се умеће штап кад се крст носи.

Иван Јестребов, руски дипломата, истраживач, историчар, етнограф и доказани пријатељ српског народа, записао је: „Знаменити крст, који Мркојевићи носе на гору Румију, где је црква Свете Тројице, дарован је био краљу Владимиру од краља бугарскога Владислава, његовог шурака, на коме се овај заклео, да му не ће бити никаквог зла од њега. Пошто су се Крајињани потурчили, Мркојевићи су отели овај крст, што је озлоједило Крајињане. Због тога дуго су они радили да одузму од Мркојевића крст кад су и ови ишли на Румију, и зато су свагда били наоружани, али им то није пошло за руком, и престали су сасвим ићи на ту светковину. Мркојевићи су дуго одлазили на Румију са овим крстом, премда су се и они потурчили. Сад пак слабо учествују са хришћанима на овој светковини. Како му драго, прастари крст је сачуван, и находи се код **Ђуре Илића Андравића** у селу Микулићима. Колико сештује овај крст, може се судити по овоме. Турци, кад га дижу, зборе овако:

„Крст се диже, Бог се моли, Господи помилуј!”

Црква Св. Тројице на Румији, светла тачка на нашем замућеном хоризонту

Сваке године на Тројичин дан крст светог Јована Владимира се пред литијом износи на врх планине Румије. Учесници се окупљају у Вељим Микулићима, дан раније. Изношењу крста претходи богослужење у поноћ у цркви Светог Николе. После литургије креће се у поход према 1593 метара, високом врху Румије. На челу литије је Владимиров

крст, кога носи члан породице Андровић, иза њега иде православни свештеник, и остали верници. Међу походницима су традиционално и католици и муслимани тог краја. Учесници у поворци пјевају: „Крста носим, Бога молим, Господи помилуј”.

Црква Св. Тројице на Румији

12.11. ФРЕСКЕ И ИКОНЕ СВЕТИТЕЉЕВЕ

Свечев лик осликан је у светогорским манастирима Хиландару, Зографу и Филотеју; у бугарским манастирима Рили, Тројану и Лозену; у Манастиру свете Катарине на Синају; у манастиру Арденица на југозападу Албаније. **Христофор Жефаровић**, сликар и графичар из Македоније, живописао је 1737. цркву српског манастира Бођани у Бачкој, Јована Владимира осликао је у реду са неколико других светаца Срба, као младог човека кратке браде са круном и скиптром. У истом реду стоји још један светац са подручја данашње Црне Горе, Стефан Штиљановић.

Жефаровић је светог Јована Владимира уврстио међу владаре и свеце, које је илустровао у свом делу „Стематографија”, објављеном у Бечу 1741. године. Потом је израдио бакрорезну плочу са сценама Владимирових чуда. Свечев култ постојао је у Македонији, нарочито у 18. веку, када је Јован Владимир често осликаван на фрескама и иконама македонских цркава - пише у једном од црквених списа.

12.12. КОСАРИНА СВЕТОСТ

Од мученичке смрти св. Јована Владимира прохујао је цео миленијум. Ми, његови по роду потомци, данас га се са поносом, љубављу и поштовањем, сећамо. Човека, владара, величанствену историјску и духовну личност коме је једини пут био љубав према Христу, према роду, према ближњем. Због љубави и за љубав је страдао, не делећи свој народ, него га је волео, чувао и сабирао.

Данас седимо овде, ми, из Србије, наша браћа из Црне Горе и других српских змаља... са тугом констатујемо погубне, вишегодишње деобе унутар српског националног бића и мрачни, рушилачки дух самопорицања. Нико у овој историјској

агонији нити је чист, нити ће бити поштеђен. Питамо се шта би нам рекао св. Јован Владамир: ко смо, ми, данас?! У шта смо се претворили?! Колико смо ниско пали, пред Господом и пред светитељем?

У нашој историји постоје, поред дукљанске кнегиње Косаре, још две жене владарке, које су утиснуле снажан печат у својем времену, али собом су, у извесном смислу, обележиле векове. Зато бих искористила прилику да нагласим да је личност Косаре у историографском и сваком другом смислу па и духовном, столећима неправедно у запећку.

Јелена Анжујска, Милутинова мајка, од Срба много поштована, од рода францускога царскога, постала је после смрти свога супруга краља Уроша Првог, владарка, прва ктиторка, а потом проглашена за светитељку. Замонавши се, сахрањена је у манастиру код Скадра, а потом су јој тело пренели у манастир Градац.

Српска кнегиња Милица је имала витешку и веома тешку улогу у косовској и покосовској Србији, оставши без мужа кнеза Лазара, изгубивши на трен власт у Србији, изгубивши ћерку Оливеру, јер је била принуђена да је пошаље султану, Турчину Бајазиту, изборила се и за велико деспотство сина Стефана и за Деспотовину Србију. На крају, скончала је као монахиња у манастиру Љубостиња.

Косара, која је својом љубављу спасила супруга, српскога кнеза Јована Владимира, била одана, покушала и себе да жртвује одлазећи Владиславу Јовану у чељустима да се увери у његову искреност, њена дубока туга, одлазак из световног у испоснички монашки живот, и брза смрт, говори о њеној дубокој патњи и великој оданости и молитвеној преданости супруге српског владара, која је историјски, али и духовно, бачена на маргину. Косара, ћерка моћног Самуила, Косара, уз чију је помоћ и моћ, њен муж градио храмове, Косара, која је собом омогућила да кнез Владимир Јован добије велики углед и утицај на немалом простору, жена је и владарка која је дала свом супругу и Дукљи много више од живота.

Зашто се и Косари није посветила пажња достојна њеног имена, порекла и улоге коју је имала у животу светог краља Јована Владимира? Можда је одговор у чињеници да за живота Јован Владимир и принцеза Косара нису оставили потомке, који би касније, показали и доказали светост мајке и жене, царске ћерке и њене несвакидашње љубави. Она је заборављена. Ако Косарина љубав према супругу, краљу Владимиру није била светла и света - није ничија. Можда је пред нама шанса да у будућности ту грешку, према њеној личности, исправимо? И на крају, колико је оних који са сигурношћу знају где почива прва српска краљица Косара и бугарска принцеза?

Јован Владимир је Косарином љубављу остао жив у Преспи, постао краљ дукљански и миљеник самог бугарског цара Самуила, тада најутицајније и најмоћније личности на подручју Балкана и великог дела Европе. Постао је тако и у писаној историји и први српски кнез (краљ) велике Дукље.

Септембар 2016.

13. СЕДМОВЕКОВНО СЕДИШТЕ СРПСКЕ ДРЖАВНОСТИ*

Срби у Албанији у очувању нашег
историјског и културног наслеђа

Трајање српског народа на просторима данашње албанске државе званична наука није измерила релевантним часовником. Бројни историчари, који изучавају старије доба и рани средњи век тврде да је град Скадар био српска престоница око седам векова. Подсећамо, Скадар је, по неким историчарима, био српска престоница од 490. до 1181. године. Али, осим те чињенице, остали подаци везани за период древне српске државе и културе на некадашњим нашим просторима, за сада се не износе, или су *ad acta*, до неких бољих времена. До тада, нашу историју други присвајају, отимају и не само историју, него и светиње које су изградили српски владари, па чак и наше светитеље, попут светог Јована Владимира.

О српској култури, духовности на подручју Албаније и поред систематског рушења дела српског националног бића, које је хиљадама година стасавало на том подручју, од агарјанских, времена краља Ахмета Зогуа (владао од 1928-1939) до комунистичког диктатора Енвера Хоџе (1944-1985) и поред свих покушаја, није могло да се затре.

О томе сведоче град Скадар, црква Св. Стефана у центру Скадар – тврђаве, коју су градили наши преци, црква Св. Срђа и Вакха, коју је саздала Јелена Анжујска... али и манастир Светог Јована Владимира, потом у Бешкој црква Пресвете Богородице, чији је ктитор Јелена Балшић, али и друге светиње у Албанији... То су духовне и неимарске вредности, које су успеле, Божјим чудом да преживе петовековно турско ропство и потоња, олујна комунистичка и ратна времена.

Ми ћемо излагати према расположивом историјском материјалу, али и сакупљајући нову грађу из сусрета са нашим светињама, музејима у Албанији, попут Историјског

---

* Рад са научног скупа „Очување културно-историјског наслеђа Србије у иностранству” у организацији Института за Међународну политику и привреду, Београд

музеја у Скадру, где су изложене нумизматичке и епиграфичке збирке, које несумњиво говоре о нашем трајању. Међутим, у поменутом музеју кустоси кривотворе истину, показују заставе старих српских држава, новац, медаљоне, прстење, али и витешке оклопе и друге драгоцене историјске доказе постојања српских династија: Војислављевића, Немањића, Мрњавчевића, Лазаревића, Бранковића, Балшића, представљајући их посетиоцима као албанске. У то смо се уверили, приликом обиласка Историјског музеја древног Скадра, где експонати одишу српском културом, обрадом, обележјем.

Од материјала који је занимљив за овај рад издвајамо историјске чињенице о старости српског народа, доступне свима који уђу на интернет, односно, Гугл, (3. августа 2016).

„Српски народ историјски спада у зреле народе. Разлог за то лежи у чињеници да је успоставио сопствено државно устројство (управу) између, далеке 610. и 641. године. Током наредних векова, српски народ увек је био државотворан и ни једног тренутка није остао без бар једне своје националне државе или ентитета!

Према историчару **Порфирогениту**: „први познати српски кнез био је Вишеслав, унук „непознатог архонта”, владара за којег се сматра да је повео Србе из Беле Србије (Бојке) на Балкан. По Порфирогенитовој тврдњи „отац непознатог архонта био је владар Срба, који је имао два сина. Један га је наследио после смрти и владао „Белим” (данас Лужичким) Србима, а други, прозван „Непознати архонт” (данас Балкански) „Црвеним”, Србима на југу! Вишеслав је владао од 780. године. Његови потомци Радослав, Просигој, Властимир, Мутимир, Прибислав, Петар, Павле, Захарија и Часлав сматрају се припадницима прве српске династије. Та владарска лоза носи име Властимировића, по кнезу који је поразио Бугаре и ојачао Рашку Србију! Последњи владар ове рашке династије, кнез Часлав је погинуо 950. у бици са Мађарима, на Сави код Београда”.

Тада се средиште српске државности премешта у Зету (Дукљу). На тим пределима први познати владар био је Јован Владимир, који је борбу за осамостаљење Зете од Византије отпочео годином доласка на власт, а то је 1000. година. Више

успеха у том храбром подухвату имао је Стефан Војислав, који је 1040. године организовао устанак македонских Словена под Петром Дељаном. Заједничким снагама успевају да се одупру Ромејима. Стефан Војислав је окупио војску која је Зети припојила Травунију и Захумље. Његови наследници Михаило и Константин Бодин успели су да одрже независност, а територију чак прошире! Њихова држава обухватала је и Рашку и Босну, а Михаило је крунисан за краља! То се десило 1077. године. После Бодинове смрти 1099. краљевство се распада.

Трећа по реду династија је она чији је родоначелник Рашки кнез Вукан, који је владао од 1083. године. Вукан је био српски велики жупан који од почетка девете деценије 11. века, до почетка друге деценије 12. века, владао Рашком и сматра се оснивачем династије Вукановића, чију бочну грану представљају Немањићи. На власт га је довео краљ Зете, Константин Бодин (1081—1101), који је заузео Рашку и поставио браћу, Вукана и Марка, да њом владају. Током наредних година, Бодин и Вукан врше нападе на Византију, али на крају бивају сузбијени, крајем девете деценије 11. века. Вукан је касније, у три наврата (1093, 1094. и 1106), правио велике нападе на Византију. Међутим и поред значајних успеха у тој борби (два пута је побеђивао византијске војске, продирао је до данашњих Скопља, Тетова и Врања), није успео да трајно заузме делове византијске територије. После Бодинове смрти 1101, (или 1099), умешао се у борбе око власти у Зети. Сматра се да је умро између 1112. и 1115, или већ 1112. године, а после њега се на власти помиње његов братанац Урош Први.

Овој лози припадају поменути Урош Први, Урош Други, Деса и Тихомир. Овај потоњи, касније се испоставило, био је старији брат родоначелника најзначајније српске династије (Немањића) Стефана Немање.”

Све ово пише на страницама „Википедије”.

13.1 ЗАДУЖБИНАРСТВО СРПСКИХ ВЛАДАРА

У разјашњавању теме *Очувања нашег историјског и културног наслеђа на подручју данашње Албаније*, осврнимо се

на сачувана здања која су градили наши краљеви или краљице у раном и касном средњем веку.

Јелена Балшић-Лазаревић, кћерка цара Лазара и царице Милице, почива од 1443, у цркви св. Богородице, на острву Бешка (Бешка горица) на Скадарском језеру. Умрла је у дубокој старости, после тешког живота, који је обележила њена борба за православну веру. Њени родитељи, сестре, брат **Стефан Лазаревић**, сви они су животима сведочили оданост свом народу и Христу. Лазарева ћерка Јелена, одолевала је олујним временима, када су са југоисточне стране на Балкан пристигле турске хорде, палећи све пред собом. Са друге, западне стране, млетачка држава није одустајала од лукавих амбиција отимања српских светиња, од приморских територија, које нису биле под турском камом.

Када су Балшићи преузели власт у Зети, на челу породице био је Балша Први, који је имао три сина: Страцимира, Ђурађа Првог и Балшу Другог. Страцимир је био ожењен Јерином, кћерком великаша Прогона Дукађина и са њом је имао сина Ђурађа, који је био господар Зете од 1385. до 1403. под именом Ђурађ Други Страцимировић Балшић. Он је био ожењен Јеленом, кћерком кнеза Лазара Хребелановића, која се после његове смрти удала за босанског војводу Сандаља Хранића (1411). Ђурађев и Јеленин син био је Балша Трећи, последњи владар из династије Балшић, који је управљао Зетом од 1403. до 1421. Потомци Балшића, по женској линији, последњи пут се помињу око 1500. године. Светиње које су изнедрили Балшићи на острву Бешка данас сведоче о градитељима. Обновљене су две цркве, старија - Св. Ђорђа и млађа, посвећена Пресветој Богородици. Претпоставља се да је ктитор цркве Св. Ђорђа био Ђурђе Други Стратимировић Балшић. Цркву Пресвете Богородице подигла је Јелена Балшић. Манастир се налази релативно близу границе са Албанијом. У Бешкој, иначе, почива и српска краљица Косара, супруга Св. Јована Владимира. Балшићи су владали територијама Зете, православног приморја и деловима Албаније са Љешом и Скадром.

Постојање српске државе, културе и духовности, потврђује градитељство прве владарке задужбинара, Јелене Анжујске, (1236-1314), супруге краља Уроша Првог – црква Св. Сергија (Срђа) и Вакха на Бојани код Скадра.

У цркви код древног Скадра сахрањени су наши краљеви: Михајло, Бодин, Владимир, Доброслав, Градихна. Манастир је изграђен на темељима светиње из времена Јустинијана, нажалост, нису сачувани ранохришћански трагови. Наша светиња се помиње у великом броју латинских и ћириличких докумената.

Познато је да је у средњем веку у близини манастира било пристаниште, царинарница, трг. Већина сачуваних извора из периода Јелене Анжујске бележи и записе о транспорту роба и трговине, а тим пословима је српска краљица посвећивала значајну пажњу.

У Дубровачком архиву налази се највећа збирка докумената различитог порекла од 13. до 16. века, па и докумената везаних за Јелену Анжујску. Око манастира на скадарском острву били су изграђени објекти од државног значаја, царинарнице, трговачке куће. Роба је до Светог Срђа била довожена бродовима уз Бојану, која је до тог места пловна.

Лево од улазних врата храма светих Срђа и Вакха налазила се плоча са ктиторским натписом, који садржи комплетну краљичину титулу, сачувано је латинско писмо: *„Јелена, краљица Србије, Дукље, Албаније, Хума, Далмације и приморских области” са својим синовима (Милутином и Драгутином). Изградила је она нову цркву у част блажених светитеља Срђа и Вакха лета Господњег 1290”*.

Исту цркву ће 1318. године обновити краљ Милутин. И Милутинов ктиторски натпис се налазио изнад портала, а данас се чува у Историјском музеју у Скадру.

Све фалсификоване историјске неистине о аутохтоности Албанаца на српским вековним просторима, обара овај натпис. И само онај ко нема очи, неће схватити да је на овом подручју утемељена српска материјална и духовна култура, настала на коренима много дубљим него што је савремена историја способна да истражи, или сме да се упусти у доказивање истине која толико боли друге. Припадамо народу са древном традицијом, дубоким коренима, културом, језиком, писмом, државношћу, црквом. Припадамо народима градитељима, а не руштељима – припадамо онима о чију се културу други отимају.

Као народ утицали смо духовношћу да наше краљице туђинке пређу из римокатоличанства у православље. По мојој процени, Римокатоличка црква нам, управо, ни ту чињеницу никада није опростила. Наше краљице католикиње, не само да су постајале православке, него су градиле православне светиње, сиротишта за српску децу, школе за девојке, манастире по српској земљи, остављале велике задужбине српском народу. Јелена Анжујска је прва српска краљица, која је изградила и установила женске школе и сиротишта ... По рођењу католикиња, Јелена Анжујска је око 1280. у цркви Светог Николе код Скадра, коју је, иначе, она подигла као православни манастир, примила монашки завет и постриг. Јелена француске католичке крви, умире 1314. године у Брњацима као православна монахиња. Сахрањена је у манастиру Градац. Има ли веће победе и признања српском народу, његовој вери, традицији, култури?

Недалеко од Скадра данас постоје остаци рушевина манастира Св. Срђа и Вакха, којег је изградила Јелена Анжујска, са олтаром обореним у Бојану.

13.2. СКАДАР, ЕЛБАСАН, ТИРАНА КАО СВЕДОЧАНСТВО НАШЕГ ДРЕВНОГ ПОСТОЈАЊА

Древни Скадар-град, десно црква Св. Архиђакона Стефана

Током обиласка слабо очуваних грађевина по Албанији, које је изнедрио српски народ, очигледно је присвајање тих светиња, поготово на локацијама шире околине Скадра. Зна се да су на том простору некада почивале наше бројне богомоље. Неки историчари тврде да је Скадар имао 365 светиња, за сваки дан у години по једну цркву. Ту тезу заступа и адвокат Павло Брајовић, председник Удружења Срба и Црногораца у Албанији.

Околна брда Тарабош и Брдањола су посебно сведочанство нашег историјског и културног наслеђа. Подсећамо, бранећи Скадар 1447. године страдало је више од 19.000 наших војника на Тарабошу, које је сада тужно и оголело брдо, наспрам Тврђаве.

На оближњој Брдањоли су похрањене кости 12 хиљада наших предака, који су положили своје животе у Балканским ратовима 1912-1913. Пре четири године, након века небриге, на Брдањоли је служен парастос изгнулим српским и црногорским војницима. Велику улогу у неговању српских корена и историјских сећања има митрополија Црногорско-приморска.

На Духове 2008. године у Враки је служена прва литургија у новоизграђеној цркви посвећеној Св. Тројици, иначе јединој светињи која сада припада српском народу у Албанији. Црква, чија је унутрашњост од белог мермера, грађена је више од пола деценије, недалеко од места где је некада била наша стара светиња – порушена у време Енвер Хоџиног једноумља. Две године касније, априла 2010. године, за Васкршњу литургију у Враки, били смо сведоци да се враћа вера међу наше Скадрани, она их надахњује, учи их да негују своје корене, да јавно исповедају своју веру; обнавља се институција кума цркве, знају каква је улога славског колача, жита. После дуго деценија обављају су у цркви у Враки прва крштења и венчања Срба скадарске шире околине. Обнавља се жива вера прадедовска.

Поред епоха мрака, ислама, сатирања свега што је српско-православно и поред вишедеценијске политике притисака да нестану српска култура и духовност у Албанији, може се констатовати да нису наши историјски трагови затрти. Није се угасило српско име, нити српско

постојање, нити наша реч. Када је почетком 2007. године у Скадру, после 74 године потпуне духовне, културне, националне изолације и таме, почела са радом школа српског језика, коју су помагали наизменично држава Србија и Црногорско-приморска митрополија, отворила су се историјска врата за наше сународнике, који су надлазили попут реке. Тада се схватило да су се, ипак, у Албанији Срби одржали.

Припадници свих генерација били су полазници школе српског језика у Граду. Интересантно је да су долазили, осим Срба и Албанци, католици, муслимани, они који су дубоко свесни својих корена. Гано Мућић, Албанац, муслиман, свестан својих корена, Бледари Башани, католик и многи други... Школу води Никшићанин, проф. Светозар Ђираковић. Закључно са 2016. годином, српски језик је савладао више од 1. 500 деце, људи, жена, девојака, младића. Захваљујући раду школе српског језика, након осам деценија, Скадар је послао своје прве студенте на студије у Београд. До 2014, укупно се школовало у Београду 30 младих Срба, а током 2015, држава Србија је финансирала још 10 наших студената из Албаније.

Колико вреди написана и изговорена српска реч међу припадницима нашег народа, сведочи и чињеница приликом посете Тирани, Елбасану, Драчу. Било је довољно само да се чује српска реч. Поставља се питање, шта је јаче: памћење, свест о трајању, вера или матерњи језик? Шта је оно што је очувало српски народ и поред вишевековне, континуиране, у Европи незабележене Голготе, коју су Срби преживљавали. Можда би антрополози, историчари, духовници, лингвисти могли да одговоре на питање – зашто реч, односно језик, има пресудни значај у очувању, пре свега, буђењу националне свести.

Не располажемо прецизним подацима колико данас у Албанији живи Срба и Црногораца, али према речима Павла Брајовића, председника Удружена Срба и Црногораца „Морача–Розафа” (Розафа морају да пишу као део албанског обележја) у ширем подручју Скадра живи преко 40.000 људи српског корена. Додајемо томе да Срба има у не тако занемарљивом броју у Тирани, Фиру, али и у околини Елбасана, Драча ...

Срби и њихова култура, традиција и вера у Албанији су разбијени, али нису уништени. Када то кажем, онда у првом реду мислим на положај српског и црногорског народа у Скадру и широј околини, будући да је древни град био полазна основа за шира истраживања.

Из вековног српског, односно, зетског државног живота у северној Албанији, остали су трагови наше духовности и културе. У вековним најездама других народа, многа сведочанства српске материјалне и духовне културе су уништени. Ипак, трагови опомињу на постојање наше државности и некада богатог духовног живота Срба у Албанији. Поготово су сачувани остаци на северу Албаније. Велики број српских цркава на скадарском подручју сведочи о некада густо насељеним нашим становништвом, о верском животу.

Славни Скадар - место дукљанских кнезова и српских краљева, имао је веома значајну историјску улогу, много пре Немањића, али и у њихово доба. Поново наглашавамо, српске цркве, а било их је на стотине, или су срушене до темеља, или су претворене у џамије или у католичке богомоље, или су сада власништво Албанске православне цркве. Некада је само у Љешанској нахији било 250 српских цркава и манастира. Срби који су се рађали овде, живели су генерацијама, уназад осам деценија, као народ без верског и инационалног идентитета, минулих деценија сахрањивали без без крста и било каквог православног обележја.

13.3. ГЕНЕРАЦИЈЕ ПРАВОСЛАВНИХ СРБА У АЛБАНИЈИ УМИРАЛИ СУ БЕЗИМЕНИ И НЕПРЕПОЗНАТЉИВИ!

Сада је за нијансу повољнија клима. Ипак, ако би неко од наших сународника у Албанији желео да промени натурено албанско име и презиме у српско, морао би да плати око две хиљаде евра да би поново постао Србин и имао право на српско име и презиме. Такав је данас положај Срба у Албанији! После пописа од 2011. године, у Албанији има 450 Црногораца, неколико хиљада Македонаца, док се у делу „под разно” као Србин изјаснило 50.000 становника – указао нам је Веселин Матановић, албански атлетичар репрезентативац, угледни Србин из Скадра.

13.4. ДЕМОГРАФСКА СЛИКА У ДАНАШЊОЈ АЛБАНИЈИ

(Википедија, посећена 4. августа 2016.)

Становника Албаније укупно има, по процени из 2014. године, 3.020.209. Према подацима пописа из 2011. чак 82,6 одсто грађана су се изјаснили као Албанци; 1,9 одсто испитаника се изјаснило као нека од националних мањина; 15,5 одсто становништва је одбило да се изјасни о својој етничкој припадности. Неке мањинске групе тврде да је бар 30 одсто становништва неалбанског порекла, док званична Тирана тврди да тај број не прелази 80.000.

Савет Европе је као једну од озбиљних замерки албанским властима навео и проблеме везане за попис и Закон о попису 2011. године. Овај проблематичан и симптоматичан закон је предвиђао новчану казну у износу већем од 1.000 америчких долара, у случају да се појединац на попису изјасни о својој етничкој припадности другачије, него што му пише у изводу из матичне књиге. По подацима званичне статистике број Грка се креће око један одсто, а по подацима грчких организација до 12 одсто. Процена од 12 одсто је прецењена, јер грчки извори Грцима сматрају све православне становнике Албаније, а не само Грке у етничком смислу, него и Србе!? Према таквим подацима (ИНТЕРЕГ- а) у Албанији има свега 10.000 Срба. То значи да чак и званична политика Грчке тежи да „присвоји” становништво српског порекла. Не чуди онда, што у околини Скадра постоје српске светиње, које данас „припадају” Грчкој православној цркви.

У првим временима раног средњег века у приморју данашње Средње Албаније формирана је српска држава Зета са престоницом у Скадру. Кад је ојачала српска држава, она је заузела албанску обалу и јужније од Скадра. О томе сведочи веома стара црква Св. Јована Крститеља, из 9/10. века, градили су је српски властелини, симбол је судбине српског народа у овој држави. Наиме, Албанија је ову нашу светињу предала римокатолицима. Цркву Св. Јована Крститеља саздао је неко од краљева династије Војислављевић. Пошто је настала пре раскола 1054. када смо сви били једна хришћанска црква, римокатолицима је то послужило као идеално оправдање да могу да је „наследе.”

Од следеће године, 2017-те и свештеници СПЦ ће служити у цркви, Св. Јована у Албанији. Та служба ће бити први корак у покушају да се изборимо да светиња припадне народу који ју је градио - српском.

Мало знамо о својој древности, мало знају и српски историчари о томе колико су дубоки српски корени у Скадру. Поједине породице у Скадру негују кумства стара око 300-400 година. Наше светиње настајале су, на подручју данашње Албаније, дакле, на старој предачкој земљи у 5. 6. 7. 8... веку. Налазили смо у околини Скадра на десетине црквишта, остатака наших грађевина и гробаља, порушених кула и других споменика културе из прадавних времена, насталих у вековима пре раздвајања две цркве – каже новинар **Велимир Поповић**, Србин из Скадра.

Случајно или намерно, албански „рестауратори” у процесу реконструкције српских светиња, изнад главних врата, скидају остатке уклесаних натписа на старословенском језику и уграђују натписе на грчком, не би ли будуће генерације поверовале да је, рецимо, свети Јован Владимир био Грк, и да је камена црква, која сведочи о старости наше цивилизације и о аутохтоности Срба на овим просторима – грчка. Иста тежња је и Ватикана у случају цркве Св. Јована. Ако буде остао кривотворени натпис на латинском језику, или грчком, какву то поруку оставља генерацијама Срба за 100, 200, 300 година?

Политика Албаније, па и АПЦ је таква да је свака историјска лаж драгоценија, од суочавања са древном српском историјом.

Нека буде и грчка и латинска, само да не буде српска!

13.5. СТАНОВНИШТВО У АЛБАНИЈИ ДО 20. ВЕКА БИЛО ВЕЋИНСКО СРПСКО

У доба Немањића значајно су проширене територије и на југу земље, преко Албаније, све до Грчке. Живот и држава Срба у скадарској равници и у долинама Дрима и Бојане нарочито су били интензивни у току 13. и 14. века.

У маси српског становништва била су ретка острвца албанскога живља. Српски утицај у то време био је велик и значајан део Албанаца се посрбио. Зна се да су албанске великашке породице, као вазали српских краљева, говориле и писале српски. У ово време Срба у Северној Албанији је било неупоредиво више него Албанаца, јер иначе не би било могуће да српска држава, као што је била Зета, изабере себи престоницу у страном етнографском елементу.

Француски калуђер Брокард пише 1332. године „да су Латини у поседу имали само десет места, а у целој земљи Срби (Словени) били су господари”.

Према скадарском земљишнику из 1416. године, у селу Коплик, у скадарској равници, било је осам ортодоксних свештеника, распоређени на по двадесет кућа”.

Српски народ је дао називе места, топониме читавом крају и областима, градовима, селима и многим другим разним географским објектима - писао је у књизи „Историја Срба”, Константин Јиричек. Скадарска област има име Доња Зета и њен центар постаје Скадар. За поједине српске владаре, највише за цара Душана, везана су, такође, имена појединих места.

Због турских освајања, још од друге половине 14. века, настаје тешко стање за српско православно становништво, нарочито у приступачнијим пределима скадарске области.

Турци уништавају средњовековне тековине и становништво православно приморавају свим средствима да прелази у ислам. Албанци, поцепани на племена, без пробуђене националне свести, прилазе Турцима и постају им поуздани помоћници у злостављању православнога живља. Чланови њихових великашких породица (Зенависи, Аријанити, Дукађини) примивши ислам, постали су турски сарадници у угњетавању Срба.

Постоје писана сведочанства нашег постојања на ширем простору данашње Албаније

Спиридон Гопчевић, српски историчар, је у сливу реке Шкумбе, село Сушице, на својој карти означио као српско. По

подацима угледног српског професора, високог чиновника и историчара **Светозара Томића** у изворишту Шкумбе је мала православна оаза српскога порекла. На левој обали Дрима је област Голо Брдо у којој је словенско становништво први запазио француски конзул Лежан половином 19. века и обележио га као српско.

То је српска област, каже **Јован Цвијић**, али са знатним бројем Помака, који су исламизирани посебно у првој половини 19. века. Ово становништво памти своје српско порекло, говори српски, држи српске обичаје и слави великим делом српске празнике. Северно од Голог Брда, у областима Черменики и Булчизи, као и у долини Маће, има албанских породица које су одржале српске хришћанске обичаје.

У крајевима од Дебра до Пишкопеје превлађује албанско становништво „али у више села има словенских мањина”. Зна се да је у области Љума, северно од Пишкопеје, живио знатан број Срба, на које подсећа унеколико очувана српска географска номенклатура. Дукађин задуго – каже Јован Томић, српски академик и професор – није припадао Албанији. Тек у току 18. века Албанци прелазе оба Дрима у већим масама и стварају поремећај у српским крајевима. Ипак се српски језик одржавао у многим северноалбанским племенима све до краја 18. века.”

Област Пилот која се простире око Дрима, у средњем веку била је насеље са српско-албанским становништвом, тако да су Срби преовлађивали у равници, нарочито у Задрими и Забојани, а Албанци једино у планинама. Од старога српског становништва били су се одржали до половине 19. века извесни остаци које помињу испитивачи **Ј. Хан**, **Х. Хекар** и **Ј. Милер**. Ову област насељавали су, поред правих Албанеза, поарбанашени Срби или Арнауташи. Један број Срба – Црногораца био је у селу Суљки, на Бојани, али су се већим делом исламизирали.

До скора (крај 19. века) се боље одржало српско становништво у селима око Скадра: у Деригџату, Младом и Старом Борићу, Љубићу, Голешу, Добрачу, Омари, Рашу и Кули, у којима је језик био српски и обичаји православни.

У самом Скадру је био знатан број Срба. Испитивач **Бианцони** је „око половине 19. века утврдио да их има у Скадарском вилајету 70.000”, а **Лубор Нидерле** наводи „око 100.000 душа”. Православни Скадрани били су одлучили 1860. године да отворе Богословију, али су им се успротивиле аустријска и италијанска верска пропаганда.

Према извештајима из 1907. године о српском живљу у Скадру и околним селима било је неколико стотина породица старог српског становништва. Црногорци су 1912. године, у време Балканског рата, наилазили у Каменици и у другим малисорским селима на албанизоване Србе, који су још знали српски језик, а било их је и са чисто српским презименима. Познато село Врака, северно од Скадра, имало је до 1941. године, преко хиљаду православних становника, од којих је један број породица због насиља током Другог св. рата прешао у Метохију. Врачани су чували свој језик, српске обичаје и ношњу. Одржавали су сродничке односе са својим сродницима у Црној Гори, а многи су имали иста презимена као доказ заједничког порекла (Поповићи, Секулићи, Мартиновићи...). Српска географска номенклатура у Северној Албанији указује на некадашњу бројну и пространу распрострањеност Срба у овој области, у време 19. и 20. века, много већу него што изгледа на аустријским картама.

Између неких црногорских и малисорских племена развили су се рођачки односи и доскора су се одржавали. Сродничка племена су, у извесним приликама, нарочито у борби против Турака, прискакала једни другима у помоћ „као превереној браћи”, како су Васојевићи говорили за Красниће.

Из вековног српског, односно зетског државног живота у Северној Албанији, остајали су дубоки трагови српске културе и постојања. У поплавама разних народа, многи материјални докази су уништени или су кривотворени. Храмова наших је било на целом подручју српског живља. Наводимо поново кључне факте: У селу Дајачи, у Хотима, била је црква Св. Срђе са знацима православног храма, али је одавно покатоличена.

У месту Риоли, североисточно од Скадра, стара православна црква, такође је одавно претворена у католичку. Близу ње је била црква Св. Јована, такозваног Рашког. У пределу

Шлака, источно од Скадра, налазе се рушевине Мазренске цркве, која је грађена истом архитектуром као Св. Јован у Рашу и Св. Госпођа у Крајини.

У селу Вукли је рушевина мале цркве у којој се чувао црквени кључ, израђен на стари српски начин у облику птице.

У граду Балеш, данас Балеза, и на другој страни Бојане налазе се у рушевинама две српске цркве, грађене са олтарима према истоку.

Православних цркава још је било у неколико села: Св. Јован у Ђурмолу, Св. Никола у Сеоцу, Св. Јован Богослов у Шестану, Света Параскева у Махали, црква у Штитару и манастир у Каменици.

У самом Скадру било је више цркава које су претворене у џамије, узете у војне сврхе или су срушене. У најстаријем делу града, у Росафу, помиње се као најстарија зграда црква Св. Архиђакона Стефана, који су Турци 1479. претворили у џамију и назвали је Аја Софија. У скадарској тврђави била је наша црква Св. Матија, коју су Турци узели за војну тамницу. У близини тврђаве, на мјесту некадашње цркве Св. Павла, подигнута је џамија Бабаку. Испод тврђаве, близу моста Бакчелик, био је српски манастир Свети Јован, употребљен за барутану. Цркву Св. Николе основала је супруга Уроша Првог и у њој је пострижена за монахињу, добивши име Јелена. Још се помињу наше цркве: Светог Петра, Светог Илије, Светих Врачева, Светог Тодора и Светог Граца, али о њима нема поузданих података.

У Дању је била црква Свете Богородице, коју је цар Душан даровао својој задужбини Светом Арханђелу Михаилу и Гаврилу у Призрену. Истом манастиру био је поклонио и село Коплин у близини Градеца.

*Остао потпорни зид манастира којег је изградила
краљица Јелена Балишић*

У селу Оботи, на Бојани, била је црква Светога Сергија, већ одавно у рушевинама. У Скадру је 1864. подигнут и храм Св. Александра Невског.

Албанизовани Срби су, пошто су прешли на другу веру, примили албански језик, задуго чували успомену на „стару веру” и одржавали православне српске обичаје. Предањима су преносили традицију о заједничком пореклу и сродству са неким црногорским племенима. Они то раде и данас. Као доказ овој тврдњи може да послужи ауторски запис и разговор са нашим сународницима у Елбасану, јуна 2016. године. Наиме, данашњи, православни Албанци су у највећем броју српског корена и порекла.

13.6. ПАРОХИЈЕ, ПАРОСИ И БРОЈ ДОМОВА У СКАДАРСКОМ ПРОТОПРЕЗВИТЕРАТУ, 1909. ГОДИНЕ

Према попису 1909. године, у Рашко-призренској епархији било је 15 протопрезвитерата.

Последњи међу њима био је скадарски протопрезвитерат, у који су спадале парохије: „Скадарска: 105 домова (варош Скадар један део), парох Обрад Поповић, протојереј и митрополитов намесник за Скадарски протопрезвитерат.

Скадарска друга: 84 домова (в. Скадар, села: Дерегњат, Брдица Бушат), парох Михаило Штиркић. Цркве у Скадру: храм Св. Николе и Св. Александра Невског. Враке: 119 домова (села: Нови Борич, Стари Борич, Гриљ, Раш, Куле. Омара, Турајлије, Каменица), црква у селу Нови Борич храм Успенија Св. Богородице, парох Петар Мрековић.

Врањска: 69 домова (села: Врањ, Маталуж, варошица Тузи), црква у Врању храм Св. Николе, парох Филип Мајић.”

Манастир Св. Јована Владимира у Елбасану је сведочанство да се и поред уништитељских таласа, почев од агарјанског затирања Срба, потом Балканских ратова, Првог и Другог св. рата, очувало наше историјско и културно наслеђе.

Септембар 2016.

14. УКРАТКО

ПОСТОЈИМО НЕКИМ ЧУДОМ!

У време када се бројни Срби у матици радо одричу својих корена, порекла, традиције, заборављају на ћирилицу, сопствену националну културу, зарад неких – туђих *вредности*, Срби у Албанији, скоро осам деценија изопштени, неким чудом су опстали. Изложени најтежим историјским искушењима, тортурама, страху, никада нису заборавили – ко су. У време титоистичког режима, код вас је било добро, а ми смо преживљавали агонију. Тито разуме се, иако је одлично био упознат с чињеницом да пролазимо кроз Голготу, да смо понижени, обесправљени, за српску националну мањину у Албанији ни прстом није мрднуо. Сада је евидентан позитиван помак, брига, каква-таква – наше матице. За нас, Србе и Црногорце у Албанији наступа велики историјски тренутак, јер од фебруара 2008. организујемо курсеве српског језика - каже Павло Брајовић.

ВАСКРСЛИ ИЗ ПЕПЕЛА И МРАКА

Све албанске приче и измишљотине о њиховој древности на нашој предачкој земљи, нашим раскошним грађевинама, које својатају, падају у воду, јер се на врху древног Скадар-града достојанствено уздиже црква од белог камена. Већ на први поглед, положај улазних врата говори да је црква православна. Покушали су Турци пре пет векова српску светињу да претворе у џамију, па су минарет изидали поред олтара. Сада је зуб времена срушио минарет од цигала, па подсећа на звоник. У древној цркви, посвећеној Св. Архиђакону Стефану, још постоји јасно изидано место за олтар. Запалисмо свећу!

СУЧЕЉАВАЊА РАЗЛИЧИТИХ КУЛТУРА

Наш нови сусрет са Србима и Црногорцима у Скадру дуго ћемо памтити. Они су срећним околностима, уз помоћ Министарства за дијаспору Србије, Српске православне цркве, Митрополије црногорско-приморске, после 74 године поново

почели да уче свој матерњи језик. Наш народ је овде за све то време преживљавао праву националну трагедију. Највише зла нанео је Србима комунистички режим Енвер Хоџе, који је познат по болесном једноумљу, тежећи да истреби све цркве, богомоље свих народа Албаније. Касније су на ред дошле школе, библиотеке, установе и српске националне институције.

ПРОФ. ДР КАПЛАН БУРОВИЋ

Албанци нису аутохтони народ, нису ни илирског порекла, нити су Пелазги. То све кроз историјску призму објашњавам у својој књизи „Ко су Албанци”. Што се они пре суоче са истином биће боље и за Србе и за Албанце. У противном, Балкану као регији у којој увек тињају сукоби, не пише се добро. Албанци на Косову и Метохији нису староседеоци, они су дошљаци после турске окупације. Косово и Метохију су Срби подигли из жара и пепела раног средњег века и учинили од ње моћну државу да, кад су Енглези јели прстима, Срби су употребљавали кашике и виљушке. Срби су својом крвљу бранили Косово од Отоманске империје, а Албанци су на Косовском боју били на страни Турака. Србе веже за Космет све, Албанце не веже баш ништа.

ВАСКРС У СКАДРУ

У центру Скадра смештена је православна грчка црква посвећена Св. Димитрију, где је служена поноћна литургија. Долином скадарском одјекивала су црквена звона те ноћи. Сутрадан, селу Врака, служио је и свој народ причешћивао, протојереј ставрофор Радомир Никчевић из Митрополије црногорско-приморске. Пре пет година саграђена је ова црква посвећена Светој Троици, где Срби и Црногорци долазе Богу да се моле. Дошли су и отац Љубиша, Будимир Дубак, песник и велики заљубљеник у Скадар. У светињи свечано одевени, озбиљних погледа, помало несигурних покрета стоје Срби и Црногорци. Неки од њих први пут узимају причест. Пале свеће. Отац Радомир служи и учи их давно заборављеној вери.

БРДАЊОЛА, СВЕТА ЗЕМЉА!

Стога годишњица од Првог балканског рата и чувене битке за Скадар, где је на олтар слободе живот положило око 12 хиљада војника Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе, обележено је литургијом у селу Брака. После 97 година, служен је и парастос изгинулим српским и црногорским војницима на Брдањоли, крај древног Скадра. Ходајући стазама славних предака макар на трен, походничким путем по Албанији, као да су отворена нова врата историје. Сипала је ледена киша. Ветар је завијао. На Брдањоли, заборављеном и далеком српском стратишту, тог децембарског дана, као да су се спојили небо и земља. И као да смо ми, походници и њихови потомци, били на трен, у дослуху са њима.

СВЕТОЗАР ЋИРАКОВИЋ

О Светом Сави 2008, као да је на мене пала Божја благодат. Удружење српско-црногорске националне мањине Морача-Розафа из Скадра добило је одобрење од албанске Владе да може учити српски језик и тако чувати свој идентитет. Тако сам постао њихов учитељ. Имао сам много ученика, разврстао сам их у четири одјељења по узрасту и после три мјесеца био сам веома задовољан, јер сам видио да они свим срцем желе да науче језик предака, па сам у послу постао још ревноснији. Закључно са 2016. годином, српски језик је савладало више од хиљаду и по деце, људи, жена, девојака, младића. Захваљујући раду Школе српског језика, након осам деценија, Скадар је послао своје прве студенте на студије у Београд. Закључно са 2015, Србија је финансирала 40 српских младића и девојака из Албаније

ДА СЕ ПИШЕ НОВА ИСТОРИЈА СРБА

Ми смо своји на своме, староседеоци, старији од свих народа овде. Моји Брајовићи и ја, знамо за наше корене од преко 370 година на овим просторима и огромна већина Срба и Црногораца љубоморно чувају своје радослове. Ви у Србији, нисте имали потребу за тим, јер сте у матици. Срби

из дијаспоре, САД, Канаде, Аустрије, Немачке, дођу мало у матицу и оду својим кућама по свету. А ми, немамо, нити желимо, било где да одемо. И да сви, неким чудом реше да оду, ми бисмо остали. Ми чувамо Праг и Огњиште својих предака, ако не знаш ко си, ништа си! Поносни смо, јер је преко хиљаду младих научило српски језик и верујте, скоро да није било изостанака. Њихова жеђ за језиком дедова је задивљујућа. Они сада течно говоре српски језик, читају књиге, везују се за Србију, путују у своју Матицу.

ЧУВАЈМО НАШУ ВЕРУ И ЈЕЗИК

Улазимо у простор цркве Св. Стефана, не зна се тачно из ког су века првобитни темељи, али се зна да је садашња грађевина из 13. века, у 15. су јој Турци доградили минарет, који се од зуба времена срушио. Прелазимо преко каменог прага камене цркве на врху Града. Улазимо у унутрашњост цркве која је без крова, само зидови од камена, простор за олтар тако је очигледан. Сви смо се сакупили, и хористи из Подгорице и домаћини око свештеника. Они молитвом захвалише Господу, а потом, поменуше наше јунаке и витезове, који су бранили Скадар кроз векове. Величанствени тренутак! Срби се моле у својој древној светињи, под отвореним небом. Иза нас застава са црним орлом.

КАД СВЕТИТЕЉ ПРОГОВОРИ

Са изиданог иконостаса цркве у Елбасану посматрају нас благи ликови Исуса Христоса, Богородице, Св. Јована Владимира, Св. Јована Крститеља, апостолска. Иконе су великог формата и веома су лепе. Кандила горе. Са десне стране од црквених двери формира се колона. Људи стрпљиво стоје у дугом реду, многи у наручју носе дечицу... чекају да се поклоне. Походници из Црне Горе и Србије, као да су својом појавом скренули пажњу. Владала је свечана и топла атмосфера. Као да је Св. Јован Владимир окупио све својом љубављу. Овде се иконе не целивају, нити се чине коленополоњења, није у традицији, овде верници руком додирују иконе.

ПРАВОСЛАВЉЕ НАЈЈАЧИ МОСТ НА БАЛКАНУ

У Драчу је за кратко време на старим темељима српске цркве никла нова – Св. Влаха са Духовном академијом и сиротиштем. Владика Николај је врховни настојатељ у области Драча, Фира и Аполоније. Дочекао нас је у Драчу са Рахиљом, једином монахињом у Албанији. У порти летња жега, на травњаку неколико албанских породица обедује на разастрим чаршавима. На благој узвишици, изнад самог мора, окупана блештавом белином од јарког сунца, успиње се раскошна црква, са лепезом од светлих лукова

– Данас се празнује у свим црквама у Албанији Св. Јован Владимир. Срби и православни Албанци заједно у молитви поред светитеља, приказ који говори да љубав према Богу и светима брише све границе и предрасуде. Св. Владимир Србин, рођен је у Дукљи, а његово свето тело почива данас у Албанији. Воле га подједнако и Срби и Црногорци и Албанци и Македонци. То је најснажнија порука.

ПРВИ СРПСКИ ВЛАДАР СВЕТИТЕЉ

Владимир је син српског кнеза Петрислава, у 10. веку, првог потврђеног у сачуваним списима архонта Диоклитије. Према „Барском родослову”, након смрти Петрислава, „диоклитијски трон је наследио син Владимир, веома млад и уочи самог рата са бугарском царом Самуилом”. Кнез Владимир је веома брзо и лако савладао ратне и витешке вештине и упоредо је стекао завидну културу и образовање за тадашње прилике. Област којом је, након очеве смрти управљао, звала се Крајина и заузимала је простор између Скадарског језера и Јадранског мора, реке Бојане и Црмнице.

СЕДМОВЕКОВНО СЕДИШТЕ СРПСКЕ ДРЖАВНОСТИ

У првим временима раног средњег века у приморју данашње Средње Албаније формирана је српска држава, Зета са престоницом у Скадру. Кад је ојачала српска држава, она је заузела албанску обалу и јужније од Скадра. О томе сведочи веома стара црква Св. Јована Крститеља, из 9/10. века, градили

су је српски властелини, симбол је судбине српског народа у овој држави. Цркву је изградио неко од краљева династије Војислављевић. Пошто је настала пре раскола 1054. када смо сви били једна хришћанска црква, римокатолицима је то идеално оправдање да могу да је „наследе.” Од 2017-те требало је да свештеници СПЦ служе у цркви, Св. Јована у Албанији. То ће бити први корак у покушају да се изборимо за нашу светињу. Мало знамо о својој древности. Наше светиње настајале су, на подручју данашње Албаније, на предачкој земљи у 5. 6. 7. 8... веку. Налазили смо у околини Скадра на десетине црквишта, остатака наших грађевина и гробаља, порушених кула и других споменика културе из прадедовских времена.

ФОТОГРАФИЈЕ У ОВОЈ КЊИЗИ СНИМИЛИ СУ:

*Митрополија црногорско-приморска,
Удружење Срба и Црногораца „Розафа”,
Протојереј Јован Пламенац, старешина храма
Свих Светих на Великом Пијеску,*

*Крсто Пламенац,
Иван Рашовић,
Веки Мијовић,
Биљана Живковић.*

ЛИТЕРАТУРА:

Епископ Николај Жички, (1925). „Читанка о светом Јовану Владимиру”.

Архимандрит Јустин Поповић, (1973). „Житије и страдање Светог мученика Јована Владимира”

Др Чедомир Марјановић,(1925), „Свети Јован Владимир”

Свештеник Јован Пламенац, (2012). „Свети Јован Владимир у своме и нашем времену”

Живковић, Тибор (2006). „Портрети српских владара” (IX-XII). Београд: Завод за уџбенике. ISBN 978-86-17-13754-8.

Козма (1858), Ακολουθια του αγιου ενδοξου βασιλεως, και μεγαλομαρτυρος Ιωαννου του Βλαδιμηρου και θαυματοурγου. Венеција: архијереј Јоаникије, игуман Григорије, Јован Цуфка, Крунић звани Корона и др.

Никодим Светогорац (1819). Συναξαριστης των δωδεκα μηνων του ενιαυτου. 3. Венеција: Грчка штампарија Паноса Теодосију из Јањине.

Стојан Новаковић, (1893). Први основи словенске књижевности међу балканским Словенима: Легенда о Владимиру и Косари. Београд: Српско краљевско друштво.

Острогорски, Георгије (1998). „Историја Византије”. Београд: Народна књига, Алфа.

Василије Лукић,(1974). „Пречиста крајинска”

„Храм Светог Јована Владимира првог краља српског”, (1998). Београд

„Љетопис попа Дукљанина”, Бар, - 12. век, (Gesta Regum Sclavorum)

Јелена Анжујска велика краљица, Народни музеј - Краљево и Републички завод за заштиту споменика културе - Београд, година 2014. (стр 23-24-29).

Биљана Живковић, Свети Јован Владимир и жена му Косара–2016. Духовна академија, 13. јун, 2016. манастир Св. Спаса Радовићи и манастир Михољска Превлака, снимак, You tube.

Печат, Под куполом св. Јована Влдимира, Печат, бр 430, 22. јул, 2016. Б.Ж.

Печат, У посети древном Скадру, 26. април, 2010. Б.Ж.

Печат, бр 405, јануар 2016, Цена љубави према нашим коренима, Б. Ж.

Демографија Албаније, Википедија, 4. август 2006.

Милан Шуфлај, „Срби и Арбанаси“, Београд 1925, (стр. 93-94)

Спиридон Гопчевић, „Горња Арбанија и њена лига“, Нови Сад 1903, (стр- 5.-7-9)

Јован. Цвијић, „Говори и чланци“ I, Београд 1921, (стр 176-178.)

Јован Вукмановић, „Становништво словенског поријекла у Албанији“, Зборник радова са међународног научног скупа одржаног на Цетињу 21, 22. и 23. јуна 1990.

Љубомир Дурковић-Јакшић, Прилози за историју Српске православне цркве у Скадру и околини: „Становништво словенског поријекла у Албанији“ – Зборник радова са међународног научног скупа одржаног на Цетињу 21, 22. и 23. јуна 1990.

.....

<http://www.anfor.org/turski-arhivi-pokazuju-u-15-veku-sip-tara-nema-na-kosmetu-ni-na-severu-albanije/>

<http://www.anfor.org/skadar-je-pet-vjekova-bio-srpski/>

<http://www.kmnovine.com/2018/10/stara-srbija.html>

<https://www.rastko.rs/rastko-al/zbornik1990/srastoder-skole.php>

Дokumentarni film povodom obeležavanja hiljadu godina od stradanja srpskog kralja Svetog Jovana Vladimira (990-1016).

<https://www.youtube.com/watch?v=xcpBYb3blG4>

<https://radiosvetigora.wordpress.com/2015/01/26/%D0%B-F%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D0%B-D%D0%B0-%D1%83-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D1%80%D1%83-2015-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B5/#jp-carousel-22846>

<http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:545888-Androvici-cuvaju-krst-prvog-srpskog-svetitelja>

<http://www.pravoslavie.ru/srpska/print96425.htm>

РЕЧ О АУТОРУ

Биљана Живковић је публициста и писац. Аутор је репортажа, чланака, записа, путописа по европским и азијским земљама, интервјуа са домаћим и иностраним знаменитим личностима из света геополитике, дипломатије, војне доктрине, историје, филозофије, духовности... Њена прва књига *Некрштена времена* објављена је 2004. године у издању Центра за унапређивање правних студија у Београду, а роман *Са извора најчистије воде* објавила је 2006. Српска књига у Руми. Године 2008. публикована је књига интервјуа са Милошем Кнежевићем *Жамор Кризе*. Дело Живковићеве *Величанствена уметникова усамљеност* публиковано је 2009. Књига о националној трагедији српског народа и о Космету *У име истине* изашла је 2009. Историјско документаристичко дело *Јасеновац и сребренички мит*, објавили су 2011. године Институт за истраживања српских страдања у 20. веку и Хришћанска мисао. Књига *О српском питању* (разговори са проф. др Петром Милосављевићем) изашла је 2012. године у издању Матице српске у Дубровнику. У издању бањалучке Бесједе и куће Арс Либри у Београду 2014. године објављено је историјско-документаристичко дело *Исповести из сарајевских*

казамата. Такође, 2014. објављена је књига *Затис* у издању Института за истраживања српских страдања у 20. веку. Године 2015. публиковане су две књиге: на руском језику *Завештање* у издању Института за истраживања српских страдања, и роман на српском *Отац Доротеј*, чији је издавач Просвета. Године 2016. објављена је историографска књига *Јасеновац, Козара, Јадовно*, потом на француском језику књига о Косову и Метохији под називом *Casques bleus et couronne d'epines* (Плави шлемови и трнова круна) у издању Издавачке куће „Fraction” у Паризу. Исте године ИК Арс Либри објавила је књигу *Србистика и србисти*. Године 2017. објављена је књига есеја и путописа по Црној Гори Приморско православље, у издању манастира Михољска Превлака, ИК Арс Либри и Задужбине „Владета Јеротић”. Књигу Срби у Албанији 2019, објавили су Задужбина „Владете Јеротића” и ИК Арс Либри.

У припреми су две књиге на руском језику *Српска Голгота*, роман за децу *Са извир најчистије воде*, затим романи на српском *Родословље*, *Тајна*, *Бисерница*, збирка поезије *Узидано време*.

Биљана Живковић је учествовала на преко 15 међународних научних скупова у Русији, Републици Српској, Црној Гори, Србији. Њене књиге су промовисане у Русији, Француској, Албанији (Скадар), Црној Гори, Републици Српској, Србији...

Члан је Удружења књижевника Србије, председник је Друштва „Свети благоверни кнез Александар Невски”, под кровом Српског културног центра Тирилица. Представник је Удружења руских потомака „Романов” за Београд, члан Удружења ратних добровољаца 1912-1918. и њихових потомака у Београду, члан Удружења Кајмакчалан и Удружења СКЦ Тирилица, оснивач је и председник Удружења православних жена Србије под кровом Русије.

Живи и ствара у Београду. Мајка је сина Стефана.

Контакт мејл - zirabo1959@yandex.ru

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

94(=163.41)(496.5)

ЖИВКОВИЋ, БИЉАНА, 1959-

Срби у Албанији / Биљана Живковић. - 2.
допуњено изд., 1. изд. у издању Института
за политичке студије. - Београд : Институт за
политичке студије, 2020 (Житиште : Ситопринт).
- 185 стр. : илустр. ; 25 cm

Ауторкина слика. - Стр. 7-10: Откривање
скривених и заборављених историјских
чињеница / Момчило Суботић. - Стр. 11-18:
У чему је значај опстанка Срба у Албанији /
Јово Вукелић. - Реч о аутору: стр. 183-184. -
Библиографија: стр. 179-181.

ISBN 978-86-7419-331-0

а) Срби -- Историја -- Албанија

COBISS.SR-ID 27569929

ISBN 978-86-7419-331-0

9 788674 193310